

UPPSALA
UNIVERSITET

NCK
NATIONELLT CENTRUM
FÖR KVINNOFRID

VÅLD I SAMKÖNADE RELATIONER
– en kunskaps- och forskningsöversikt

Förord

Bristen på kunskap om våld i samkönade relationer är fortfarande stor i Sverige, inom såväl forskning som konkreta stödverksamheter. Denna rapport är en sammanställning av aktuell internationell och svensk forskning i ämnet. Ett stort antal studier från olika discipliner ingår i rapporten vars syfte är att bidra till att öka kunskapen om våld i samkönade relationer.

Nationellt centrum för kvinnofrid är Sveriges enda nationella kunskaps- och resurscentrum inom sitt område. Centrumet arbetar på regeringens uppdrag med att sammanställa, utveckla och sprida kunskap om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtyck samt våld i samkönade relationer. Det innebär bland annat att vara en länk mellan forskning och praktik, exempelvis genom att skapa kunskapsunderlag som kan leda till förändring och konkreta åtgärder.

Rapportens författare är utredare Eleonora Stolt. Värdefulla synpunkter har lämnats av Carin Holmberg, fil. dr i sociologi, Lars Gårdfeldt, fil. dr i teologi, och Renita Sörensdotter, fil. dr i socialantropologi.

Uppsala september 2009

Gun Heimer
Professor

Ann-Marie Tung Hermelin
Enhetschef

Innehållsförteckning

Sammanfattning	7
Rapportens syfte och disposition	11
Begreppsdiskussion	12
Hbt-begreppet	12
Samkönade relationer	12
Homofobi	13
Heterosexism och heteronormativitet	15
Osynliggörande och stigmatisering	16
Kön, genus och sexualitet	18
Ett queerteoretiskt perspektiv	19
Kön, makt och våld – tre omstridda begrepp	19
Ett intersektionellt perspektiv	22
Hatbrott	23
Internationell forskning	25
Nyckelverk	25
Prevalensstudier.....	28
Våldets former och mekanismer	33
Individuella och strukturella förklaringsmodeller	36
Betydelsen av kön och samhälleliga könshierarkier	38
Konsekvenser av diskriminering och internaliserad homofobi	39
Heterosexismen och homofobins påverkan på våld i samkönade relationer	41
Intersektionella studier	43
Offer och förövare i parrelationer där våld förekommer	46
Myter om våld i samkönade parrelationer.....	47
Studier av rättsväsendets hantering av våld i samkönade relationer.....	50
Våldsutsatta hbt-personers upplevelser av att söka stöd och hjälp	51
Sexuellt våld	54
Hälsa och missbruk.....	60
Betydelsen av våld i uppväxtmiljön	61

Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK
Uppsala universitet
Akademiska sjukhuset
751 85 Uppsala
www.nck.uu.se

VÅLD I SAMKÖNADE RELATIONER
– en kunskaps- och forskningsöversikt
NCK-rapport 2009:2
ISSN 1654-7195

Produktion: Matador Kommunikation
Tryck: NRS Tryckeri, Huskvarna, oktober 2009

Lesbiska mödrars och deras barns upplevelser av våld i familjen.....	63
Unga hbt-personers våldsutsatthet	65
Svensk forskning	67
Heteronormativ förståelse av våld i parrelationer	68
Resultat från den första omfångsundersökningen.....	68
Uppföljningsstudie med fokus på stöd och hjälp.....	70
Handböcker och informationsskrifter om hbt-personers våldsutsatthet	71
Avslutande reflektioner	72
Förslag på framtida forskningsområden	75
Referenser	79

Sammanfattning

Våld i samkönade relationer är ett relativt ungt forskningsområde som växte fram i USA på 1980-talet. Forskningen har bedrivits inom flera vetenskapliga discipliner såsom psykologi, klinisk psykologi, medicin, socialt arbete, juridik, kriminologi, genusvetenskap och kommunikationsvetenskap. Ett antal nyckelverk om våld i samkönade relationer har givits ut, men de flesta studier är publicerade som vetenskapliga artiklar. Merparten behandlar våld i lesbiska parrelationer. Det finns betydligt färre studier om homosexuella män som utsätts för våld av sin partner. Kunskapen om våld i bisexuellas och transpersoners parförhållanden är också mycket begränsad.

De omfångsundersökningar som har undersökt förekomsten av våld i samkönade relationer visar varierande frekvenser både bland lesbiska par och bland homosexuella män. Variationen förklaras av olika definitioner av våld samt olika avgränsningar och urval. Eftersom det inte finns generell befolkningsstatistik över vilka som lever i samkönade relationer är det svårt att basera studierna på en representativ population. Detta innebär att omfångsundersökningarna till stor del utgår från ett selektivt urval. Eftersom våldsforskningen främst har undersökt våld i etablerade parrelationer är kunskapen om våldsutsattas erfarenhet av till exempel våld utfört av en tillfällig partner eller en okänd förövare otillräcklig. Ytterligare en konsekvens av detta är att yngre och äldre åldersgruppers utsatthet för våld i relationer har behandlats i förhållandevis liten utsträckning.

Det råder en relativ konsensus om att formerna för våldsutövning är likartade inom heterosexuella och samkönade parrelationer. Fysiskt, psykiskt och sexuellt våld samt ekonomisk kontroll och hot om våld har identifierats i såväl heterosexuella som samkönade relationer. I syfte att förklara och förstå varför våld förekommer har olika teoretiska modeller utvecklats. En uppdelning kan göras mellan studier som tar sin utgångspunkt i individbaserade förklaringar (mikronivå) och studier som utgår ifrån strukturella förklaringar (makronivå). Gemensamt för båda dessa perspektiv är att våldet beskrivs ha sin grund i maktutövning. I det individualpsykologiska perspektivet studeras våldsutövning utifrån en könsneutral analys med utgångspunkt i teorier om förövarpsykologi där förövarens beteende identifieras och klassificeras. Inom kategorin strukturella förklaringsfaktorer har främst betydelsen av å ena sidan samhällliga könsstrukturer och å andra sidan heteronormativitet och homofobi undersökts. När det gäller betydelsen av kön antas parrelationer, oavsett om de är samkönade eller olikkönade, vara präglade av en samhällelig könsordning som baseras på mäns strukturella överordning och kvinnors underordning. När det gäller homofobiska och heterosexistiska strukturer har dessa visat sig leda till ett utanförskap och en ökad isolering som skapar särskilda villkor när

det gäller förekomsten av våld i samkönade parrelationer. Individuella och strukturella faktorer har också studerats integrerat med ett så kallat sociopsykologiskt perspektiv.

Homofobi och heteronormativitet har även undersökts inom ramen för begreppet "minoritetsstress" som åsyftar den psykosociala stress som homosexuella, bisexuella och transpersoner upplever av att vara i minoritetsposition. Stressfaktorer som har identifierats är internaliserad homofobi som innebär att homosexuella, bisexuella och transpersoner införlivar och integrerar samhällets negativa attityder i den egna självbilden. Internaliserad homofobi riskerar även att leda till ökat våld inom den egna gruppen. Erfarenhet av heterosexistiskt präglad diskriminering korrelerar med utövande av fysiskt och sexualiserat våld mot en samkönad partner. Forskningsresultat visar dessutom att lesbiska kvinnor och homosexuella män är utsatta för fysisk misshandel i det offentliga rummet i betydligt större utsträckning än heterosexuella kvinnor och män. Det är därför av stor vikt att studera våldsutsatthet i ett bredare perspektiv.

Under 2000-talet har allt fler studier om våld i samkönade relationer utgått från en så kallad intersektionell ansats. Intersektionalitet innebär att olika positioner såsom exempelvis kön, sexualitet, klass och etnicitet studeras integrerat. Betydelsen av att beakta flera maktperspektiv parallellt betonas. En analys av det omgivande samhället är viktig för att förstå och tolka våldsutsatthet i en relation. Exempelvis har ekonomiska resurser stor betydelse för den utsatta partners möjlighet att lämna en våldsamt relation.

Ytterligare ett ämne som har studerats är hur förekomsten av beroendeproblematik och våld i uppväxtfamiljen inverkar på våld i samkönade relationer. Mönster av våldsutövning förklaras som något som överförs mellan generationer och antas ha sin grund i uppväxtfamiljens maktdynamik. Ett signifikant samband har identifierats mellan erfarenheter av psykiskt, fysiskt och sexuellt våld under barndomen och erfarenheter av fysiskt och sexuellt våld i en relation i vuxen ålder.

Kunskapen om sexuellt våld i samkönade relationer är mycket begränsad. De studier som har gjorts har dock visat att heteronormativa föreställningar om kön och sexualitet påverkar synen på sexuellt våld, i synnerhet i fråga om vem som är offer respektive förövare. Bilden av män som sexuellt aktiva och virila och kvinnor som passiva mottagare försvårar möjligheten att betrakta män som våldtäktsoffer och kvinnor som förövare. En konsekvens av detta är att män oftare än kvinnor upplever att de är medskyldiga till de övergrepp som de har utsatts för. Samtidigt uppger de flesta män som utsatts för sexuella övergrepp att de inte har kunnat försvara sig. Känslan av skuld och eget ansvar får också till följd att många manliga våldtäktsoffer inte polisanmäler övergreppen eller söker medicinsk hjälp eller stöd från vänner och familj. Ett problem när det gäller lesbiska kvinnors utsatthet för sexuellt våld av en partner är att många länders våldtäktslagstiftningar utgår från en penetrationsdefinition. Detta inverkar både på den rättsliga bedömningen och på våldsutsatta lesbiska kvinnors möjlighet att begripliggöra sina erfarenheter av sexuellt

våld. Kunskapen om transpersoners utsatthet för sexuellt våld i parförhållanden är begränsad. När det gäller sjukvårdens bemötande av denna grupp visar forskningsresultaten att bristande kunskap hos sjukvårdspersonal har lett till att transpersoner har fått inadekvat vård.

Under de senaste åren har sambandet mellan erfarenheter av våld i nära relationer och hälsfaktorer såsom alkohol- och drogkonsumtion samt utsatthet för sexuellt överförbara sjukdomar undersökts. Bland homosexuella män är våld i nära relationer det tredje vanligaste hälsoproblemet, efter aids och alkohol- och drogmisbruk. Forskningsresultaten visar också att alkohol- och drogmisbruk samt depression korrelerar med utsatthet för våld i nära relationer.

Det är få homosexuella, bisexuella och transpersoner som polisanmäler våld i nära relationer och mörkertalet beräknas vara så högt som 95–97 procent. På grund av en utbredd oro för homofobiskt bemötande är det också få offer för våld i samkönade relationer som söker stöd och hjälp inom professionella eller ideella organisationer. En studie av det amerikanska polisväsendet visar att det fordrades mindre allvarliga incidenter för att en kvinnlig förövare i en lesbisk relation skulle anhöllas än för att en manlig homosexuell förövare skulle anhöllas.

Homo- och bisexuella föräldrar som upplever våld är ett relativt outforskat ämne och endast ett fåtal studier har gjorts. Detsamma gäller studier om barns upplevelser och erfarenheter av våld i samkönade relationer. Enligt amerikansk forskning har en av tre lesbiska familjer minderåriga barn och tonåringar. Det är framför allt den sociala stigmatiseringen av homosexuella och konsekvenser av homofobi som gör dessa mödrar särskilt utsatta. Unga homosexuella, bisexuella och transpersoners våldsutsatthet är också ett ämne som behandlats i förhållandevis liten omfattning. Enligt en norsk omfångsstudie från 2007 är unga homo- och bisexuella ungdomar drabbade av olika former av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld i högre utsträckning än heterosexuella ungdomar. Homosexuella ungdomar är också fyra gånger så utsatta för våld av sina föräldrar som heterosexuella ungdomar. De har även gjort sin sexdebut tidigare, använder droger i större omfattning och riskerar att utsättas för våld i offentliga miljöer oftare än heterosexuella ungdomar i samma åldersgrupp.

I Sverige är våld i samkönade relationer relativt outforskat med undantag för en större omfångsundersökning som genomfördes 2005. Omfångsstudien besvarades av 2 013 personer som var medlemmar i Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter (RFSL), och visar att en fjärdedel av de tillfrågade hade upplevt någon form av fysiskt, sexuellt och/eller psykiskt våld. 33 procent av dem som utsatts för våld i en nuvarande relation var lesbiska kvinnor och 46 procent var homosexuella män. Av samtliga respondenter angav 18 procent att de var utsatta för psykologisk kontroll och 24 procent att de var utsatta för psykologisk isolering. Endast ett fåtal av respondenterna hade polisanmält våldet som de utsatts för. Det var också få personer som hade sökt hjälp och stöd från en ideell eller

professionell organisation för brottsoffer. De flesta som hade sökt hjälp vände sig till psykiatrin, socialtjänsten eller familjerådgivningen.

Det finns ett stort behov av mer forskning om våld i samkönade relationer. Avsaknaden av forskning leder till en brist på kunskapsunderlag och evidensbaserade metoder för att förbättra samhällets stöd till kvinnor och män som utsatts för våld i samkönade relationer. Frågor om sexuell orientering är sällan inkluderade i större befolkningsundersökningar, vilket innebär att kunskapen om homosexuellas, bisexuellas och transpersoners livssituation och hälsotillstånd är mycket begränsad. Ett område som särskilt behöver uppmärksammas i framtida studier är våldsutsattheten bland unga och äldre homosexuella, bisexuella och transpersoner.

Rapportens syfte och disposition

Denna kunskaps- och forskningsöversikt syftar till att ge en bild av svensk och internationell forskning om våld i samkönade relationer. I översikten beskrivs hur frågan har studerats inom olika forskningsdiscipliner samt vilka olika ämnesområden som forskningen primärt har fokuserat på. De mest tongivande teoretiska perspektiven och metodologiska ansatserna presenteras och ställs till viss del mot varandra. Rapporten inleds med en begreppsdiskussion som syftar till att ge läsaren en bakgrund och ett teoretiskt ramverk. I diskussionen introduceras ett antal begrepp och teoretiska perspektiv som är centrala i forskningen om våld i samkönade relationer. Därefter presenteras internationella studier i ämnet, strukturerade efter centrala teman, samt en genomgång av svenska studier och kunskapsöversikter. Avslutningsvis diskuteras några av de utmärkande teman och problemområden som identifierats. Ett antal förslag på framtida forskningsområden ges i syfte att aktualisera behovet av ytterligare forskning om våld i samkönade relationer.

I kunskaps- och forskningsöversikten har ämnet avgränsats till forskning om våld i samkönade relationer. Det innebär att vissa angränsande ämnesområden såsom hatbrottsrelaterade övergrepp och hedersrelaterat våld mot homosexuella, bisexuella och transpersoner endast behandlas i den utsträckning ämnena tas upp i de studier som presenteras. I arbetet med att identifiera svensk och internationell forskning användes *ISI Web of Knowledge*, en databas för samhällsvetenskaplig forskning, *HeinOnline*, en databas för juridisk forskning, och *PubMed*, en databas för medicinsk forskning. Därutöver har en litteraturgenomgång gjorts. Inventeringen av studier har inte avgränsats till en särskild tidsperiod, dock har större vikt lagts vid aktuella studier publicerade under 2000-talet.

Begreppsdiskussion

Hbt-begreppet

I Sverige används idag vanligen *hbt* som samlingsnamn för homosexuella, bisexuella och transpersoner¹. Denna förkortning används också genomgående i rapporten. Olika forskare använder sig av skilda beteckningar och det finns en ambition att hitta begrepp som är inkluderande, oavsett hur en person själv definierar sin könstillhörighet eller sin sexuella orientering. Hbt-begreppet har kritiserats för att lesbiska är exkluderade i den svenska översättningen av den amerikanska samlingsbeteckningen Lesbian-, homosexual-, bisexual- and transgender (LHBT²).³

Samkönade relationer

I denna rapport används genomgående begreppet *samkönad relation*. I merparten av de studier som presenteras definierar inte forskarna vad som avses med "relation". I vissa studier uppmanas respondenterna själva att definiera om de varit utsatta för våld "i en relation", och begreppet utgår således från deltagarnas självdefinition. Ibland avgränsas partnervåld till att förövare och offer varit sammanboende, men ofta preciseras inte begreppet "relation" närmare. Begreppet samkönad är inte opproblemiskt och kan kritiserats för att signalera att relationen är asexuell, och kan även allmänt användas för att beskriva icke-sexuella relationer, till exempel samkönade vänskapsrelationer. Att istället använda begreppet *homosexuella par* kan dock förefalla missvisande, om någon av parterna definierar sig som bisexuell.⁴ Vissa forskare använder istället begreppet *icke-heterosexuella parrelationer*, vilket är positivt i den bemärkelsen att det även inkluderar bisexuella.⁵ Detta begrepp har dock kritiserats för att utgå från den heterosexuella samlevnadsformen som

¹ Transperson är ett samlingsbegrepp som vanligen avser transvestiter, transgenderister, dragkings/dragqueens, transsexuella, intergender och intersexuella.

² En annan vanligt förekommande förkortning på engelska är LGBT eller GLBT, vilket åsyftar lesbian, gay, bisexual, and transgender. Förkortningarna skrivs vanligen med versaler men i rapporten används genomgående gemener.

³ I syfte att inte osynliggöra lesbiska och undvika att framställa homosexuella som ett könsneutralt kollektiv argumenterar den svenska forskaren Anna Westerståhl för att "lhbt" är ett mer inkluderande samlingsnamn än "hbt" som har kommit att bli den vedertagna förkortningen i Sverige. Detta samlingsnamn används även av sociologerna Carin Holmberg och Ulrica Stjernqvist som skrivit den första omfångsstudien om våld i samkönade relationer, för vidare diskussion se Westerståhl, Anna, (2004) "Hälsöfrågor och lesbiska kvinnor. Ett exempel på heteronormativiteten inom det medicinska kunskapsområdet" i Olsson, Anna-Clara & Olsson, Caroline (red.) *I den akademiska garderoben*, s. 113. Se även diskussion i Holmberg, Carin & Stjernqvist, Ulrica (2005) *Väldsamt lika och olika – om våld i samkönade parrelationer*, s. 7.

⁴ Norberg, Anna (2009) *Samkönad tvåsamhet. Vardagsliv och heteronormativa praktiker*, s. 30–31.

⁵ Weeks, Jeffrey, Heaphy, Brian & Donovan, Catherine (2001) *Same Sex Intimacies: Families of Choice and Other Life Experiments*.

norm.⁶ Dessutom kan det verka exkluderande för de hbt-personer som definierar sig som icke-monogama och istället använder begrepp som polyamori eller relationsanarki för att beskriva sina relationsval. Tvåsamhet ses enligt vissa forskare som en ritualiserad praxis i en heteronormativ ordning, och är även starkt kopplat till monogami som norm.⁷ Andra forskare, bland annat den amerikanska filosofen Judith Butler, föredrar begreppet *släktskapssystem* (kinship) för att frångå en heteronormativ syn på vad som utgör relationer och familj. Släktskapssystem inkluderar sådana relationer som inte med nödvändighet konstituerar den biologiska kärnfamiljen. Här kan även vänner, tidigare partner eller älskare inkluderas.⁸ Det bör tilläggas att transpersoner även lever i heterosexuella relationer och då inte innefattas i begreppet samkönade relationer, vilket kan vara en anledning till att det finns så få transpersoner representerade i studier av våld i samkönade relationer.

Homofobi

Homofobi kan enkelt uttryckt beskrivas som "en ideologi, en uppfattning eller en medveten värdering hos en individ, en grupp eller ett samhälle [...] som ger uttryck för en starkt negativ syn på homosexualitet eller på homo- och bisexuella människor".⁹ Homofobi som begrepp förknippas ofta med den amerikanska psykoterapeuten George Weinbergs forskning. Han definierade homofobi som en "rädsla för att vara nära homosexuella".¹⁰ Homofobi kan således ta sig uttryck som en aversion mot homosexuella eller i form av diskriminering av homosexuella.

Inom forskningen har olika förklaringsmodeller tillämpats för att beskriva homofobins mekanismer. En uppfattning är att homosexualitet stör vad som antas vara en naturlig organisering av sexualitet och genus. Inom maskulinitetsforskningen har man undersökt homofobin som en central princip i organiseringen av samhällsliga makthierarkier. Den amerikanska sociologen och maskulinitetsforskaren Michael S. Kimmel menar till exempel att homofobin syftar till att definiera maskulinitet, och att upprätthålla hierarkierna mellan könen och heterosexualitet som normerande ordning.¹¹ Enligt detta perspektiv kan homofobi även förstås som en utökad form av sexism, vilken snarare grundar sig i ett internaliserat förakt

⁶ Norberg, Anna (2009) *Samkönad tvåsamhet. Vardagsliv och heteronormativa praktiker*, s. 31

⁷ Gustavson, Malena (2006) *Blandade känslor: bisexuella kvinnors praktik och politik*, Gustavson, Malena (2001) "Till tygellöst leverne: en bisexuell kritik av tvåsamhetens hegemoni", *lambda nordica* 1–2 (7). s. 12–25.

⁸ Butler, Judith (2004/2006), *Genus ogjort: kropp, begär och möjlig existens*.

⁹ Diskrimineringsombudsmannens webbplats, www.do.se/fakta/ordlista. Hämtat den 14 juli 2009.

¹⁰ Weinberg, George (1972) *Society and the Healthy Homosexual*, refererad i Dahl, Ulrika (2005) "Det viktigaste är inte vad extremisterna tycker utan vad den stora majoriteten gör" – *En kunskapsinventering av forskning om homofobi och heteronormativitet*, s. 17–18. Ulrika Dahl diskuterar i en begreppsteoretisk redogörelse över homofobi att begreppet har haft en utpräglad patologisk innebörd. I och med beteckningen fobi har begreppet snarare kommit att åsyfta en individuell sjukdom än ett kollektivt uttryck som reflekterar en negativ syn på homosexuella som är samhälleligt strukturerad. Begreppet indikerar därmed att homofobi handlar om enskilda individers problem. Det innebär att en mer samhällsövergripande analys av homofobi som ett socialt fenomen kopplat till maktrelationer mellan grupper inte inryms i problemförståelsen.

¹¹ Kimmel, Michael S. (1996) *Manhood in America. A Cultural History*.

av femininitet. Detta kommer ofta till uttryck i form av en rädsla för att inte betraktas som tillräckligt maskulin. De maskulina "genusreglerna" handlar därför om att ta avstånd från vad som uppfattas som "feminina" maskulinitetsuttryck.¹² Inom psykoanalytisk forskning har homofobi även tolkats som ett uttryck för en undertryckt homosexualitet hos den fobiska personen. Homofobi är enligt denna förklaringsmodell en internaliserad aversion som riktats mot den egna sexuella orienteringen. Att homofobi inte bara existerar inom den heterosexuella befolkningen är något som flera forskare uppmärksammat.¹³ Såväl den heterosexuella som den homosexuella befolkningen lever i en samhällelig kultur som är genomsvad av heteronormativa föreställningar. En konsekvens av dessa föreställningar är att homosexualitet ofta framställs som någonting avvikande. Homofobiska attityder och en negativ syn på homosexualitet är även något som kan internaliseras av homosexuella.

Betydelsen av homofobi och heteronormativitet i samhället och dess inverkan på våld i samkönade relationer är ett centralt forskningsområde. Dessa faktorer bidrar till en ökad isolering i den samkönade relationen, något som tenderar att göra parrelationen till ett slutet system. Bristen på erkännande från omgivningen leder till ett ökat beroende mellan parterna i relationen, vilket kan innebära olika typer av påfrestningar.¹⁴ Homofobi och heterosexism kan också ta sig mer vardagliga uttryck och en konsekvens kan bli att det samkönade paret handlingsutrymme kringkårs. Det kan till exempel handla om att undvika att uppträda som par i sociala sammanhang, låta bli att tala om sin relation i miljöer där den sexuella orienteringen antas väcka negativa reaktioner och en rädsla för att söka stöd och hjälp hos samhälleliga instanser där man riskerar att bli homofobiskt bemött. Även ursprungsfamiljen kan ha svårigheter att acceptera sin sons eller dotters sexuella orientering, vilket kan få som följd att en hbt-person döljer sin relation för föräldrar och syskon.¹⁵

Den samhälleliga isolering som kan sägas karaktärisera hbt-relationen skapar också särskilda förutsättningar när det gäller förekomsten av våld i samkönade relationer. Homofobiska och heterosexistiska strukturer skapar en grogrund för vissa mekanismer som i förlängningen kan leda till våld i den samkönade relationen. Paret är mer utlämnat till varandra och kan i vissa fall sakna det sociala skyddsnät som heterosexuella personer som utsätts för våld har att tillgå. Personer som utsätts för våld i samkönade relationer är på grund av dessa faktorer dubbelt utsatta i och med att de både är våldsutsatta och drabbade av social stigmatisering på grund av sin sexuella orientering. Detta blir framför allt påtagligt när drabbade personer söker hjälp för sin våldsutsatthet. I dessa situationer blir det nödvändigt för den våldsutsatta att också berätta om sin sexuella orientering. Rädslan för att

¹² Kimmel, Michael S. (1996) *Manhood in America. A Cultural History*.

¹³ Se exempelvis Szymanski, Dawn M. & Chung, Barry Y. (2003) "Internalized homophobia in lesbians", *Journal of Lesbian Studies*, Vol. 7(1). s. 115–125.

¹⁴ Renzetti, Claire M. (1992). *Violent Betrayal: Partner Abuse in Lesbian Relationships*, s. 27–29.

¹⁵ Holmberg, Carin & Stjernqvist, Ulrika (2005) *Våldsamt lika och olika – om våld i samkönade parrelationer*, s. 22–25.

bli homofobiskt bemött kan därför i sig vara en faktor som gör att en våldsutsatt person undviker att söka hjälp.

Genusvetaren Ulrika Dahl menar att det faktum att homofobibegreppet ofta förknippats med samkönade relationer och samkönat begär har tenderat att osynliggöra fobi riktad mot bisexuella och transpersoner. Bi- och transfobi skiljer sig i några väsentliga avseenden från homofobi. Transfobi har sin grund i två-könsnormen och handlar om en aversion mot transpersoners könsidentitet och könsuttryck. Bifobi är snarare kopplat till en rädsla för att tvåsamhetsnormer utmanas.¹⁶ Socialantropologen Fanny Ambjörnsson menar att även bisexualitet kan tolkas som ett ifrågasättande av den heteronormativa ordning som bygger på att kön är avgörande för sexualitet. I och med att många som identifierar sig som bisexuella inte ser en persons kön som så viktigt i sitt val av sexpartner betraktas bisexualitet ofta som en störande och oroande mellanposition.¹⁷ Ambjörnsson framhåller att detta avspeglar sig i framställningen av bisexuella personer som alltför "ombytliga" och "opålitliga" i sin sexualitet. Det är inte enbart bland heterosexuella personer som bisexuellas sexualitet upplevs som problematisk, utan även inom hbt-världen finns det en misstänksamhet mot att bisexuella när som helst kan "välja" att leva i enlighet med heteronormen.¹⁸

Heterosexism och heteronormativitet

Två centrala begrepp är *heterosexism* och *heteronormativitet*. Heterosexism är ett etablerat begrepp i den tidiga forskningen, men på senare år har en del forskare övergått till att tala om heteronormativitet. Gemensamt för forskare som studerat dessa begrepp är att fokus förflyttas från enskilda homofobiska uttryck till frågeställningar som mer ingående utforskar hur heterosexism och heteronormativitet manifesteras i samhällets institutioner, i kulturen och i det politiska livet.¹⁹ Med begreppet heterosexism avses hur icke-heterosexuella beteenden, identiteter och relationer förnekas, underordnas och stigmatiseras av ett ideologiskt system som upprätthåller heterosexualiteten som norm.²⁰ Heterosexism kan sägas verka på ett sätt som liknar institutionell rasism och sexism. Personer som framställs som avvikande från den heterosexuella normen riskerar att pekas ut och attackerats, samtidigt som de också osynliggörs och möts med tystnad.

¹⁶ Dahl, Ulrika (2005) *"Det viktigaste är inte vad extremisterna tycker utan vad den stora majoriteten gör"* – En kunskapsinventering av forskning om homofobi och heteronormativitet, s. 18.

¹⁷ Ambjörnsson, Fanny (2006) *Vad är queer?*, s. 144–145.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Dahl, Ulrika (2005) *"Det viktigaste är inte vad extremisterna tycker utan vad den stora majoriteten gör"* – En kunskapsinventering av forskning om homofobi och heteronormativitet, s. 21.

²⁰ Ibid, s. 21.

Heteronormativitet som begrepp har sin grund i en normkritisk teoritradition där studier av makt, identiteter och språk är centrala. Queerteoretikern och genusvetaren Tiina Rosenberg ger följande definition:

Heteronormativitet är enkelt uttryckt antagandet att alla är heterosexuella och att det naturliga sättet att leva är heterosexuellt. Med begreppet heteronormativitet åsyftas i forskningssammanhang de institutioner, strukturer, relationer och handlingar som vidmakthåller heterosexualiteten som något enhetligt, naturligt och allomfattande.²¹

Denna forskningstradition tar sin utgångspunkt i en kritisk granskning av normer kring genus och sexualitet samt av hur dessa upprätthålls och reproduceras. Vilken betydelse uppdelningar i normalt och avvikande får för människors självförståelse och livssituation är också ett centralt ämne.²² Heterosexualitet uppfattas som en normerande ordning som ständigt skapas, upprätthålls och tar sig olika uttryck – framför allt bidrar dessa processer till att framställa en viss sorts normgivande heterosexuellt liv som det mest naturliga och eftertraktade sättet att leva.²³ Socialantropologen och genusvetaren Renita Sörensdotter beskriver det på följande sätt: "Att organisera sitt liv utifrån heterosexualitet innebär att inordna sig i en normativ ordning som understöds av kulturen genom olika lagar, institutioner, handlingar och relationer".²⁴ Det som benämns som heteronormativitet handlar således om mer än endast sexualitet.

Osynliggörande och stigmatisering

Den amerikanska genusvetaren Eve Kosofsky-Sedgwick använder *garderoben* som metafor för osynliggörandet och den omslutande tystnad som hon menar kännetecknar förtrycket som homosexuella utsatts för under 1900-talet. Att homosexuella män och lesbiska kvinnor väljer att dölja sin sexuella orientering är också en konsekvens av att homosexuella framställs som avvikande och möts av stigmatiserande attityder. Hon menar att det har sin grund i ett heteronormativt antagande om att alla människor är heterosexuella till dess att de tillkännager att de är homosexuella, vilket har kallats att "komma ut". Homosexualitet utmärker sig också genom att vara ett "osynligt" stigma i jämförelse med förtryck som baserar sig på mer synliga aspekter såsom kön, etnisk tillhörighet, ålder, funktionalitet eller kroppsform.²⁵

På ett konkret plan handlar "komma ut-processen" om att vara öppen med sin sexuella orientering i olika sociala sammanhang. Även om det blivit mer accepterat

att leva som öppet homosexuell i till exempel Sverige väljer många homosexuella och bisexuella att delvis dölja sin läggning. Många homosexuella personer upplever fortfarande en rädsla för att mötas av negativa attityder, behandlas diskriminerande och utsätts för homofobiska brott. Att dölja sin sexuella orientering kan därför beskrivas som en strategi som homosexuella tar till för att slippa förtryck av dessa slag.²⁶ I en internationell kontext kan frågan om att leva öppet eller dolt ibland vara en fråga om liv eller död. I fler än 80 av världens länder är homosexualitet olagligt, och i fem av dessa straffas homosexuella handlingar med döden.²⁷ Personer som i sina hemländer blir förföljda på grund av sexuell orientering kan komma att söka sig – eller fly – till andra länder med mindre repressiv lagstiftning och ett mindre homofobiskt samhällsklimat. Någon som blivit trakasserad, fängslad, misshandlad eller hotad till livet av polis, militär eller andra myndighetspersoner i sitt hemland riskerar att ha fortsatt liten tilltro till myndighetspersoner även i det nya hemlandet. Personer som kommer från länder där homosexualitet är tabu kan även ha drabbats av trakasserier från den egna familjekretsen.²⁸ Detta kan även leda till en ökad utsatthet för våld i framtida samkönade parrelationer, om våld blivit en normaliserad del av nära relationer. Det kan både få implikationer för upplevelsen av våldsutsatthet och för om personen ifråga söker stöd och hjälp hos myndigheter.

Stigmatisering kan beskrivas som en maktmekanism som verkar genom uppdelningar av dem som lever enligt samhälleligt sanktionerade förväntningar och dem som avviker från dessa på ett icke önskvärt sätt. Den amerikanska antropologen Gayle Rubin beskrev i en uppmärksammat artikel från 1984, "Thinking Sex", hur sexualiteten är organiserad efter en värdehierarki. Det innebär att vissa sexuella praktiker framställs som avvikande och omoraliska medan andra premieras och beskrivs som normala och goda. Det är inte enbart uppdelningen mellan homosexuella och heterosexuella relationer som Rubin tar upp. Hon diskuterar även hur andra faktorer, såsom åldersskillnad, tvåsamhet och var sexuella handlingar sker, upprättar gränser för vad som uppfattas som godkänd och social accepterad sexualitet. En sexuell kontakt med en tillfällig partner i en offentlig miljö, en relation med någon ur en helt annan generation, eller sex med fler än en person är till exempel sexuella handlingar som enligt Rubin har lägre status.²⁹ Kopplat till frågan om våld i samkönade relationer kan värderingar om sexualitet få betydelse för vilket bemötande en våldsutsatt person får i kontakten med olika samhälleliga instanser. Det kan också få betydelse för hur ett övergrepp tolkas och bedöms av sjukvårdens och rättsväsendets personal.

²⁶ Jfr diskussion i rapporten *Det dubbla utanförskapet. Mångfald och sexuell läggning bland äldre*, Socialstyrelsen 2008, s. 13–14.

²⁷ Ottosson, Daniel (2009) *State-sponsored Homophobia. A world survey of laws prohibiting same sex activity between consenting adults*, ILGA (The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association), Report May 2009. Dödsstraff stipuleras i Iran, Mauretanien, Saudiarabien, Sudan och Jemen (även i vissa delar av Somalia och Nigeria).

²⁸ Prop. 2005/06:6, Flyktingskap och förföljelse på grund av kön eller sexuell läggning, s. 29.

²⁹ Rubin, Gayle (1984/1993) "Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality" i Abelow, Barale, Haperon (red.) *The Lesbian and Gay Studies Reader*.

²¹ Rosenberg, Tiina (2002) *Queerfeministisk agenda*, s. 13.

²² Ambjörnsson, Fanny (2006) *Vad är queer?*, s. 51.

²³ Ibid. s. 52.

²⁴ Sörensdotter, Renita (2008) *Omsorgsarbete i omvandling. Genus, klass och etnicitet inom hemtjänsten*, s.29.

²⁵ Kosofsky, Eve Sedgwick (1990) *Epistemology of the Closet*, s. 71–75.

Kön, genus och sexualitet

Kön och genus är centrala begrepp inom det forskningsområde som vanligen sammanfattas under beteckningen genusforskning. Begreppen används dock på olika sätt av olika forskare. Exempelvis har Rubin gjort en distinktion mellan kön och genus (sex/gender), enligt vilken kön (sex) hänvisar till biologiskt kön och genus (gender) till socialt kön.³⁰ Enligt denna uppdelning kännetecknas kön av att vara givet och beständigt medan genus representerar det konstruerade och kulturellt varierande. Denna uppfattning har dock kritiserats av Butler som menar att även kön är föränderligt och historiskt varierande.³¹ Vilken innebörd kön tillskrivs är därför i likhet med genus kontextuellt bestämt.

Butler diskuterar i en rad uppmärksammade arbeten relationerna mellan kropp, genus, sexualitet samt begär, och hennes teoretiska bidrag har kommit att bli centrala i normkritisk forskning av heteronormativitet och sexualitet. Hon riktar kritik mot uppdelningen av ett biologiskt kön (kännetecknat av anatomiska könskaraktärstika såsom könsorgan) och ett socialt konstruerat genus. Denna uppdelning av biologi och kultur tenderar enligt Butler att återskapa föreställningen om att det existerar en ursprunglig manlighet och kvinnlighet. Det fysiska och biologiska könet beskrivs och upplevs ofta som beständigt, naturligt och stabilt, men är i själva verket socialt konstruerat.³² Uppfattningen om att det finns två separerbara kön – man och kvinna – härrör från en heterosexualiserad förståelseram där dessa två identiteter anses vara de enda möjliga. En central tanke är att könstillhörigheten kopplas samman med sexualitet och att begäret på så vis förväntas vara ”bekönat”.

Kroppar, genus och begär är organiserade enligt en hierarkisk ordning. Den innebär enkelt uttryckt att könen är indelade i antingen män eller kvinnor, att dessa är konstruerade som varandras motsats (kroppsligt och beteendemässigt) samt att de förväntas åtrå och begära varandra.³³ En förutsättning för att vi ska uppfattas som ”godtagbara” män och kvinnor är att rätt sorts kopplingar mellan kön, genus och begär presenteras. Det bidrar också till att denna koppling mellan kön och heterosexualitet förstås som någonting naturligt, nödvändigt och moraliskt riktigt.³⁴ Personer som på olika sätt inte lever enligt dessa kriterier riskerar att framstå som obegripliga och avvikande. Butler menar att en förutsättning för att heterosexualiteten ska kunna upprätthållas som norm är att homosexualitet och bisexualitet utesluts och mar-

ginaliseras. Detta sker till exempel i form av bestraffningar av olika slag, allt ifrån fysiskt våld till osynliggörande, marginalisering, kulturell dominans och homofobi.³⁵

Ett queerteoretiskt perspektiv

Queer som begrepp har tre tydliga betydelser: För det första kan queer ses som en paraplybeteckning för studier som fokuserar hbt-gruppen, för det andra åsyftas den politiska aktivism som hbt-personer har drivit och en tredje betydelse kan härledas till kritiska studier av heteronormativitet. Begreppet introducerades av homosexuella aktivister som ville uppmärksamma de aidsdrabbades situation i slutet av 1980-talet. Först ett decennium senare etablerades queer som ett begrepp inom akademien och då var syftet att problematisera ”lesbian and gay studies” som teoretiskt fält. I en svensk översättning betyder queer ”konstig”, ”skum” och ”underlig” och begreppet syftar också till att belysa skammens funktion. Skammen beskrivs som ”den mest bestämmande komponenten i definitionen av det queera som något marginaliserat och utstött”.³⁶

Den amerikanska teoretikern Michael Warner har kommit att bli en förgrundsgestalt inom queerforskningen med den inflytelserika antologin *Fear of a Queer Planet: Queer Politics and Social Theory* som utkom 1993. Warner menar att *normalitet* och *normativitet* vanligen förväxlas. Normativitet är inte det samma som ”vanligt”, utan åsyftar hur vissa regler, lagar och handlingar har en normerande makt i det sociala livet.³⁷ Normer och föreställningar om till exempel kön och sexualitet föreskriver hur människor ska organisera sina liv – hur de ska agera och känna. Normativitet upprätthålls också genom uteslutning av det som framställs som avvikande.³⁸ Queerteoretiska bidrag handlar ofta om att med ett normkritiskt perspektiv problematisera hur identiteter skapas och reproduceras, men också om att studera underordnade grupper motståndsstrategier.

Kön, makt och våld – tre omstridda begrepp

Inom våldsforskningen har en rad olika förståelseperspektiv etablerats för att förklara förekomsten av våld i såväl heterosexuella relationer som i samkönade relationer. Under 1970-talet kom i synnerhet heterosexuella kvinnors våldsutsatthet att uppmärksammas av kvinnorörelser i olika delar av världen. Framför allt formulerades det våld som män utsatte kvinnor för som ett samhällsövergripande demokrati- och folkhälsoproblem. Mäns våld mot kvinnor har också formulerats som ett brott mot kvinnors mänskliga rättigheter av det internationella samfundet.

³⁵ Rosenberg, Tiina (2002) *Queerfeministisk agenda*, s. 100–101.

³⁶ Rosenberg, Tiina (2006) *L-ordet: Vart tog alla lesbiska vägen?*, s. 17

³⁷ Warner, Michael (1999) *The Trouble with Normal. Sex, Politics, and the Ethics of Queer Life*.

³⁸ Sörensdotter, Renita (2008) *Omsorgsarbete i omvandling. Genus, klass och etnicitet inom hemtjänsten*, s. 36–37.

³⁰ Rubin, Gayle (1984/1993) ”Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality” i Abelow, Henry, Barale, Michèle A. & Halperin, David M. (red.) *The Lesbian and Gay Studies Reader*.

³¹ Butler, Judith (1990/2007) *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion*.

³² Butler menar att det biologiska könet inte är ett uttryck för en inneboende könsbaserad essens, utan istället en produkt av sociala och kulturella föreställningar om biologi. Hon problematiserar således tanken på ett naturligt kön bortom sociala och historiska villkor och formulerar ett radikalt ifrågasättande av heterosexualitet och genusidentiteter som givna av naturen.

³³ Butler använder uttrycket ”Den heterosexuella matrisen” för att beskriva hur länken mellan könstillhörighet och begär upprättas. Butler, Judith (1990/2007) *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion*.

³⁴ Butler, Judith (1990/2007) *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion*, se också diskussion i Edenheim, Sara (2005) *Begärets lagar. Moderna statliga utredningar och heteronormativitetens genealogi*, s. 46–47.

FN:s generalförsamling antog i december 1993 *Deklarationen om avskaffande av våld mot kvinnor*. Deklarationen kompletterar FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor – kvinnokonventionen eller CEDAW-konventionen (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*), som antogs av FN:s generalförsamling 1979.³⁹ I deklARATIONEN står att könsrelaterat våld är ”varje könsrelaterad våldshandling som resulterar i eller sannolikt kommer att resultera i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor, inklusive hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker offentligt eller privat”.⁴⁰ I deklARATIONEN fastslås att våld mot kvinnor utgör en kränkning av kvinnors mänskliga rättigheter och ett hinder för jämställdhet. Enligt deklARATIONEN ska stater vidta alla lämpliga åtgärder för att eliminera våld mot kvinnor. DeklARATIONEN har inneburit att tydliga riktlinjer utvecklats på området, men ännu saknas juridiskt bindande internationell reglering kring mäns våld mot kvinnor.⁴¹

Parallellt med detta arbete uppmärksammades frågorna i den akademiska världen. Inom genusvetenskaplig våldsforskning utarbetades en feministisk analys som definierar våld som ett maktmedel som män brukar för att underordna kvinnor och för att upprätthålla en överordnad position. Mäns våld mot kvinnor förklaras enligt analysen som ett könsbaserat fenomen som orsakas av patriarkala samhällsstrukturer.⁴²

Kvinnojoursrörelsen kom att bli en framträdande aktör när det gällde att synliggöra och definiera problematiken. Inom såväl kvinnojoursrörelsen som våldsforskningen utarbetades en analytisk ansats som har kommit att kallas ett *könsmaktsperspektiv*. Ett syfte var att studera kön och makt integrerat, men också att problematisera det avvikelseperspektiv som präglade tidigare studier av våld i nära relationer. Till skillnad från tidigare förklaringsmodeller som tolkat våldet som en följd av olika typer av avvikelsefaktorer, såsom biologiska skillnader, psykisk sjukdom, social utsatthet och alkohelpåverkan, ville man utifrån könsmaktsperspektivet belysa hur våldet på olika sätt blev normaliserat och socialt accepterat. Könsmaktanalysen har till stor del sitt ursprung i den radikalfeministiska teoribildningen som menar att mäns våld mot kvinnor inte kan beskrivas som ”avvikande” och ”onormalt”. Skillnaden mellan en relation där våld förekommer och en relation där våld inte förekommer beskrivs, enligt detta synsätt, som en gradskillnad och inte en artskillnad.⁴³

³⁹ FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, G.A. RES/34/180, 34 U.N. GAOR Supp. (No. 46) at 193, U.N. Doc. A/34/46, trädde i kraft 3 september 1981.

⁴⁰ FN:s deklARATION om avskaffande av våld mot kvinnor, G.A. RES/48/104, 48 U.N. GAOR Supp. (No. 49) at 217, U.N. Doc. A/48/49 (1993).

⁴¹ Amnéus, Diana (2005) ”Kvinnor och mänskliga rättigheter” i Gunner, Göran & Namli, Elena (red.), *Allas värde och lika rätt. Perspektiv på mänskliga rättigheter*, s. 151–168.

⁴² Merrill, Gregory S. (1996) ”Ruling the Exceptions: Same-Sex Battering and Domestic Violence Theory” i Renzetti, Claire M. & Miley, Charles H. (red.) *Violence in Gay and Lesbian Domestic Partnerships*, s. 11–12.

⁴³ Wendt Höjer, Maria & Åse, Cecilia (1999) *Politikens paradoxer: en introduktion till feministisk politisk teori*, s. 41.

En av de främsta företrädarna för den radikalfeministiska teoribildningen är den amerikanska juristen Catherine A. MacKinnon. I sina teoretiska arbeten betraktar hon sex och sexualitet som sociala konstruktioner grundade i mäns strukturella överordning. Enligt hennes analys är sexuella relationer utanför de patriarkala ramarna en omöjlighet eftersom sexualitetens kulturella funktion är baserad på kvinnors underordning och mäns överordning.⁴⁴ MacKinnon menar också att lesbiska kvinnor påverkas av dessa strukturer i lika hög grad som heterosexuella kvinnor. Detta synsätt kritiserades av lesbiska feminister såsom till exempel Adrienne Rich som istället ansåg att den lesbiska relationen möjliggjorde att kvinnor kunde utveckla egna relationer, något som hon annars menade motverkades av heterosexuella obligatoriska funktion.⁴⁵

Den radikalfeministiska analysen av våld och sexualitet har problematiserats inom en rad teoribildningar. Kritiken har exempelvis riktats mot antagandet att genuspositioner är hårt knutna till över- och underordning. Positionerna införlivas genom de sociala genusen *man* och *kvinnor* vilket innebär att en förståelse av maktrelationer i samkönade förhållanden inte inryms i den teoretiska modellen. Ur ett queerfeministiskt perspektiv riskerar fokuseringen på mäns makt över kvinnor och våld mot kvinnor att upprätthålla och reproducera en föreställning om kvinnor som offer. En problematisk effekt är, enligt detta perspektiv, att kulturella, sociala och etniska olikheter mellan kvinnor inte tas med i beräkningen. Queerfeminismen vill i stället problematisera de normer som skapas och upprätthålls när relationen mellan kvinnor och män står i centrum för analysen.⁴⁶

Den kritiska diskussionen har även handlat om huruvida samma teoretiska modeller som utarbetats för att beskriva våld i heterosexuella relationer är applicerbara på våld i samkönade relationer. Vissa teoretiker har ifrågasatt bärkraften i dessa analyser när det gäller att förklara samkönat relationsvåld medan andra hävdar att teorierna behöver modifieras och i större utsträckning inkorporera heteronormativa maktstrukturer. Det har även betonats att könsmaktstrukturer verkar på en samhälls nivå och påverkar lesbiska kvinnors och homosexuellas mäns relationer, men att dessa strukturer inte kommer till uttryck på samma sätt som i heterosexuella relationer.

En aspekt som diskuterats är hur maktrelationer i samkönade förhållanden ska studeras. I synnerhet har frågan handlat om hur det lesbiska så kallade butch/femme-paret ska tolkas. Butch är en beteckning för en lesbisk kvinna som klär sig i ”manliga” kläder och anammar ett ”manligt” beteende. Hennes motpol och partner har traditionellt beskrivits som den lesbiska femme, en kvinna som klär sig mer enligt förväntat ”kvinnliga” klädkoder och uppträder ”kvinnligt”. Vissa

⁴⁴ MacKinnon, Catharine A. (1989) *Toward a Feminist Theory of the State*.

⁴⁵ Rich, Adrienne (1980) ”Obligatorisk heterosexualitet och lesbisk existens” i Esseveld, Johanna & Larsson, Lisbeth (red.) (1996) *Kvinnopolitiska nyckeltexter*, s. 236 och 321.

⁴⁶ Rosenberg, Tiina (2006) *L-ordet: Vart tog alla lesbiska vägen?*, s. 122 och 124.

teoretiker har menat att maktrelationerna i heterosexuella relationer översätts i den lesbiska relationen medan andra istället uppmärksammat att det lesbiska rollspelet utmanar maktordningen mellan könen och bidrar till att instabilisera kopplingen mellan maskulinitet/dominans och femininitet/underordning.⁴⁷

Ett intersektionellt perspektiv

Intersektionalitet är ett teoretiskt begrepp som under det senaste decenniet blivit allt vanligare för att synliggöra hur olika samhälleliga maktordningar samverkar. En central tanke är att olika maktsituationer som grundar sig i exempelvis genus, sexuell orientering, etnicitet, klass, ålder och funktionalitet uppstår i skärningspunkten mellan flera olika samhälleliga maktordningar.⁴⁸ I intersektionell analys undersöks också hur relationer av över- och underordning manifesteras och konstitueras i olika sociala sammanhang beroende av geografisk plats, tid och rum.⁴⁹ Ursprungligen kommer begreppet från det engelska verbet "to intersect" som betyder genomskära eller korsa. Framförallt har intersektionalitet kommit att bli ett teoretiskt redskap i analyser av makt. I tidigare studier betraktades sociala kategorier och individers positioner i samhället som något som kunde summeras. Olika underordningsgrunder lades till varandra och individens samhälleliga position sågs som en summering av flera sociala faktorer.⁵⁰

Intersektionalitet som teoretiskt begrepp myntades av den amerikanska juristen Kimberlé Crenshaw, i artikeln "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color" från 1991. Med begreppet ville Crenshaw dels visa att icke-vita kvinnor kom att utsättas för olika former av diskriminering vilka ofta utgick från *både* sexistiska och rasistiska samhällsstrukturer; dels problematisera oförmågan att se hur icke-vita kvinnor kvinnors identitet och livsvillkor formades av olika maktsituationer såsom kön och etnicitet samtidigt, ett synsätt som hon menade saknades inom den feministiska och antirasistiska rörelsen.⁵¹ En intersektionell analys innebär således att såväl identiteter som inkludering och exkludering på strukturell nivå formas av fler än en faktor. Inom

forskningen om våld i samkönade relationer har ett flertal studier som utgår från en intersektionell ansats publicerats de senaste åren där betydelsen av att beakta flera maktperspektiv parallellt har betonats.

Hatbrott

Hatbrott är ett samlingsbegrepp för brott med rasistiska, främlingsfientliga och homofobiska inslag. Exempel på sådana brott är hets mot folkgrupp och olaga diskriminering, men även misshandel, skadegörelse eller olaga hot med rasistiska, främlingsfientliga och homofobiska motiv definieras som hatbrott. Enligt svensk lag stadgas i brottsbalkens straffskärpningsregel (29 kap 2 § 7p brottsbalken) att det vid bedömningen av straffvärdet är en försvarande omständighet om ett motiv för brottet har varit att kränka en person, en folkgrupp, eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell orientering eller annan omständighet.⁵² Det innebär att det anses allvarigare att begå ett brott mot en person av dessa skäl än av andra orsaker, och att straffet kan bli längre.⁵³

Kriminologen Eva Tiby som studerat hatbrott i Sverige har visat att antalet polis-anmälda hatbrott på grund av sexuell orientering har ökat kraftigt i landet mellan åren 1996 och 2004.⁵⁴ Den största ökningen har påvisats inom brottstyper som förtal, förolämpning och muntliga trakasserier.⁵⁵ Ökningen förklaras vara en följd av en ökad benägenhet att definiera händelser som hatbrott, att hbt-personer är mer öppna med sin sexuella orientering, samt att den faktiska anmälningsfrekvensen till polisen bland hbt-personer har ökat. Tiby framhåller också att en viss ökning kan härledas till metodologiska skillnader mellan de två studier som hon genomförde 1996 och 2004.⁵⁶

En enkätundersökning som Eva Tiby genomförde i samarbete med RFSL visade att varannan homo- eller bisexuell person uppgav att de utsatts för våld eller hot på grund av sin sexuella orientering.⁵⁷ Brottsförebyggande rådet (Brå) statistik över anmälda homofobiska hatbrott visar dock att antalet anmälningar är litet och

⁴⁷ För vidare diskussion se Rosenberg, Tiina (2006) *L-ordet : Vart tog alla lesbiska vägen?*, s. 33 samt Ambjörnsson, Fanny (2006) *Vad är queer?*, s. 146–148.

⁴⁸ Se exempelvis de los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (2002) "Introduktion – Maktens (o)lika förklådnader" i *Maktens (o)lika förklådnader*, de los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (red), de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2005) *Intersektionalitet*, Lykke, Nina (2003) "Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen", *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 1.

⁴⁹ de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2007) *Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)likhetens landskap*, s. 7 och 12.

⁵⁰ Se exempelvis de los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (2002) "Introduktion – Maktens (o)lika förklådnader" i *Maktens (o)lika förklådnader*, de los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (red), de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2005) *Intersektionalitet*, Lykke, Nina (2003) "Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen", *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 1., Avrahami, Diana (2007) *Vi dansar inte på bordet. Lesbiska invandrarkvinnor i Sverige: stigmatisering och stolthet*, s. 76.

⁵¹ Crenshaw, Kimberlé W. (1991) "Mapping the Margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of colour", *Stanford Law Review*, 43(6) s. 1241–99.

⁵² Tiby, Eva & Sörberg, Anna-Maria (2006) *En studie av homofoba hatbrott i Sverige*, Rapport utgiven av Forum för levande historia, s. 13.

⁵³ Diesen, Christian (2005) "Processrättsligt perspektiv" i Diesen, Christian m.fl. (red.) *Likhet inför lagen*, s. 329, Tiby, Eva & Sörberg, Anna-Maria (2006) *En studie av homofoba hatbrott i Sverige*, Rapport utgiven av Forum för levande historia, s. 13–14.

⁵⁴ Tiby, Eva (2005) "Vem vinner vem försvinner? – från händelse till hatbrott" i Seppänen Sterky, Manu (red.) *Kärlekens pris – en antologi om homofobi och heteronormativitet*, s. 45.

⁵⁵ Tiby, Eva (2004) "Hatbrotten har fördubblats på åtta år" Ny undersökning: Brott mot hbt-personer drabbar nu lika ofta kvinnor som män" i *Dagens Nyheter* den 27 juli 2004. Tiby, Eva & Sörberg, Anna-Maria (2006) "En studie av homofoba hatbrott i Sverige", Rapport utgiven av Forum för levande historia, s. 17–21.

⁵⁶ Tiby, Eva (2004) "Vem vinner vem försvinner? – från händelse till hatbrott" i Seppänen Sterky, Manu (red.) *Kärlekens pris – en antologi om homofobi och heteronormativitet*, s. 45, samt Tiby, Eva (2004) "Hatbrotten har fördubblats på åtta år" Ny undersökning: Brott mot hbt-personer drabbar nu lika ofta kvinnor som män", *Dagens Nyheter* den 27 juli 2004.

⁵⁷ Studien presenteras i korthet i Holmberg, Carin & Stjernqvist, Ulrica (2005) *Väldsam lika och olika – om våld i samkönade parrelationer*, s. 30.

att mörkertalet är stort.⁵⁸ I Brå:s rapport om hatbrott från 2007 konstateras att av sammanlagt 3 259 anmälningar som bedömdes som hatbrott gällde 684 ärenden homofobiska motiv (21 procent).⁵⁹ I en annan rapport, *En studie av homofobiska hatbrott i Sverige*, som sammanställts på uppdrag av Forum för levande historia, visar Tiby att tio procent av de 367 polisanmälda ärenden som hon undersökt gick vidare till åtal och ledde till 24 domar. Hon uppmärksammar också att hatbrottsmotivet inte utreds i tillräcklig utsträckning vilket får till följd att polis, åklagare och domare till stor del saknar vägledning i bedömningen av dessa ärenden.⁶⁰

Ett internationellt exempel på hbt-personers utsatthet för hatbrott är situationen i Irak. Human Rights Watch, en ickestatlig organisation som bevakar globala mänskliga rättigheter, gav i augusti 2009 ut en omfattande rapport om de mycket allvarliga och systematiska brott som begås mot landets hbt-personer såsom mord, skändningar och tortyr.⁶¹

⁵⁸ Brottsförebyggande rådet, *Hatbrott 2006 – En sammanställning av polisanmälningar med främlingsfientliga, islamofobiska, antisemitiska och homofobiska motiv*. Rapport 2007:17. s. 42.

⁵⁹ Statistik från år 2006, se *Hatbrott 2006 – En sammanställning av polisanmälningar med främlingsfientliga, islamofobiska, antisemitiska och homofobiska motiv*, Rapport 2007:17 Brottsförebyggande rådet, s. 42.

⁶⁰ Tiby, Eva & Sörberg, Anna-Maria (2006) *En studie av homofoba hatbrott i Sverige*, Rapport, Forum för levande historia. s. 47.

⁶¹ För vidare information se Human Rights Watch, "'They Want Us Exterminated' – Murder, Torture, Sexual Orientation and Gender in Iraq", www.hrw.org. Hämtat den 17 augusti 2009.

Internationell forskning

Våld i samkönade relationer är ett relativt ungt forskningsområde. Det var den lesbiska radikalfeministiska rörelsen i USA som började diskutera frågan om samkönat partnervåld under 1980-talets början. Först på senare år har forskare som studerar mäns våld mot kvinnor intresserat sig för ämnet. De studier som genomförts behandlar till största delen våld i lesbiska parrelationer. Det finns betydligt färre studier om homosexuella män som utsätts för våld av sin partner och studier som specifikt handlar om våld i bisexuellas och transpersoners parförhållanden.⁶² Samkönat partnervåld har behandlats inom många olika vetenskapliga discipliner och ämnet har till viss del studerats utifrån ett tvärvetenskapligt perspektiv. Forskningen har publicerats i allt från sociologiska till medicinska tidskrifter och i böcker och antologier. Under 2000-talet har studier publicerade i vetenskapliga tidskrifter ökat betydligt. Nedan följer en kort redogörelse för de nyckelverk som finns inom ämnet och de forskare som till en början uppmärksammade frågan.

Nyckelverk

Antologin *Naming the Violence: Speaking Out About Lesbian Battering* från 1986 av Kerry Lobel är det verk som satte våld i lesbiska parrelationer på agendan. Antologin bygger bland annat på lesbiska kvinnors självupplevda berättelser om misshandel. Berättelserna alterneras med artiklar där våld i lesbiska parrelationer problematiseras av lesbiska kvinnor verksamma inom den amerikanska kvinnojour-rörelsen.⁶³ Ytterligare ett antal antologier och artiklar som baseras på självupplevda berättelser har publicerats. Som exempel kan nämnas Joelle Taylors och Tracey Chandlers antologi *Lesbians Talk Violent Relationships*⁶⁴, som är den första brittiska boken om våld i lesbiska parrelationer; Lori. B. Girshicks *Woman-To-Woman Sexual Violence – Does She Call It Rape?*⁶⁵; samt den kanadensiska genusvetaren Janice L. Ristocks uppmärksammade bok *No More Secrets: Violence in Lesbian Relationships*.⁶⁶

Claire M. Renzetti, professor i sociologi vid Saint Joseph's University, Philadelphia, uppmärksammade våld i lesbiska relationer redan 1988 i en artikel i den amerikanska

⁶² För vidare diskussion se Turell, Susan C. (2000) "A Descriptive Analysis of Same-Sex Relationship Violence for a Diverse Sample", *Journal of Family Violence*, Vol. 15, No. 3. s. 281–293, Seelau, Sheila M., Seelau, Eric P. & Poorman, Paula B. (2003) Gender and role-based perceptions of domestic abuse: Does sexual orientation matter?", *Behavioural Sciences on the Law*, 21. s. 199–214, Brown, Carrie (2008) "Gender-Role Implications on Same-Sex Intimate Partner Abuse", *Journal of Family Violence*, 23. s. 457–462.

⁶³ Lobel, Kerry (red.) (1986) *Naming the Violence: Speaking Out About Lesbian Battering*.

⁶⁴ Taylor, Joelle & Chandler, Tracy. (red.) (1995) *Lesbians Talk Violent Relationships*.

⁶⁵ Girshick, Lori. B. (2002). *Woman-To-Woman Sexual Violence – Does She Call It Rape?*

⁶⁶ Ristock, Janice L., (2002) *No More Secrets: Violence in Lesbian Relationships*.

tidskriften *Journal of Interpersonal Violence*. Hon står också bakom en av de mer omfattande studierna om våld i lesbiska parrelationer, *Violent Betrayal: Partner Abuse in Lesbian Relationships*. Boken kom ut 1992 och är baserad på en enkätundersökning och intervjuer med lesbiska kvinnor som utsatts för våld i en parrelation. Renzetti är även, tillsammans med Charles Harvey Miley, en av redaktörerna för antologin *Violence in Gay and Lesbian Domestic Partnerships* (1996).⁶⁷ Antologin behandlar frågeställningar om samkönat partnervåld utifrån olika perspektiv, men det genomgående temat är jourverksamhetens och samhällsinstitansers bemötande av lesbiska kvinnor och homosexuella män som utsatts för våld i en relation.

1999 gavs antologin *Same-Sex Domestic Violence: Strategies for Change* (1999) ut där våld i samkönade relationer belyses ur ett bredare perspektiv. Antologins redaktörer Beth Leventhal och Sandra E. Lundy har båda varit verksamma i den amerikanska kvinnojoursrörelsen och har en mångårig erfarenhet av hbt-frågor. Antologin behandlar våld i såväl lesbiska relationer som i homosexuella mäns parförhållanden, och i ett antal artiklar tas även våld mot bisexuella och transpersoner upp.⁶⁸ Ämnen som är förhållandevis obehandlade i övriga studier uppmärksammas, som exempelvis hiv-positiva homo- och bisexuella mäns särskilda utsatthet i en relation där våld förekommer. Artikelförfattarna menar att sjukdomens sociala stigmatisering leder till ökad isolering och att den våldsutövande partnern kan använda sjukdomen för att nedvärdera den våldsutsatta partnern och förlägga ansvaret för våldet på denne.⁶⁹ Ett annat bidrag uppmärksammar myter kring sadomasochism (S/M) och våld, och problematiserar förekomsten av våldsutövning som döljs bakom S/M som sexuell praktik.⁷⁰

Ellen Kaschak, fil. dr i psykologi, gav 2001 ut antologin *Intimate Betrayal: Domestic Violence in Lesbian Relationships*. Antologin innehåller bidrag skrivna av författare från olika vetenskapliga discipliner såsom psykologi, klinisk psykologi, socialt arbete, genusvetenskap och kommunikationsvetenskap.⁷¹ Däremot behandlas inte bisexuellas och transpersoners erfarenhet av våld i parrelationer.

De amerikanska forskarna David Island och Patrick Letellier står bakom ett av de mer omfattande verken om homosexuella män som har utsatts för samkönat partnervåld. Boken *Men Who Beat the Men Who Love Them: Battered Gay Men and Domestic Violence* gavs ut 1991 och är baserad på Letelliens självupplevda misshandel som han utsattes för i en tidigare relation med en homosexuell man. Författarna anlägger olika teoretiska perspektiv på hans berättelser och resonerar om hur problemet kan förklaras samt om hur våld uppstår i en samkönad parrelation.

⁶⁷ Renzetti, Clarice M. & Miley, Charles H. (red.). (1996). *Violence in Gay and Lesbian Domestic Partnerships*.

⁶⁸ Leventhal, Beth & Lundy, Sandra E. (red.). (1999) *Same-Sex Domestic Violence: Strategies for Change*.

⁶⁹ Hanson, Bea & Maroney, Terry (1999) "HIV and Same-Sex Domestic Violence" i Leventhal, Beth & Lundy, Sandra E. (red.) *Same-Sex Domestic Violence: Strategies for Change*, s. 97–110.

⁷⁰ Margulies, Jennifer (1999) "Coalition Building "Til It Hurts. Creation Safety Around S/M and Battering" i Leventhal, Beth & Lundy, Sandra E. (red.) *Same-Sex Domestic Violence: Strategies for Change*, s. 135–145.

⁷¹ Kaschak, Ellyn (red.) (2001). *Intimate Betrayal: Domestic Violence in Lesbian Relationships*.

Ett syfte är också att ge konkreta råd om hur en misshandelsrelation kan avslutas och hur den utsatta partnern kan lämna relationen.⁷²

Under 2000-talet har våld i parrelationer i allt fler studier undersökts ur ett intersektionellt perspektiv. Som exempel kan antologin *Domestic Violence at the Margins. Readings on Race, Class, Gender and Culture* nämnas. I antologin behandlas frågor om hur olika sociala maktrelationer inverkar på våld mot kvinnor. I de olika bidragen undersöks särskilt på vilket sätt olika underordningsgrunder samspelar. Sociologen Natalie J. Sokoloff och genusvetaren Christina Pratt är redaktörer för antologin där artiklar från sammanlagt 37 forskare finns representerade. De olika texterna tar sin utgångspunkt i såväl empiriska studier som teoretiska diskussioner. Även socialt och praktiskt arbete inom olika samhällsinstitutioner och sociala rörelser förändringsarbete behandlas. Ett syfte med antologin är att introducera ett mer pluralistiskt och inkluderande angreppssätt i studier om våld mot kvinnor, samt att ge röst åt utsatta grupper som tidigare förbisetts i forskningen.⁷³ I antologins förord skriver Beth E. Richie, forskare i socialt arbete vid University of Illinois, att det sociala arbetet för att förbättra våldsutsatta kvinnors situation i stort har utgått från ett individperspektiv, vilket hon menar har skett på bekostnad av mer genomgripande analyser. Hon framhåller att de sociala strukturer som möjliggör att kvinnor utsätts för våld och övergrepp bör undersökas.⁷⁴

En grundläggande utgångspunkt i antologin är också att det är problematiskt att anta att våld drabbar kvinnor på samma sätt oberoende av deras sociala villkor. Kvinnor som utsätts för våld är ingen enhetlig kategori och därför behöver skillnader mellan olika grupper uppmärksammas och diskuteras för att få till stånd förändringar i samhällets hantering av våldsutsatta kvinnor.⁷⁵ Som exempel kan nämnas att kvinnor som lever i fattigdom och i socialt utsatta områden har andra erfarenheter, problem och behov av stöd och hjälp från samhälleliga instanser än vad kvinnor ur medelklassen har. Detsamma gäller mörkhyade kvinnor och kvinnor från etniska minoriteter som även tvingas förhålla sig till diskriminerande och rasistiska attityder i sin kontakt med sociala serviceinstanser. Kvinnliga immigranter som vistats i ett land utan uppehållstillstånd är också en utsatt grupp som sällan uppmärksammas i våldsforskningen. I ytterligare ett bidrag undersöker Valli Kalei Kanuha, professor i socialt arbete vid University of Hawaii, situationen för mörkhyade lesbiska kvinnor som utsätts för våld av sin partner. Med utgångspunkt i en

⁷² Island, David & Letellier, Patrick (1991) *Men Who Beat the Men Who Love Them: Battered Gay Men and Domestic Violence*.

⁷³ Sokoloff, Natalie J. & Dupont, Ida (2005) "Domestic Violence: Examining the Intersections of Race, Class and Gender – An Introduction" i Sokoloff, Natalie J. & Pratt, Christina (red.), *Domestic Violence at the Margins. Readings on Race, Class, Gender and Culture*, s. 3.

⁷⁴ Richie, Beth. R. (2005) "Foreword" i Sokoloff, Natalie J. & Pratt, Christina (red.), *Domestic Violence at the Margins. Readings on Race, Class, Gender and Culture*, s. xv–xviii.

⁷⁵ Ibid.

intersektionell analys av hur sexistiska, heterosexistiska och rasistiska strukturer kommer till uttryck och verkar inom olika miljöer belyser hon frågan.⁷⁶

Våld i lesbiska parrelationer behandlas också i korthet i antologin *Inside the Academy and Out: Lesbian/Gay/Queer Studies and Social Action* (1998) av de kanadensiska forskarna Janice L. Ristock och Catherine G. Taylor. I ett av bidragen undersöker Ristock utifrån ett poststrukturalistiskt feministiskt perspektiv⁷⁷ betydelsen av språkliga benämningar och våldsutsatta lesbiska kvinnors möjlighet till identifikation och självförståelse.⁷⁸

Prevalensstudier

Det har gjorts ett antal omfångsundersökningar där förekomsten av våld i lesbiska parrelationer undersökts, så kallade prevalensstudier. Resultaten varierar kraftigt, från 17 till 52 procent.⁷⁹ Den stora variationen kan delvis förklaras av olika definitioner av begreppen "fysiskt våld" och "aggressivt beteende". I några av undersökningarna utforskas lesbiskas erfarenhet av att utöva våld. Dessa studier visar att mellan 12 och 68 procent av respondenterna hade varit våldsamma mot sin partner.⁸⁰ De omfångsundersökningar som specifikt studerat våld i homosexuella mäns parrelationer är betydligt färre till antalet, men visar liknande frekvenser som prevalensstudier av våld i lesbiska parrelationer.⁸¹

År 2006 gjorde Catherine Donovan et al. en omfångsundersökning i Storbritannien som omfattade 746 respondenter som levde i eller under de senaste tolv månaderna hade levtt i en samkönad relation. Av dessa uppgav mer än en tredjedel (40 procent av kvinnorna och 35 procent av männen) att de hade erfarenhet av någon typ av våld. Resultaten visade att personer som identifierat sig som lesbiska, eller queer, i högre utsträckning uppgav att de varit utsatta för våld i en nära relation. På grund av att urvalet inte är slumpmässigt är resultaten inte representativa

⁷⁶ Kanuha, Valli Kalei (2005) "Compounding the Triple Jeopardy: Battering in Lesbian of Color Relationships" i Sokoloff, Natalie J. & Pratt, Christina (red.) *Domestic Violence at the Margins. Readings on Race, Class, Gender and Culture*, s. 71–82.

⁷⁷ Poststrukturalistisk feminism är inget enhetligt perspektiv utan har snarare vuxit fram som en förening mellan poststrukturalistiska och feministiska tankebildningar. Inom feministisk forskning räknas perspektivet vanligen till den så kallade tredje vågens feminism, där även postkolonial feminism ingår. Perspektivet är bland annat kännetecknande för att mångfalden av identiteter betonas. För poststrukturalistiska feministiska teoretiker är språkliga strukturer ett centralt tema.

⁷⁸ Ristock, Janice L. (1998) "Community-based research: Lesbian abuse and other telling tales" i Ristock, Janice L. & Taylor, Catherine G. (red.) *Inside the academy and out: Lesbian/Gay/Queer Studies and social action*. s. 137–154.

⁷⁹ Ristock, Janice L. (2003) "Exploring Dynamics of Abusive Lesbian Relationships: Preliminary Analysis of a Multisite, Qualitative Study", *American Journal of Community Psychology*, Vol. 31, No. 3/4. (329–341), s. 329.

⁸⁰ Turell, Susan C. (2000) "A Descriptive Analysis of Same-Sex Relationship Violence for a Diverse Sample", *Journal of Family Violence*, Vol. 15, No. 3. s. 281–293.

⁸¹ Se exempelvis Waldner-Haugrud, Lisa K., Gratch, Linda V. & Magruder, Brian (1997) "Victimization and perpetration rates of violence in gay and lesbian relationships: Gender issues explored", *Violence and Victims*, 12. s. 173–184. En genomgång av statistik görs även i Turell, Susan C. (2000) "A Descriptive Analysis of Same-Sex Relationship Violence for a Diverse Sample", *Journal of Family Violence*, Vol. 15, No. 3. s. 281–293, West, Carolyn M. (1998) "Leaving the Second Closet – Outing Partner Violence in Same-Sex Couples" i Jasinski, Jana L. & Williams, Linda M. (red.) *Partner Violence – A Comprehensive Review 20 Years of Research*.

för samtliga hbt-personer.⁸² Studien visade att en mycket stor andel av respondenterna uppgett att de utsatts för psykiskt våld av sin partner. Det fanns också en del betydande skillnader mellan relationer där män utövar våld mot män och där kvinnor utövar våld mot kvinnor. Män utsattes i större utsträckning för ekonomisk kontroll, medan kvinnor oftare hade erfarenhet av att deras sexuella orientering vändes emot dem, att de beskylldes för att ha orsakat partners dåliga självkänsla och att deras barn behandlades illa eller vändes emot dem. Homosexuella män utsattes i större omfattning än lesbiska kvinnor för fysiskt våld. De män som uppgett att de utsatts för sexuellt våld rapporterade att de hindrats att söka hjälp. En tendens var också att personer under 25 år i något större omfattning uppgav att de utsatts för våld av sin partner. Sexuellt våld i en parrelation var ungefär lika vanligt förekommande som fysiskt våld. Homosexuella män var signifikant oftare tvingade att utföra sexuella handlingar än kvinnliga respondenter.⁸³

Den amerikanska psykologen Susan C. Turells omfångsundersökning från år 2000 som baseras på enkätsvar från 499 kvinnliga och manliga homosexuella, bisexuella och transpersoner, visade att kvinnor i högre utsträckning än män rapporterade att de utsatts för fysiskt våld och tvång. 55 procent av de lesbiska kvinnorna uppgav att de utsatts för fysiskt våld och 14 procent för sexuellt våld. Bland de manliga respondenterna var motsvarande frekvenser 44 procent och 13 procent. Ett liknande mönster när det gällde utsatthet för våld i nära relationer uppvisades för bisexuella och transpersoner.⁸⁴ Studiens författare menar dock att könsskillnaden delvis kan vara en följd av att män tenderar att underrapportera våld och att kvinnliga respondenter möjligen har lättare att identifiera sig som våldsutsatta på grund av normerande föreställningar om kön i samhället. Studien visade även att det var betydligt färre respondenter som uppgav att de varit utsatta för fysiskt våld i en nuvarande relation, 9 procent, jämfört med 32 procent i en före detta relation. 83 procent av studiens samtliga respondenter uppgav att de hade erfarenhet av psykiskt våld.

I USA genomförs årligen en statistisk undersökning om våld i samkönade relationer av National Coalition of Anti-Violence Programs (NCAVP). NCAVP är en sammanslutning av 37 lokalt/regionalt förankrade kriscentrum och icke-våldsorganisationer som riktar sig till hbt-gruppen och som arbetar med vålds- och hiv-frågor. Organisationerna finns etablerade runt om i USA och även i Toronto, Kanada. I statistiken för 2007 ingår sammanlagt 16 organisationer som representerar 14 regioner. Det är alltså mindre än hälften av organisationerna som skickat in statistik och NCAVP framhåller att statistiken inte ska ses som representativ för samtliga medlemmar. NCAVP menar att det genom denna statistik inte är möjligt att uttala sig om förekomsten av våld bland samtliga homo-, bi- och transpersoner

⁸² Donovan, Catherine, Hester, Marianne, Holmes, Jonathan & Melanie McCarry (2006) *Comparing Domestic Abuse in Same Sex Heterosexual Relationships*. s. 7.

⁸³ Ibid. s. 8–11.

⁸⁴ Turell, Susan C. (2000) "A Descriptive Analysis of Same-Sex Relationship Violence for a Diverse Sample", *Journal of Family Violence*, Vol. 15, No. 3. s. 281–293.

eftersom det endast är personer som aktivt organiserat sig i en förening som medverkat i omfångsundersökningarna. Resultaten av statistiken från de 16 organisationerna visade att 3 319 fall av hbt-partnervåld rapporterats under 2007. Det var en minskning med 13 procent från föregående år då 3 839 fall rapporterats. Statistiken visade att de inrapporterade fallen fördelar sig jämnt mellan könen.⁸⁵

En av de forskare som har problematiserat prevalensforskningen om våld i samkönade relationer är Carolyn M. West, professor i psykologi. I en artikel i antologin *Partner Violence – A Comprehensive Review of 20 Years of Research* diskuterar hon att det finns få tillförlitliga omfångsundersökningar som undersökt hur omfattande problemet med samkönat partnervåld är och att de som finns inte ger en heltäckande bild.⁸⁶ West resonerar också kring att studierna innehåller olika typer av metodproblem när det gäller definitioner, urval och avgränsningar. Som exempel nämner hon en studie från 1987 där lesbiska kvinnor fick svara på frågan om de varit utsatta för ett övergrepp (adult abuse). Totalt deltog 1 566 personer varav 17 procent uppgav att de erfarit en sådan. Studiens otydliga våldsdefinition gör det dock svårt att avgöra skillnader mellan olika typer av våld. West tar också upp att det är problematiskt att många kvantitativa prevalensstudier baseras på små urval. Som exempel nämner hon en studie baserad på enkätsvar från 34 universitetsstudenter homosexuella män där 18 procent uppgett att de var utsatta i nuvarande relation och 44 procent att de utsatts i ett tidigare förhållande. West menar att resultaten kvantifieras trots att de endast beskriver förekomsten av våld i en mycket liten urvalsgrupp.⁸⁷ Att våldsdefinitionen, urval och avgränsningar skiljer sig mycket åt mellan olika studier innebär också att adekvata jämförelser av resultaten försvåras.⁸⁸

Det har även förts en inomvetenskaplig diskussion om huruvida våld i samkönade relationer är lika vanligt förekommande som mäns våld mot kvinnor. För att stödja denna tes har hänvisningar gjorts till de empiriska resultaten från Claire M. Renzettis studie. Själv menar dock Renzetti att studiens syfte inte var att mäta hur vanligt förekommande våldet var. Istället framhåller hon att det är svårt att utifrån resultaten fastställa våldets omfattning. Det är heller inte möjligt att ställa resultaten mot studier som undersöker hur frekvent förekommande våld i heterosexuella parrelationer är. Däremot visar resultaten att våld är ett reellt problem i samkönade parrelationer och att det utifrån resultaten går att beskriva

⁸⁵ National Coalition of Anti-Violence Programs, NCAVP, *Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Domestic Violence in the United States in 2007 – A Report of the National Coalition of Anti-Violence Programs*, 2007. Resultaten har fluktuerat kraftigt mellan åren.

⁸⁶ West, Carolyn M. (1998) "Leaving the Second Closet – Outing Partner Violence in Same-Sex Couples" i Jasinski, Jana L. & Williams, Linda M. (red.) *Partner Violence – A Comprehensive Review 20 Years of Research*.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ristock, Janice L., (2002) *No More Secrets: Violence in Lesbian Relationships*. s. 11, Renzetti, Clarice M. (1998) "Violence and abuse in lesbian relationships: Theoretical and empirical issues" i Bergen, Raquel Kennedy (red.) *Issues in Intimate Violence*. s. 119, West, Carolyn M. (1998) "Leaving the Second Closet – Outing Partner Violence in Same-Sex Couples" i Jasinski, Jana L. & Williams, Linda M. (red.) *Partner Violence – A Comprehensive Review 20 Years of Research*. s. 168.

våldets olika former och uttryck.⁸⁹ Att det är svårt att undersöka hur frekvent våld i samkönade relationer är har bland annat att göra med att det inte finns någon generell befolkningsstatistik över vilka som lever i en samkönad relation. Det innebär att man behöver vända sig till forum där personer ur hbt-gruppen, som då ofta är öppna med sin sexuella orientering, på något sätt organiserar sig. Ett slumpmässigt urval är därför inte möjligt om undersökningen inte vänder sig till befolkningen i stort. Pam Elliot, verksam inom den amerikanska hbt-antivåldsrörelsen, framhåller att det är ett problem att de flesta studier inte kan besvara i vilken utsträckning hbt-personer som inte lever som öppet homo- eller bisexuella utsätts för våld i en samkönad relation.⁹⁰

I omfångsundersökningar om hbt-personers erfarenheter av våld i nära relationer utgör ofta transpersoner en mycket liten andel av populationen vilket innebär att det är svårt att generalisera resultaten. Tarynn M. Witten, professor i hälsovetenskap och A. Evan Eyler, M.D., har även utarbetat ett transnationellt projekt i syfte att öka kunskapen om transpersoners våldsutsatthet. I studien ingår respondenter från 18 länder i Asien, USA, Sydamerika, Europa, Australien och Europa. Witten och Eyler menar att det är svårt att uppskatta hur stor gruppen transpersoner är. Eftersom transpersoner ofta är mycket socialt stigmatiserade är det även tänkbart att dessa personer upplever ett motstånd mot att uppmärksammas i demografiska kartläggningar.⁹¹

Frågor om sexuell orientering är sällan inkluderade i större befolkningsundersökningar om våld i nära relationer. Frågorna har dock börjat ingå i olika skandinaviska omfångsstudier, men svaren ger sällan en heltäckande bild av hbt-personers våldsutsatthet. I vissa avseenden är underlaget för litet för kunna ge tillförlitliga resultat, men det kan även röra sig om metodologiska problem, exempelvis gällande enkäternas utformning. Nedan ges exempel på ett antal befolkningsundersökningar, baserade på ett slumpmässigt urval, där hbt-personers utsatthet för våld i nära relationer i viss omfattning behandlats.

Brottsförebyggande rådet (Brå) sammanfattar i en rapport från 2009 de nationella trygghetsundersökningar som myndigheten sammanställt under åren 2006, 2007 och 2008, baserade på 37 800 redovisade svar. Endast fem händelser av våld i samkönade relationer identifierades i undersökningen, vilket utgör 1 procent av samtliga rapporterade händelser. Av dessa riktades fyra från en man mot en man och en (1) från en kvinna till en kvinna. De flesta rapporterade händelser av relationsvåld hade riktats från en man mot en kvinna (85 procent) och 14 procent från en kvinna mot en man.⁹² Här kan dock nämnas vissa metodologiska problem,

⁸⁹ Renzetti, Claire M. (1992). *Violent Betrayal: Partner Abuse in Lesbian Relationships*. s. 18–19, och 115.

⁹⁰ Elliott, Pam (1996) "Shattering Illusions: Same-sex Domestic Violence" i Renzetti, Claire M. & Miley, Charles Harvey (red.) *Violence in Gay and Lesbian Domestic Partnerships*.

⁹¹ Witten, Tarynn M., Eyler, Amy E. (1999) "Hate crime and violence against the Transgendered", *Peace Review. A Journal of Social Justice*, 11:3, (461–468).

⁹² Brottsförebyggande rådet, *Våld mot kvinnor och män i nära relationer. Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakt med rättsväsendet*. Rapport 2009:12. s. 31.

vilka kan ha påverkat resultaten. Det är endast utsattheten för våld under de senaste tolv månaderna som undersöks, vilket innebär att våldsutsatthet längre tillbaka i tiden inte redovisas. Tidigare forskning om heterosexuella kvinnors våldsutsatthet har visat att kvinnor i större utsträckning rapporterar utsatthet för våld i en före detta relation, ett mönster som delas av lesbiska och bisexuella kvinnor.⁹³ En avgränsning om tolv månader kan därför tänkas ge en missvisande bild av kvinnors våldsutsatthet. Frågor om sexuell orientering ingick heller inte Brå:s enkäter, utan svarspersonerna uppmanades endast att uppge förövarens kön. Undersökningen gjordes per telefon, alternativt med postenkäter för dem som avböjt telefonintervju. Att tala om våldserfarenheter per telefon kan vara känsligt och svårt. Detta gäller särskilt i de fall då svarspersonen lever i en relation som präglas av våld, eftersom maktutövning kan ske i form av att telefonsamtal kontrolleras.

Ett annat exempel är en dansk undersökning om mäns generella våldsutsatthet från 2008. Där konstateras att knappt 10 procent av mäns våldsanmälningar gällde en tidigare eller nuvarande partner. Olika datakällor användes i studien, och analyser av kriminalregistret visar att i 69 procent av de händelser som definierades som partnervåld var våldsutövaren en man och i 31 procent en kvinna. I denna kategori ingår dock våld som utövats av "en närstående", vilket innebär att förövaren även kan vara en familjemedlem eller en släkting. De män som har uppgivit att de var homo- och bisexuella löpte statistiskt sett en större risk än heterosexuella män för att utsättas för våld av en partner. 18 procent av de män som uppgav att de utsatts för partnervåld definierade sig som bisexuella. I gruppen män som varit utsatta för någon annan typ av våld än partnervåld var andelen bisexuella endast 2 procent.⁹⁴

Ytterligare ett exempel är en norsk nationell omfångsundersökning om våld i parförhållanden från 2005, baserad på svar från 4 816 manliga och kvinnliga respondenter i åldrarna 20–55 år. Undersökningen visade att endast en liten grupp av respondenterna hade utsatts för våld i en samkönad parrelation. Tillsammans utgjorde dessa 3,1 procent av alla respondenter som under sin livstid hade varit utsatta för hot och maktmissbruk från en partner. Underlaget bedömdes vara för litet för att kunna ge en tillförlitlig bild av hur frekvent förekommande våld i samkönade relationer är. Av studien framgår inte heller hur många av respondenterna som lever i en samkönad relation.⁹⁵

Våldets former och mekanismer

Genusvetaren Janice L. Ristock menar att det inom forskningen råder en relativ konsensus om att formerna för våldsutövning är likartade inom heterosexuella och samkönade parrelationer. Fysiskt, psykiskt, sexuellt och materiellt våld, samt ekonomisk kontroll och hot om våld har identifierats som vanligt förekommande former av partnermisshandel inom såväl heterosexuella som samkönade relationer.⁹⁶ Psykologen Paula B. Poorman menar att tidigare forskning om våld i lesbiska parrelationer visat att det våld som förekommer är återkommande och tenderar att öka i grovhet ju längre relationen pågår.⁹⁷

Ristocks studie baseras på ett urval av 102 kvinnor med vilka hon genomförde djupintervjuer, och syftade till att undersöka våldets olika uttryck.⁹⁸ Majoriteten av respondenterna definierade sig som offer för våld, fyra beskrev sig som förövare och tre berättade att de inledningsvis varit offer men senare i relationen kommit att bli förövare. Kvinnorna rapporterade verbala, psykiska, fysiska och sexuella övergrepp av varierande grad, från milda till mycket allvarliga och grova övergrepp. Övergreppen karaktäriserades också av en strävan efter att kontrollera offret, samt hade inslag av förnedring i syfte att förödmjuka och åsamka den våldsutsatta partnern skador.⁹⁹ En generell tendens i studier om våld i lesbiska parrelationer är enligt Leslie Burke och Diane Follingstad att våldet till största delen utgörs av psykiskt våld av olika slag.¹⁰⁰ Denna bild stämmer överens med resultaten från Ristocks studie som visar att det vanligast förekommande våldet som de våldsutsatta kvinnorna rapporterade var olika former av psykiskt våld.¹⁰¹

De amerikanska forskarna Jennifer L. Hardesty et al. har studerat hur våldsutövningen ser ut i lesbiska mödrars parrelationer. Utifrån respondenternas beskrivning av de typer av våld som de utsatts för har tre kategorier identifierats. Den första kategorin benämns "terrorism i relationen", vilket till exempel innebär att den våldsutövande partnern isolerar och kontrollerar sin partner. Det kan också röra sig om förstörelse av den våldsutsatta partnerns bostad och ägodelar, att partnern hindras från att träffa vänner, samt att den våldsutövande partnern övervakar de dagliga aktiviteterna. Den andra kategorin benämns "situationsbundet våld" och uppstår i samband med en konflikt eller ett meningsutbyte. Den här sortens våld innefattar inte samma typ av systematisk kontroll som den som ovan nämndes. Respondenterna inom denna kategori rapporterade mycket färre och mindre frekventa våldsövergrepp. Den tredje kategorin innefattar våld utfört av båda parter,

⁹⁶ Ristock, Janice L. (2002) *No More Secrets: Violence in Lesbian Relationships*. s. 8.

⁹⁷ Poorman, Paula B. (2001) "Forging Community Links to Address Abuse in Lesbian Relationships", *Women and Therapy*, 23. (7–24). s. 11.

⁹⁸ Ristock, Janice L. (2002) *No More Secrets: Violence in Lesbian Relationships*. s. 32 och 49.

⁹⁹ Ibid. s. 32 och 50.

¹⁰⁰ Burke, Leslie K. & Follingstad, Diane R. (1999) "Violence in Lesbian and Gay Relationships: Theory, Prevalence and Correlational Factors", *Clinical Psychology Review*, Vol. 19, No. 5. s. 487–512.

¹⁰¹ Ristock, Janice L. (2002) *No More Secrets: Violence in Lesbian Relationships*. s. 50–51.

⁹³ Holmberg, Carin & Stjernqvist, Ulrica (2005) *Våldsamt lika och olika – om våld i samkönade parrelationer*. s. 124.

⁹⁴ Helweg-Larsen, Karin & Fredriksen, Marie Louise (2008) *Vold mod mænd i Danmark. Omfang og karakter – 2008*, Ministeriet for Ligestilling, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet. s. 25–26.

⁹⁵ Haaland, Thomas, Clausen, Sten-Erik & Schei, Berit (2005) *Vold i parforhold – ulike perspektiver. Resultat fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge*. Norsk institut for by- og regionforskning (NIBR), NIBR-rapport 2005:3. 61.

vilket innebar att båda kvinnorna tillgrep våld i syfte att kontrollera den andra. En liten andel av respondenterna uppgav att de hade erfarenheter av denna våldskategori.

Vidare visar studien att de våldsutsatta lesbiska mödrarnas relation till sin förövare ser olika ut. Ett stort antal av respondenterna uppgav att deras partners kontroll och isolering av dem med tiden successivt ökade. Själva hade de försökt att få relationen att fungera och förnekat problemets omfattning. Förnekelsen innebar också att de ignorerade vänner och familj som erbjudit dem hjälp. Först när de upphört att förneka sin situation beskrev respondenterna att de också insett att förövaren inte skulle ändra sitt beteende och att de tidigare lidit av skamkänslor på grund av att de utsattes för våld av sin partner. Uppbrottsprocessen kännetecknades av flera separationer och försök att på nytt leva tillsammans innan relationen slutligen avslutades. En del av respondenterna beskrev att deras våldsutövande partner var villig att förändra situationen och att partnern hade sökt hjälp för att göra det. Dessa respondenter hade oftare erfarenheter av situationsbundet våld och våld utfört av båda parter.¹⁰²

Även Ristock har undersökt våldsprocessen och menar att fokus bör riktas mot hur makt verkar genom individers handlingar snarare än att tillskriva individer en identitet som offer eller förövare. Hon för ett resonemang om att det könsmaktsperspektiv som utvecklats inom den kanadensiska kvinnojoursrörelsen i syfte att begripliggöra mäns våld mot kvinnor har inneburit att förståelsen av våld i nära relationer begränsats. Enligt Ristock försvårar detta synsätt möjligheten att studera vissa maktdynamiska distinktioner som kan vara av vikt i samkönade relationer. Som exempel på sådana faktorer nämner hon att två personer av samma kön har en likartad maktsituation i en samhällslig könshierarki. Hon menar vidare att en analys av våldet som bygger på en strikt uppdelning mellan offer och förövare är problematisk i det praktiska arbetet med hjälpsökande. Det innebär att personer som arbetar med våld i nära relationer inte kan tolka våldet när de konfronteras med mer komplexa våldsmönster.¹⁰³ Därför är det nödvändigt att forskare som studerar våld i parrelationer kan begripliggöra hur en person både kan vara ett våldsoffer och missbruka strukturella maktmedel.¹⁰⁴

I en senare studie från 2003 undersöker Ristock dynamiken i lesbiska relationer där våld förekommer. Hon studerar också hur personal inom sociala instanser tolkar och förhåller sig till våld i lesbiska parrelationer. Majoriteten av de intervjuade kvinnorna identifierade sig som våldsutsatta, endast tre personer definierade sig själva som förövare. Ett fåtal menade att de både hade erfarenheter av att ha blivit utsatta för våld och av att själva ha utsatt sin partner för våld. Av de respondenter som uppgett att de utsatts för våld rapporterade de flesta att de upplevt en kombi-

nation av verbalt, psykiskt och fysiskt våld. Sammanlagt uppgav 49 procent av studiens 80 deltagare att deras första relation hade varit våldsamt. I dessa fall var förövaren ofta en person som länge levtt som öppet homosexuell och som även var äldre än den våldsutsatta partnern. En del av respondenterna beskrev sin första partner som en person som utövat våld mot flera kvinnor. De uppgav att partnern medvetet valde unga partner som nyligen "kommit ut" och ännu inte etablerat sig i hbt-sammanhang. Ristock drar slutsatsen att unga lesbiska som nyligen börjat leva öppet och som därför ofta är beroende av sin första partner är en mycket utsatt och sårbar grupp. Den första relationen har en konstituerande funktion på så sätt att förhållandet är avgörande för en persons identitet som homosexuell. Det är därför möjligt att personer som nyligen har kommit ut som homosexuella är mer toleranta mot sina partner, även om partnern inte behandlar dem väl.¹⁰⁵ Denna bild bekräftas också av Donovan och Hesters et al. undersökning av bland annat lesbiska kvinnor i England.¹⁰⁶

I studien tar Ristock även upp det hon kallar "våldets cykel", vilket åsyftar själva våldsprocessen i en relation. Denna förklaringsmodell förekommer även i studier som behandlat våld i heterosexuella relationer. Våldet ökar i cykler och intensifieras över tid. Förloppet inleds med en period av lugn som följs av en period av intensiv våldsutövning. I dessa typer av relationer är det ofta en partner som utsätter den andra för våld och uppdelningen mellan offer och förövare är tydlig. Ristock menar dock att en del av respondenterna beskriver relationer där maktdynamiken är mer skiftande. 20 procent av respondenterna uppgav att de slagit tillbaka mot sin partner i självförsvar och 9 procent angav att de slog tillbaka i syfte att skada partnern. Vissa av respondenterna menade också att de hade skilda erfarenheter från olika relationer. I vissa relationer hade de utövat mer våld än i andra. Majoriteten av respondenterna hade dock inte brukat våld mot sin partner.¹⁰⁷

Ristock har i sin forskning även gjort intervjuer med personal inom jourgrupper och sociala instanser. Studien visar att personalen hade haft svårt att hantera att våldet såg ut på så olika sätt. Exempelvis beskrev en stor del av de intervjuade att de ansåg att det var svårt att förhålla sig till lesbiska kvinnor som hade utövat våld. De menade också att de upplevde en större osäkerhet när det gällde vem som var offer och förövare i en lesbisk relation än när de mötte heterosexuella kvinnor som utsatts för våld av sina män. Denna bild bekräftas också av de kvinnor som levtt i en samkönad relation där våld förekom som Ristock har intervjuat. Två respondenter beskriver till exempel att de fått information om att kvinnor som utövat våld mot sin partner inte var välkomna när de sökte kontakt med en stödgrupp (inte ens om de enbart hade slagit tillbaka i självförsvar). Skälet till

¹⁰² Hardesty, Jennifer L., Faith Oswald, Ramona, Khaw, Lyndal, Fonseca, Carol & Chung, Grace H. (2008) "Lesbian Mothering in the Context of Intimate Partner Violence", *Journal of Lesbian Studies*, Vol.12 (2-3) (191-210). s. 193-194.

¹⁰³ Ristock, Janice L. (2002) *No More Secrets: Violence in Lesbian Relationships*. s. 121-122.

¹⁰⁴ *Ibid.* s. 127.

¹⁰⁵ Ristock, Janice L. (2002) *No More Secrets: Violence in Lesbian Relationships*. s. 334-335.

¹⁰⁶ Donovan, Catherine, Marianne Hester, Jonathan Holmes & McCarty, Melanie (2006) *Comparing Domestic Abuse in Same Sex Heterosexual Relationships*, s. 13-14.

¹⁰⁷ Ristock, Janice L. (2003) "Exploring Dynamics of Abusive Lesbian Relationships: Preliminary Analysis of a Multisite, Qualitative Study", *American Journal of Community Psychology*, Vol. 31, No. 3/4. (329-341). s. 336.

detta var att personalen inte ansåg att de kunde hantera de eventuella spänningar som skulle kunna uppstå i stödgruppen. Ristock framhåller att en konsekvens av bemötande av detta slag är att dikotoma uppdelningar såsom offer/förövare, passiv/aktiv, oskyldig/ond tenderar att förstärkas och reproduceras.¹⁰⁸

Individuella och strukturella förklaringsmodeller

Psykologen Paula B. Poorman uppmärksammar i en forskningsöversikt att merparten av studierna behandlar i vilken utsträckning våld i samkönade relationer förekommer och vilka olika uttryck våldet tar sig. Det är däremot inte lika vanligt att forskarna undersöker hur våldet kan förklaras. Studiernas empiriska slutsatser lämnas tämligen obehandlade, menar hon, och forskarna ställer alltför få frågor om vilka problem empirin egentligen besvarar. Detta kan ses i samband med att frågan om våld i samkönade relationer studerats under en förhållandevis kort tidsperiod.¹⁰⁹ Samtidigt har olika försök att teoretisera och förklara våld i samkönade relationer utvecklats inom kunskapsområdet. Dessa kan delas upp i två falanger där den första riktar fokus mot individbaserade förklaringar, så kallad mikronivå, medan den andra studerar mer strukturella förklaringsmodeller, så kallad makronivå.¹¹⁰ Ett genomgående antagande oavsett om det är mikronivå eller makronivå som studeras, är att våldet har sin grund i maktutövning. De amerikanska psykologerna Erin McLaughlin och Patricia Rooze argumenterar för att strävan efter kontroll och makt är gemensam för förövare oavsett kön och sexuell identitet.¹¹¹

Sociologen Gregory Merrill har utarbetat en teoretisk modell som kombinerar feministiska studier av kön med individualpsykologiska faktorer. I artikeln "Ruling the Exceptions: Same-Sex Battering and Domestic Violence Theory" undersöker Merrill både individuella och sociokulturella aspekter i syfte att förstå och tolka våld i lesbiska parrelationer.¹¹² En utgångspunkt i analysen är att dessa två perspektiv inte är ömsesidigt uteslutande. Ett sociopsykologiskt perspektiv som integrerar individuella och strukturella faktorer bidrar snarare till en genomgripande förståelse när det gäller att förklara våld i nära relationer generellt.¹¹³ Den individualpsykologiska teorin behandlas framför allt av Island och Letellier som studerat våld i homosexuella mäns relationer. De argumenterar för att våld är en fråga om förövarens psykologi snarare än kön. Enligt dem bör våldsutövning i samkönade

relationer studeras utifrån en könsneutral analys med utgångspunkt i teorier om förövarpsykologi där förövarens beteende identifieras och klassificeras. Island och Letellier analyserar dock till viss del betydelsen av kön i studier av homosexuella mäns våldsutövning i och med att de menar att maskulinitet och våld är nära sammanlänkade.¹¹⁴

Merrill utgår från de sociopsykologiska förklaringsmodellerna av lesbiskt våld som presenteras i studier av Beth Zemsky samt Luan Gilbert et al., som enligt Merrill även kan utvidgas till att omfatta manliga homosexuella relationer och heterosexuella relationer.¹¹⁵ Zemsky menar att det framför allt finns tre faktorer som särskilt kan förklara varför våld i nära relationer uppstår: att förövaren har ett inlärt våldsbeteende, det vill säga i någon mån har lärt sig att använda våld, att förövaren har möjlighet att använda våld, samt att förövaren väljer att utöva våld. Det inlärdade våldsbeteendet är ofta ett resultat av att en person bevittnat och erfårit våld i uppväxtfamiljen. Inläringen sker enligt modellen både genom att en våldsutövande person *observerar* våldet, att personen *instruerats* att själv tillgripa våld, och att personen på ett effektivt sätt *förstärker sin självkänsla* genom våld, på så sätt att våldsutövningen får en belönande och stärkande funktion.¹¹⁶ Att en person på detta sätt fått kunskap och erfarenhet av att utöva våld är dock inte detsamma som att personen väljer att tillgripa våld. En aspekt som bidrar till att personer använder våld är deras olika möjligheter att undkomma påföljder och bestraffningar. I detta avseende tänker sig Zemsky att samhälleliga maktstrukturer inverkar på individers tillgång till makt och motstånd, och därmed möjlighet att tillgripa våld. En strukturellt överordnad person har större förutsättningar att bruka våld mot en partner från en underordnad grupp utan att detta får negativa påföljder. Samhälleliga maktstrukturer anses inte ge upphov till våldet i sig, men de skapar en grogrund i och med att våldsutövning och våldsamma beteenden i så hög grad är legitima och premierade.

Grunden för våldets uppkomst beskrivs enligt modellen vara den psykologiska inlärningsprocess som bland annat omfattar invanda beteenden och internaliserade övertygelser. Dessa processer antas dock vara en produkt av strukturella och kulturella faktorer på en samhällelig nivå.¹¹⁷ När dessa nivåer studeras parallellt menar Merrill att det även är möjligt att förklara varför majoriteten av förövarna i heterosexuella relationer är män, och likaså varför kvinnor inte brukar våld mot sin partner i en heterosexuell relation i samma omfattning. Att kvinnor är strukturellt

¹⁰⁸ Ristock, Janice L. (2003) "Exploring Dynamics of Abusive Lesbian Relationships: Preliminary Analysis of a Multisite, Qualitative Study", *American Journal of Community Psychology*, Vol. 31, No. 3/4. (329–341). s. 338.

¹⁰⁹ Poorman, Paula B. (2001) "Forging Community Links to Address Abuse in Lesbian Relationships" i Kaschak, Ellyn (red.) *Intimate Betrayal: Domestic Violence in Lesbian Relationships*. s. 15–16.

¹¹⁰ Ristock, Janice L. (2002) *No More Secrets: Violence in Lesbian Relationships*. s. 14.

¹¹¹ McLaughlin, Erin M. & Roze, Patricia D. (2001) "Knowledge About Heterosexual versus Lesbian Battering Among Lesbians" i Kaschak, Ellyn (red.) *Intimate Betrayal: Domestic Violence in Lesbian Relationships*. s. 43.

¹¹² Merrill, Gregory S. (1996) "Ruling the Exceptions: Same-Sex Battering and Domestic Violence Theory" i Renzetti, Claire M. & Miley, Charles H. (red.) *Violence in Gay and Lesbian Domestic Partnerships*. s. 9–21.

¹¹³ Ibid. s. 10.

¹¹⁴ Island, David & Letellier, Patrick (1991) *Men Who Beat the Men Who Love Them: Battered Gay Men and Domestic Violence*. s. 13–14.

¹¹⁵ Zemsky, Beth. (1990) "Lesbian battering: Considerations for intervention" i Elliott, Pam (red.) *Confronting lesbian battering: A manual for the battered women's movement*. s. 64–67., Gilbert, Luan, Poorman, Paul and Simmons, Susan (1990) Guidelines for mental health systems response to lesbian battering", i Elliott, Pam (red.), *Confronting lesbian battering: A manual for the battered women's movement*. s. 105–117.

¹¹⁶ Merrill, Gregory S. (1996) "Ruling the Exceptions: Same-Sex Battering and Domestic Violence Theory" i Renzetti, Claire M. & Miley, Charles H. (red.) *Violence in Gay and Lesbian Domestic Partnerships*. s. 14–15.

¹¹⁷ Ibid. s. 16.

underordnade män i en samhällelig kontext har i kombination med de individuella inlärningsprocesserna betydelse när en heterosexuellt identifierad man väljer att använda våld. Den våldsutövande personen ingår i ett socialt sammanhang där kvinnor domineras på en strukturell nivå, vilket skapar förutsättningar för att upprätthålla denna ordning även i den privata sfären. I samkönade relationer spelar homofobi och rädslan för att bli homofobiskt bemött en betydande roll för förövarens maktposition. Den våldsutsatta personens isolering skapar särskilda förutsättningar för förövaren att utöva våld, och möjliggör för våldsbenägna lesbiska att utöva våld mot sin partner utan att detta får negativa följder. Merrill framhåller också att även om en person har ett socialt maktövertag över sin partner kan denna strukturellt överordnade position brytas ner av kontinuerlig psykisk och fysisk misshandel. Detta får som följd att personen inte längre kan använda den makt och de resurser som den tidigare hade att tillgå. Våld i samkönade parrelationer behöver inte vara en konsekvens av att förövaren är överordnad sin partner, utan att våldsutövningen istället har sin grund i den våldsutövande personens benägenhet att bruka psykologisk kontroll och våld i syfte att underordna sin partner.¹¹⁸

Betydelsen av kön och samhälleliga könshierarkier

Samhälleliga könshierarkiers betydelse för våld i samkönade relationer har diskuterats av forskare inom olika vetenskapliga discipliner. Som exempel kan Claudia Card nämnas, en amerikansk professor i filmvetenskap, som intresserat sig för betydelsen av språk och benämning när det gäller våld i nära relationer. Hon menar att förekomsten av våld i lesbiska parrelationer sett utifrån en radikalfeministisk analys av mäns våld mot kvinnor kan framstå som en paradox. I och med att kvinnor, oavsett sexuell orientering, har en likartad position i en samhällelig könshierarki utövas våldet horisontellt. Det kan tolkas som att maktutövningen i lesbiska par inte stämmer överens med den strukturella könsmaktordningen där kvinnor är underordnade och män överordnade. Samtidigt, menar Card, bidrar våldsutövandet i sig till att förstärka och upprätthålla en ordning av dominans. Det kan tänkas innebära att en lesbisk kvinna som utövar våld intar en överordnad position även om hon initialt inte har en strukturellt förankrad överordnad position.¹¹⁹

Ett liknande resonemang förs av den amerikanska psykologen Ellyn Kaschak. Hon menar att en patriarkal samhällsstruktur som främjar maktskillnader, ojämlikhet och våld inte är något som kan väljas bort. Parrelationer är enligt Kaschak genomsyrade och präglade av patriarkala normer oavsett om de är samkönade eller olikkönade. Homosexuella relationer är därför inte per automatik någon fristad från de maktrelationer som strukturerar heterosexuella relationer. Card menar

¹¹⁸ Merrill, Gregory S. (1996) "Ruling the Exceptions: Same-Sex Battering and Domestic Violence Theory" i Renzetti, Claire M. & Miley, Charles H. (red.) *Violence in Gay and Lesbian Domestic Partnerships*. s.17, 19–20.

¹¹⁹ Card, Claudia (1995) *Lesbian choices*.

också att själva maktutövningen utgör en grundpelare i det heteronormativa samhällssystemet, ett maktmedel som också i hög grad är sanktionerat. Det finns dock en avgörande skillnad mellan samkönade och heterosexuella parrelationer, menar Kaschak. I en lesbisk relation är båda parter kvinnor, vilka inte har samma tillgång till den makt och de privilegier som heterosexuella män indirekt har i en parrelation eftersom de är män i ett patriarkalt samhälle.¹²⁰

Den amerikanska språkvetaren Grace Giorgio har i likhet med Card undersökt språkliga uttryck och benämningar av våld i nära relationer, vilka hon menar har betydelse för våldsutsatta personers möjlighet att begripliggöra sina erfarenheter av det våld de utsatts för. En förklaringsmodell som utgår från att förövar- och offerpositioner är kopplade till manligt och kvinnligt kön skapar också ett språk som exkluderar lesbiska kvinnors upplevelser och erfarenheter av våld i en relation. Detsamma kan sägas gälla homosexuella män, även om Giorgio inte diskuterar denna grupp i sin analys. Enligt denna könsbaserade förklaringsmodell är det könstillhörigheten som förklarar vem i relationen som är offer respektive förövare vilket försvårar möjligheten att artikulera problematiken i andra termer.¹²¹ En konsekvens av att lesbiska kvinnor saknar tillgängliga begrepp för att uttrycka sina erfarenheter är att våldet förnekas, minimeras eller ignoreras, menar hon.¹²²

Konsekvenser av diskriminering och internaliserad homofobi

De amerikanska forskarna Kimberly F. Balsam och Dawn M. Szymanski har introducerat begreppet "minority stress" för att beskriva den situation som många homosexuella upplever på grund av ett homofobiskt samhällsklimat. I en studie från 2005 undersöker de hur "minority stress" inverkar på det allmänna välbefinnandet i lesbiska parrelationer, samt påverkar förekomsten av våldsutövning och våldsutsatthet i samkönade relationer.¹²³

Trots en växande forskning kring våld i lesbiska relationer, har få studier empiriskt undersökt de typer av stress som är specifika för lesbiska och bisexuella kvinnor som lever i nära relationer och hur denna stress samvarierar med förekomsten av våld i nära relationer, menar Balsam och Szymanski. I en artikel i tidskriften *Psychology of Women Quarterly* söker de konkretisera den dubbla utsatthet lesbiska och bisexuella kvinnor erfar i ett homofobiskt samhälle.

¹²⁰ Kaschak, Ellyn (red.) (2001) *Intimate Betrayal: Domestic Violence in Lesbian Relationships*. s. 2.

¹²¹ Giorgio, Grace A., (2002) "Speaking Silence: Definitional Dialogues in Abusive Lesbian Relationships", *Violence Against Women*, Vol. 8, No. 10. (1233–1259). s. 1234.

¹²² Ibid. s. 1241.

¹²³ Balsam, Kimberly F. & Szymanski, Dawn M. (2005) "Relationship quality and domestic violence in women's same-sex relationships: The role of minority stress", *Psychology of Women Quarterly*, 29. (258–269). Betydelsen av "minority stress" behandlas även i Balsam, Kimberly F. (2001) "Nowhere to hide: Lesbian battering, homophobia, and minority stress" i Kaschak, Ellyn (red.) *Intimate betrayal: Domestic violence in lesbian relationships*. s.25–37, Brown, Carrie (2008) "Gender-Role Implications on Same-Sex Intimate Partner Abuse", *Journal of Family Violence*, 23. s. 457–462.

Begreppet "minority stress" kan översättas som psykosocial stress till följd av att vara i minoritetsposition. Den åsyftar i sammanhanget olika typer av stressfaktorer kopplade till homo- och bisexuellas stigmatisering i heteronormativa och heterosexistiska samhällskontexter. Sådana stressfaktorer kan vara internaliserad homofobi som innebär att en hbt-person införlivar och integrerar samhällets negativa attityder i den egna självbilden. Internaliserad homofobi kan även vara en effekt av att en person utsatts för diskriminering eller homofobiskt våld.¹²⁴

Balsam och Szymanski studie baseras på en enkätundersökning som besvarades av 272 vita amerikanska lesbiska och bisexuella kvinnor som levde öppet med sin sexuella orientering. Studiens resultat visar att "minority stress" i form av diskriminering och internaliserad homofobi samvarierar med våld i nära relationer – både i form av utsatthet för och utövande av våld. Författarna menar att en studie som inkluderar kvinnor som inte levde som öppet homosexuella möjligen skulle uppvisa högre grader av psykosocial stress som en konsekvens av att vara i en minoritetsposition i samhället. Tidigare undersökningar har även visat att personer som är mer öppna med sin sexuella läggning och har "kommit ut" som homo- eller bisexuella uppvisar en lägre grad av psykiska påfrestningar, en bättre självkänsla och ett generellt bättre känsloliv.¹²⁵ Omvänt kan ett hemlighållande av så grundläggande identitetsaspekter som val av livspartner göra att livsvalen känns begränsade. Bristande öppenhet kan även leda till att relationen upplevs som isolerad, vilket kan bidra till förnekande attityder kring andra relationsproblem. Det kan också göra det svårare att tala öppet om makt och våld i relationen. Att dölja sin homosexuella orientering – och därmed inte möta andra lesbiska – kan göra att en misshandlad kvinna upplever att hon inte har andra alternativ än att stanna i relationen.¹²⁶

Balsam och Szymanski refererar också till statistik som visar att mellan 20 och 50 procent av kvinnor som tillhör sexuella minoriteter har rapporterat att de upplevt hatbrott riktade mot dem på grund av deras sexuella orientering.¹²⁷ Exempel på sådana brott är fysiska och sexuella övergrepp, rån och skadegörelse. Den externa stress som kan associeras med kulturellt förtryck förvärras av att lesbiska och bisexuella kvinnor internaliserar negativa attityder mot den egna identiteten och relationen. Andra studier visar också att internaliserad homofobi riskerar att leda

¹²⁴ Balsam, Kimberly F. & Szymanski, Dawn M. (2005) "Relationship quality and domestic violence in women's same-sex relationships: The role of minority stress", *Psychology of Women Quarterly*, 29. s. 266, se även Meyer, Ilan H. (1995) "Minority Stress and Mental Health in Gay Men", *Journal of Health and Social Behavior*, Vol. 36, No. 1. (38–56).

¹²⁵ Balsam, Kimberly F. & Szymanski, Dawn M. (2005) "Relationship quality and domestic violence in women's same-sex relationships: The role of minority stress", *Psychology of Women Quarterly*, 29. s. 259.

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Herek, Gregory M., Gillis, J. Roy & Cogan, Jeanine C. (1999) "Psychological Sequelae of Hate Crime Victimization Among Lesbian, Gay, and Bisexual Adults", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67. (945–951), Mays, V. M., & Cochran, S. D. (2001) Mental health correlates of perceived discrimination among lesbian, gay, and bisexual adults in the United States", *American Journal of Public Health*, 91, s. 1869–1876. , refererade i Balsam, Kimberly F. & Szymanski, Dawn M. (2005) "Relationship quality and domestic violence in women's same-sex relationships: The role of minority stress", *Psychology of Women Quarterly*, 29. s. 259.

till ökat våld inom den egna gruppen.¹²⁸ Negativa attityder gentemot andra lesbiska kan också leda till ökad isolering, vilket även kan resultera i en beroendeställning i relationen och försvåra uppbrott om relationen präglas av våld. Att tidigare ha utsatts för våld i en samkönad relation kan leda till internaliserad homofobi. Den misshandlande personen kan också använda sig av motpartens negativa känslor kring den egna homosexuella identiteten för att rättfärdiga misshandeln.¹²⁹

Balsam och Szymanski studie visar även att internaliserad homofobi har en negativ inverkan på relationskvaliteten. Dock påverkades inte relationskvaliteten av livstidsprevalens för eller nyligen upplevd heterosexistiskt präglad diskriminering. Författarna menar att detta kan bero på att kvinnor i samkönade relationer är bättre på att hantera samhällelig homofobi än den homofobi som är associerad med internaliserade föreställningar om den egna identiteten. Möjligtvis fungerar relationen som en tillflyktsort eller fredad zon, men det kan även vara så att heterosexism och diskriminering skapar stress som påverkar relationen på andra sätt än vad studien förmår visa. I studien undersöks i första hand förekomsten av diskriminering, inte effekten av den upplevda diskrimineringen. Kvinnor i samkönade relationer som väljer att inte vara öppna med sin sexuella läggning undviker på så sätt den stress som eventuellt kan bli resultatet av heterosexistisk diskriminering, men den isolering och negativa stress som kan bli följden av att inte leva "öppet" är troligtvis större, menar författarna. Studien visar att de respondenter som har erfarenhet av heterosexistisk diskriminering i större utsträckning utsatte sin partner för fysiskt och sexuellt våld, men det fanns också ett samband mellan utsatthet för diskriminering och utsatthet för våld i en samkönad relation. Resultaten visar att bisexuella kvinnor inte har utsatts för fysiskt eller sexuellt våld i nära relation i högre utsträckning än lesbiska kvinnor. Dock rapporterade fler bisexuella kvinnor att de nyligen hade utsatts för psykiska övergrepp, medan lesbiska rapporterade en högre livstidsprevalens för samma typ av övergrepp.¹³⁰

Heterosexismen och homofobins påverkan på våld i samkönade relationer

Betydelsen av heterosexism och homofobi och dess effekter för våldsutövningen i en samkönad relation är ett ämne som undersökts i ett flertal studier. Hur en heteronormativ syn på offer och förövare påverkar hanteringen av våldet i samhället har också studerats. En aspekt som har betonats är vikten av att undersöka olika typer av våldsutövning integrerat. Den australiensiska juristen Gail Mason som har studerat genus, sexuell orientering, hatbrott och juridik, visar bland annat att hbt-personers

¹²⁸ Renzetti, Clarice M. (1998) "Violence and abuse in lesbian relationships: Theoretical and empirical issues" i Bergen, Raquel Kennedy (red.) *Issues in Intimate Violence*.

¹²⁹ Balsam, Kimberly F. & Szymanski, Dawn M. (2005) "Relationship quality and domestic violence in women's same-sex relationships: The role of minority stress", *Psychology of Women Quarterly*, 29. s. 260.

¹³⁰ Ibid. s. 265–266.

våldsutsatthet sätts i ett annat ljus när våld i den offentliga sfären inkluderas. Med anledning av en omfångsundersökning genomförd av polismyndigheten i New South Wales-regionen i Australien 1995, uppmärksammar hon att lesbiska kvinnor i Sidney under en tolv månadersperiod var sex gånger så utsatta för fysisk misshandel som heterosexuella kvinnor. Homosexuella män var fyra gånger så våldsutsatta som heterosexuella män under samma period.¹³¹ I studien, som var den första i Australien att jämföra homosexuella och heterosexuella kvinnors och mäns våldsutsatthet, efterfrågades både erfarenhet av våld i nära relationer och våldsutsatthet i det offentliga rummet, där bland annat hatbrott på grund av sexuell orientering ingick. I ytterligare en australiensisk omfångsundersökning från 1994, som baserades på enkätsvar från 1002 lesbiska kvinnor och homosexuella män, visade resultaten att 70 procent av de lesbiska kvinnorna och 64 procent av de homosexuella männen rapporterade att de utsatts för verbala övergrepp i offentliga miljöer med anledning av att de förmodats vara homosexuella. 36 procent av kvinnorna uppgav att de blivit hotade med fysiskt våld av samma anledning och 11 procent uppgav att de utsatts för fysiskt våld. 20 procent av de homosexuella männen rapporterade att de utsatts för fysiskt våld.¹³²

I rapporten framgår också att förövarna i många fall var unga män som agerat i grupp och som vanligen var okända för offret. Vissa skillnader påvisades dock mellan lesbiska kvinnor och homosexuella män. En tredjedel av det våld som lesbiska kvinnor rapporterade involverade övergrepp utförda av en äldre man som agerade ensam, eller män som var bekanta med kvinnan. Mason menar att resultaten kan ses som exempel på att denna typ av våldsutsatthet som lesbiska rapporterar har gemensamma karakteristika med det sexualiserade våld som heterosexuella kvinnor uppgår att de utsatts för.

I policydokument angående mäns våld mot kvinnor beskrivs ofta våldet som något som endast riktas mot heterosexuella kvinnor, trots att även lesbiska kvinnor utsätts för psykiskt, fysiskt och sexuellt våld av män. En konsekvens av att lesbiska kvinnors våldsutsatthet inte omnämns är att utsattheten för våld av en man tenderar att uppfattas som en erfarenhet som enbart heterosexuella kvinnor delar. När "kvinnor" omtalas betecknar termen mer eller mindre implicit heterosexuella kvinnor, menar Mason.¹³³ Uppgifterna om att majoriteten av mäns våld mot kvinnor sker i hemmet av en förövare som offret är bekant med eller lever tillsammans med, stämmer inte överens med lesbiska kvinnors situation. Det är också problematiskt

¹³¹ Prince Waterhouse, Urwick, *Out the Blue: A police survey of violence and harassment against gay men and lesbians*, New South Wales Police Service, Australia, 1995. s. 5, refererad i Mason, Gail (1997) "Boundaries of Sexuality: Lesbian Experience and Feminist Discourse on Violence Against Women", *Australasian Gay and Lesbian Law Journal*, 7, (41–59). s. 41.

¹³² Gay Men and Lesbians Against Discrimination, GLAD, "Not a Day Goes By: Report on the GLAD Survey into Discrimination and Violence against Lesbians and Gay Men in Victoria", Melbourne 1994, s. 18, refererad i Mason, Gail (1997) "Boundaries of Sexuality: Lesbian Experience and Feminist Discourse on Violence Against Women", *Australasian Gay and Lesbian Law Journal*, 7, (41–59). s. 46.

¹³³ Mason, Gail (1997) "Boundaries of Sexuality: Lesbian Experience and Feminist Discourse on Violence Against Women", *Australasian Gay and Lesbian Law Journal* 7, s. 50.

att förekomsten av samkönat relationsvåld osynliggörs genom en heterosexualiserad problembeskrivning som enbart omfattar mäns våld mot kvinnor, framhåller hon. En problematisk konsekvens av ett sådant synsätt är också att heterosexualitet blir en normativ position utifrån vilken erfarenheter av våld begripliggörs. En analys av mäns våld mot kvinnor som utgår ifrån att maskulinitet och femininet är de enda väsentliga positionerna för att förklara förekomsten av våld mot kvinnor osynliggör även andra viktiga maktrelationer som i en given situation kan ha ett högre förklaringsvärde. Hur rasism och homofobi inverkar på våldsutövning behöver enligt Mason belysas i studier om våld. Våld riktat mot lesbiska kvinnor kan också innefatta både homofobiska uttryck och könsmaktsrelationer, men även en kombination av dessa.¹³⁴

Intersektionella studier

I ett flertal studier undersöks våld i samkönade relationer ur ett intersektionellt perspektiv, vilket både innebär att olika faktorer såsom kön, sexualitet, klass och etnicitet undersöks integrerat, och att fokus riktas explicit mot hur olika makt-situeringar samspelar. En grundläggande tanke inom detta angreppssätt är att undersöka *hur* personer kan underordnas utifrån olika grunder och positioner i samhället och vilka konsekvenser som följer av detta.

Ett intressant bidrag är sociologen Natalie J. Sokoloffs och kriminologen Ida Duponts intersektionella studie av våld i nära relationer som ett både teoretiskt och praktiskt fält från 2005.¹³⁵ De menar att en intersektionell tolkning på flera sätt utmanar etablerade föreställningar om relationsvåld som ett heterosexuellt fenomen och kommer även fram till att heterosexuella kvinnor tillskrivs olika positioner beroende av deras etnicitet och klassbakgrund. En alltför monolitisk bild av "den misshandlade kvinnan", modellerad efter en vit, heterosexuell kvinna ur medelklassen, tenderar att utesluta marginaliserade kvinnor som inte stämmer överens med dessa förväntade karakteristika. Den vita kvinnan föreställs förkroppsliga det passiva och hjälplösa offret medan icke-vita kvinnor ofta framställs som mer aggressiva. På så sätt konstrueras den mörkhyade kvinnan som den vita kvinnans motsats. Samtidigt menar författarna att vita kvinnor inte är någon enhetlig kategori utan att klassbakgrunden har stor inverkan på om kvinnor framställs som "goda" och "oskyldiga" offer alternativt "dåliga" offer – medskyldiga till sin situation. Att alltför ensidigt framställa våldsutsatta som "offer" är också begränsande av andra

¹³⁴ Mason, Gail (1997) "Boundaries of Sexuality: Lesbian Experience and Feminist Discourse on Violence Against Women", *Australasian Gay and Lesbian Law Journal* 7, s. 51–56.

¹³⁵ Sokoloff, Natalie J. & Dupont, Ida (2005) "Domestic Violence at the Intersections of Race, Class, and Gender: Challenges and Contributions to Understanding Violence Against Marginalized Women in Diverse Communities", *Violence Against Women*, 11.

skäl, framhåller Sokoloff och Duponts. De våldsutsattas motstånd osynliggörs och därigenom fråntas de sitt agentskap.¹³⁶

Sokoloffs och Duponts studie syftar till att förstå hur strukturella orättvisor påverkar kvinnor som utsätts för våld på *olika* sätt och fokus riktas mot frågor om resurser, makt och möjlighet till motstånd. I dessa avseenden är det betydelsefullt att studera de normer som finns kring familjens organisering, de positioner som möjliggörs inom familjen som samhällelig institution, samt hur våld och förtryck normaliseras och institutionaliseras i dessa sammanhang. Det framhålls även att den privata och offentliga sfären behöver studeras som ett gemensamt sammanhang. Att även inbegripa en analys av det omgivande samhället är en viktig utgångspunkt för att förstå och tolka utsatthet i en relation. Heteronormativitet, homo- och transfobi och föreställningar om till exempel funktionshindrade och hemlösa kvinnor påverkar på olika sätt det stöd och den hjälp som våldsutsatta personer från dessa grupper har att tillgå. Ekonomiska faktorer har också stor betydelse för den utsatta partners möjlighet att lämna en våldsamt relation.¹³⁷

Valli Kalei Kanuha, biträdande professor i socialt arbete, analyserar i antologin *Domestic Violence at the Margins. Readings on Race, Class, Gender and Culture* (2005) de olika maktstrukturer som underordnar lesbiska icke-vita kvinnor utifrån ett intersektionellt perspektiv. Hon visar också hur detta sker på olika sätt i skilda sammanhang. Lesbiska kvinnor är likt heterosexuella kvinnor strukturellt underordnade män på en samhällelig nivå och därför drabbas även de av en sexistisk samhällsstruktur som inbegriper våld och sexuella trakasserier mot kvinnor. Samtidigt stigmatiseras lesbiska många gånger på grund av sin sexuella orientering och vittnar om att de möts av intolerans både från majoritetssamhället och från den etniska grupp de tillhör.

Kanuha visar att de icke-vita lesbiska kvinnor som hon studerat upplever en paradoxal och komplex situation i och med att de å ena sidan känner sig exkluderade från hbt-gruppen som domineras av etniskt vita och å andra sidan inte vill bidra till att synliggöra de problem som finns inom densamma. Homorörelsen uppfattas av respondenterna som en rörelse där vita homosexuella personers erfarenheter står som norm och där betydelsen av andra förtrycksgrunder inte problematiseras. Då heterosexism förutsätts vara den allvarligaste grunden för förtryck förbises icke-vita personers livssituation och erfarenheter av att underordnas på grund av rasistiska maktstrukturer. Även om icke-vita lesbiska kvinnor inte kände sig synliggjorda i homorörelsen kan det ändå upplevas som problematiskt att berätta att de utsatts för våld av en partner av samma kön. Detta ses ofta som något som kan leda till att homosexuella betraktas som ett kollektiv med sociala problem,

¹³⁶ Sokoloff, Natalie J. & Dupont, Ida (2005) "Domestic Violence at the Intersections of Race, Class, and Gender: Challenges and Contributions to Understanding Violence Against Marginalized Women in Diverse Communities", *Violence Against Women*, 11, s. 53–54.

¹³⁷ Ibid. s. 41–43.

något som ytterligare riskerar att skambelägga en redan stigmatiserad grupp. Att därför "komma ut" med sin homosexualitet och våldsutsatthet blir problematiskt av olika skäl, vilket leder till att icke-vita lesbiska kvinnor som misshandlas av sin partner många gånger är mycket isolerade. Kanuha tar även upp att rasistiska uttryck kan förekomma i en parrelation mellan en vit och en mörkhyad person. Hon diskuterar vikten av att sociala instanser som kommer i kontakt med våldsutsatta kvinnor har kunskap om icke-vita lesbiska kvinnors särskilda situation, samt en medvetenhet om hur olika utsatthetsfaktorer samspelar. Det gäller även för professionella som arbetar med samtalsstöd till våldsutsatta kvinnor.¹³⁸

En annan aspekt som undersökts i intersektionella studier om våld i samkönade relationer är religionens betydelse i ett mångkulturellt samhälle. De brittiska sociologerna Clare Beckett och Marie Macey analyserar detta tema med fokus på bland annat homosexuella kvinnors och mäns situation.¹³⁹ De menar att hbt-personers utsatthet kan vara särskilt påtaglig i mötet mellan liberaldemokratiska samhällsideal och religiösa seder och normer. I vissa religioner betraktas homosexualitet som en synd och på många håll är fysiska bestraffningar mot homosexuella personer lagstadgade. Inom traditionell *Shari'a* – islamsk juridik och straffrätt – betraktas "synd" (*zina*) som ett mycket allvarligt brott och straffas i flera länder med döden.¹⁴⁰ *Zina* inbegriper alla utomäktenskapliga sexuella relationer, både hetero- och homosexuella.¹⁴¹ Särskilt allvarligt betraktas homosexuella relationer som per definition är utomäktenskapliga då samkönade relationer inte är statligt sanktionerade. Beckett och Macey för ett resonemang om den konflikt som i vissa avseenden uppstår mellan etniska minoriteters rätt till autonomi och självbestämmande och homosexuella medborgares mänskliga rättigheter. Det väcker enligt Beckett och Macey frågan om hur mångkulturella stater ska garantera homosexuella medborgare skydd och rättslig säkerhet. Om ursprungsfamiljen lever efter religiösa påbud som förbjuder homosexualitet kan det också vara mycket svårt för en hbt-person som utsatts för våld i en parrelation att söka stöd och

¹³⁸ Kanuha, Valli Kalei (2005) "Compounding the Triple Jeopardy: Battering in Lesbian of Color Relationships" i Sokoloff, Natalie J. & Christina Pratt (red.) *Domestic Violence at the Margins. Readings on Race, Class, Gender and Culture*. s. 80–81.

¹³⁹ Beckett, Clare & Macey, Marie (2001) "Race, Gender and Sexuality: The Oppression of Multiculturalism", *Women's Studies International Forum*, Vol. 24, No. 34. s. 309–319, se även Okin, Susan M. (red.) (1999) *Is Multiculturalism Bad For Women?*.

¹⁴⁰ Dödsstraff stipuleras i Iran, Mauretanien, Saudiarabien, Sudan och Jemen (även i vissa delar av Somalia och Nigeria), länder som alla i viss utsträckning tillämpar *Shari'a*, se Ottosson, Daniel (2009) *State-sponsored Homophobia. A world survey of laws prohibiting same sex activity between consenting adults*, ILGA (The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association), Report May 2009. Se även Hjärpe, Jan (2005) *Shari'a. Gudomlig lag i en värld i förändring*.

¹⁴¹ Hjärpe, Jan (2005) *Shari'a. Gudomlig lag i en värld i förändring*, Amnesty International, "Hedersmord och islam", www.amnesty.se. Hämtat den 8 september 2009.

hjälp av familjen. Det kan i sig leda till ökad social utsatthet som försvårar möjligheterna att lämna en våldsamt relation.¹⁴²

Offer och förövare i parrelationer där våld förekommer

En mätmetod som använts i ett flertal undersökningar för att fastställa vem i parrelationen som utövar våld och vem som är våldsutsatt är den så kallade Conflict Tactics Scale (CTS-skalan). Skalan är ett kvantitativt instrument som är baserad på ett antal frågor om konfliktdynamiken i relationen. Respondenterna ombeds besvara frågor om konflikter där fysiskt våld ingår och konflikter där fysiskt våld inte förekommer. De tillfrågas även om vid hur många tillfällen de har initierat en konflikt och tillgripit våld, samt vid hur många tillfällen de har utsatts för ett fysiskt eller psykologiskt övergrepp av sin partner till följd av en konflikt.¹⁴³ Mätmetoden har modifierats och utvecklats sedan den började användas i början av 1980-talet, men har trots detta kommit att kritiserats av flera forskare. Den kanadensiska kriminologen Walter S. DeKeseredy menar exempelvis att det utifrån en enkät som använder CTS-skalan inte går att besvara frågor om våld i ett livslöppsperspektiv och att flera viktiga mer situationsspecifika aspekter exkluderas.¹⁴⁴ Som exempel nämner han våld vid ytliga kontakter, så kallat dejtingvåld, och våld som uppstår efter en separation. Även andra faktorer såsom i vilken utsträckning de tillfrågade identifierar sig som offer eller förövare kan påverka huruvida de över- eller underrapporterar sina erfarenheter.¹⁴⁵

Mary Kreger och Becky Marrujo har undersökt förhållandet mellan offer och förövare i lesbiska parrelationer och argumenterar för att ytterligare en rollbeskrivning behöver införas för att förklara våldsutövningen hos lesbiska par. Studien är baserad på data från privat behandling av 62 lesbiska kvinnor som antingen identifierat sig som offer eller förövare. Förutom indelningarna *primary aggressor* och *primary victim* identifierar Kreger och Marrujo en tredje position som benämns *participant* (deltagaren). En avgörande skillnad mellan kvinnor som misshandlas i heterosexuella förhållanden och utsatta kvinnor i lesbiska parförhållanden är enligt deras analys att den utsatta kvinnan oftare tenderar att försvara sig mot våldet, och även slår tillbaka med uppsåtet att skada förövaren.¹⁴⁶ Denna förklaringsmodell har dock problematiserats och resultat från andra studier motbevisar på flera punkter deras

¹⁴² Beckett, Clare & Macey, Marie (2001) "Race, Gender and Sexuality: The Oppression of Multiculturalism", *Women's Studies International Forum*, Vol. 24, No. 3/4, s. 313. För en diskussion om mångkulturalism och mänskliga rättigheter se exempelvis Okin, Susan M. (red.) (1999) *Is Multiculturalism Bad For Women?*, Kymlika, Will (1995) *Multicultural Citizenship*, Kymlika, Will (1995) *The Rights of Minority Cultures*.

¹⁴³ Se exempelvis Strauss, Murray A., Gelles, Richard J. & Steinmetz, Suzanne K. (1980) *Behind closed doors: Violence in the American family*, Strauss, Murray A. (1990) "The conflict tactics scale and its critics: An evaluation and new data on validity and reliability" i Strauss, Murray A. & Gelles, Richard J. (red.) *Physical violence in American families: Risk factors and adaptations to violence in 8,145 families*.

¹⁴⁴ DeKeseredy, Walter S. (1999) "Tactics of the antifeminist backlash against Canadian national woman abuse surveys", *Violence Against Women*, 5 (11), s. 1258–1276.

¹⁴⁵ Ibid. s. 1262–1263.

¹⁴⁶ Marrujo, Becky & Kreger, Mary (1996) "Definitions of Roles in Abusive Lesbian Relationships" i Renzetti, Claire M. & Miley, Harvey (red.) *Violence in Gay and Lesbian Domestic Partnerships*, s. 26.

tes. Renzettis studie visar till exempel att av 100 lesbiska kvinnor som utsatts för fysisk misshandel uppgav 78 procent att de skyddat sig mot våld och endast 18 procent av de tillfrågade kvinnorna rapporterade att de slog tillbaka mot den partner som utsatte dem för våld.¹⁴⁷ Renzetti argumenterar också för att det är problematiskt att tolka våldet som "ömsesidigt" (mutual battering) och betrakta offer och förövare som två jämbördiga parter. En konsekvens av detta synsätt är att båda parterna framstår som lika ansvariga för misshandeln.¹⁴⁸ Juristen Barbara Hart framhåller också att det är ett problem om en våldsutsatt kvinna på grund av att hon försvarat sig mot det våld som riktats mot henne inte kan förstå att hon är offer för våld. Föreställningar om den våldsutsatta kvinnan som passiv kan också få till följd att våldsutsatta kvinnor inte upplever att de passar in i denna bild eller att de uppfattar sig själva som alltför handlingskraftiga för att identifiera sig som "offer".¹⁴⁹ Ristock har också kritiserat Kreger och Marrujos ambition att skapa en tredje rollindelning, deltagaren, då hon menar att denna indelning snarare än att förklara maktpositionernas skiftande karaktär och maktens dynamik tenderar att upprätta ännu en fastlåsende kategori.¹⁵⁰

David Island och Patrick Letellier som har studerat våld i homosexuella mäns relationer menar att det inom olika samhällsinstanser finns en missvisande och felaktig uppfattning om att våldsutövningen är ömsesidig. De introducerar begreppet "the 'Boxing Ring' Myth" (Boxningsringsmyten) som åsyftar trivialiseringen av partnermisshandel när den drabbar en man som utsatts av sin manlige partner. Boxningsringen står som symbol för en föreställning om att våldet utövas i en kontext där båda parter uppfattas som jämstarka, överens om spelets regler och villiga att slåss. Att våldet kan vara ensidigt och konstituerar maktrelationer mellan offer och förövare osynliggörs genom att våld i homosexuella mäns parrelationer framställs som jämbördigt.¹⁵¹ Island och Letellier argumenterar dock för att homosexuella män som utsatts för partnermisshandel inte slår tillbaka i högre grad än vad heterosexuella och lesbiska kvinnor gör.¹⁵²

Myter om våld i samkönade parrelationer

Myter och felaktiga antaganden om homosexuella relationer och våldsutövning i dessa relationer har visat sig få allvarliga konsekvenser när våldsutsatta personer

¹⁴⁷ Renzetti, Claire M. (1992). *Violent Betrayal: Partner Abuse in Lesbian Relationships*, s. 110.

¹⁴⁸ Ibid. s. 107.

¹⁴⁹ Hart, Barbara (1986) "Lesbian battering: An Examination" i Lobel, Kerry (red.) *Naming the Violence – Speaking Out About Lesbian Battering*, s. 184.

¹⁵⁰ Ristock, Janice L., (2002) *No More Secrets: Violence in Lesbian Relationships*, s. 74.

¹⁵¹ Island, David & Letellier, Patrick (1991) *Men Who Beat the Men Who Love Them: Battered Gay Men and Domestic Violence*, s. 16–17.

¹⁵² Ibid. s. 87–89 och 102–103.

söker stöd och hjälp. Ytterligare en problematik som har identifierats är att dessa myter på olika sätt internaliseras av hbt-personer.

De amerikanska forskarna Dena Hassouneh, professor i vårdvetenskap, och Nancy Glass, professor i folkhälsovetenskap, undersöker vilka föreställningar och antaganden om våld i lesbiska relationer som lesbiska och bisexuella kvinnor som utsatts för våld i en nära relation själva uttrycker. Studien syftar till att undersöka dels vilka olika typer av mytbildningar om våld i lesbiska relationer som förekommer, dels hur lesbiska och bisexuella kvinnor internaliserar dessa beteenden.

Studien baseras på intervjuer med 52 kvinnor som rapporterat att de antingen utsatts för våld av en nuvarande eller före detta partner av samma kön, eller att de själva utövat våld mot sin nuvarande eller före detta partner. Respondenterna fick i uppgift att själva definiera vad de ansåg innefattades i uttrycket "våld i nära relationer" och ombads att ta exempel från sina egna erfarenheter.¹⁵³ Hassouneh och Glass var också intresserade av vad respondenterna uppfattade som potentiella riskfaktorer som kunde leda till att kvinnor utsattes för upprepade övergrepp. Därutöver ställdes även frågor om vilka eventuella hinder som respondenterna menade fanns när det gällde lesbiska och bisexuella kvinnors möjligheter att söka stöd och hjälp för sin våldsutsatthet.¹⁵⁴

Studiens resultat visade att fyra mytbildningar var särskilt framträdande i materialet. Dessa kallar författarna "Tjejer slår inte andra tjejer", "Myten om den lesbiska utopin", "Cat Fight", samt "Att spela det kvinnliga offret". Den första kategorin, "Tjejer slår inte andra tjejer", åsyftar antaganden om att kvinnor inte är våldsamma och därför inte utövar våld mot en annan kvinna. Denna föreställning innebar dels att lesbiska kvinnor hade problem att definiera sina upplevelser av våld som just parrelationsvåld, dels att de i sin kontakt med organisationer och serviceorgan som arbetade med våld i nära relationer möttes av liknande antaganden, vilket försvårade deras möjlighet att få adekvat stöd och hjälp.

Föreställningen om att det våld som förekommer i samkönade relationer inte är lika allvarligt eller inte kan likställas med mäns våld mot kvinnor var också en bild som förövarna i flera fall utnyttjade i syfte att få den utsatta att tro att våldet var ett normalt inslag i relationen. Flera av de utsatta respondenterna beskrev att de förmodade att våld var något som ingick i ett parförhållande. Tidigare studier har också visat att kvinnor som har sin första samkönade relation är mer sårbara för våldsutsatthet, vilket författarna menar kan ha att göra med att man saknar erfarenhet från tidigare relationer och därför inte har andra upplevelser att jämföra med.¹⁵⁵

"Myten om den lesbiska utopin" handlar enligt Hassouneh och Glass om föreställningen om den lesbiska relationen som en fristat från dominans och våld. Enligt denna idébildning är våldsamhet och maskulinitet nära sammanlänkade. Lesbisk samvaro innebär därigenom ett avståndstagande från de makthierarkier och den våldsutövning som man tänker sig följer av ett samliv med män, och som enligt denna föreställning påverkar kvinnors liv negativt.¹⁵⁶ En problematisk konsekvens av detta synsätt är att stereotypa bilder av kvinnor som fredliga, icke-våldsamma och kärleksfulla reproduceras, vilket försvårar en lesbisk eller bisexuell våldsutsatt kvinnans möjlighet att förstå och tolka erfarenheter av partnermisshandel.¹⁵⁷ "Cat Fight" åsyftar föreställningen om att en kvinna inte är förmögen att tillfoga en annan kvinna verklig skada. Fysisk misshandel mellan två kvinnor betraktas inte som speciellt allvarlig i och med att kvinnor inte har samma fysiologiska styrka som män. Det finns en stereotyp uppfattning om att kvinnor uppträder "känslomässigt" och "hysteriskt" i konfliktsituationer. Personer som bevittnar våld mellan kvinnor tenderar på grund av denna uppfattning att föringa våldets allvarlighetsgrad. Partnermisshandel mellan två kvinnor riskerar, som en följd av detta synsätt, att trivialiseras och förminskas.¹⁵⁸

Hassouneh och Glass visar utifrån respondenternas utsagor att en strategi bland kvinnor som utsätter sin partner för våld är "att spela det kvinnliga offret" i syfte att slippa rättsliga påföljder. Flera av respondenterna beskriver situationer då polisen kommit till platsen där misshandeln ägt rum och misslyckats med att identifiera förövaren. Förövaren har agerat "kvinnligt offer" enligt en mer stereotyp modell än det verkliga offret, vilket fått till följd att polisen övertygats av förövarns "skådespelarkonst" och gripit fel person. Även andra faktorer såsom personens kroppsstorlek påverkade enligt respondenternas utsagor polisens bedömning. En kvinna med en mindre kroppsbyggnad antogs oftare vara den våldsutsatta partnern. I intervjuerna framkom också att rättsväsendets personal gjorde förutfattade antaganden om maktrelationer i butch/femme-förhållanden där lesbiska kvinnor som uppvisat ett butch-uttryck förutsattes vara mer "maskulina" och därigenom våldsamma, medan kvinnor som uppvisat ett femme-uttryck betraktades som mer "feminina" och passiva. En femme-identifierad lesbisk kvinna betraktades som en följd av dessa antaganden ofta vara offer för partnermisshandeln till skillnad från en butch-identifierad kvinna som förmodades vara förövaren i relationen. Hassouneh och Glass framhåller att studiens resultat kan tolkas som att stereotypa föreställningar om lesbiska relationer och kvinnliga beteenden på olika sätt försvårar ett profes-

¹⁵³ Dena Hassouneh och Nancy Glass använder det engelska uttrycket "Domestic violence", som här översatts till våld i nära relationer. Se Hassouneh, Dena & Glass, Nancy (2008) "The Influence of Gender Role Stereotyping on Women's Experiences of Female Same-Sex Intimate Partner Violence", *Violence Against Women*, 14, s. 310-325.

¹⁵⁴ Ibid. s. 313-314.

¹⁵⁵ Ristock, Janice L. (2003) "Exploring Dynamics of Abusive Lesbian Relationships: Preliminary Analysis of a Multisite, Qualitative Study", *American Journal of Community Psychology*, Vol. 31, No. 3/4, s. 329-341, samt Hassouneh, Dena & Glass, Nancy (2008) "The Influence of Gender Role Stereotyping on Women's Experiences of Female Same-Sex Intimate Partner Violence", *Violence Against Women*, 14, s. 317.

¹⁵⁶ Hassouneh, Dena & Glass, Nancy (2008) "The Influence of Gender Role Stereotyping on Women's Experiences of Female Same-Sex Intimate Partner Violence" i *Violence Against Women*, 14, s. 319.

¹⁵⁷ Hassouneh, Dena & Glass, Nancy (2008) "The Influence of Gender Role Stereotyping on Women's Experiences of Female Same-Sex Intimate Partner Violence" i *Violence Against Women*, 14, s. 319. Se även Girshick, Lori B. (2002) "No sugar, no spice: Reflections on research on woman-to-woman sexual violence", *Violence Against Women*, 8 (12), (1500-1520). s. 1502.

¹⁵⁸ Hassouneh, Dena & Glass, Nancy (2008) "The Influence of Gender Role Stereotyping on Women's Experiences of Female Same-Sex Intimate Partner Violence", *Violence Against Women*, 14, (310-325). s. 320-322.

sionellt bemötande av lesbiska och bisexuella kvinnor som utsatts för våld i en nära relation.¹⁵⁹

Studier av rättsväsendets hantering av våld i samkönade relationer

I ett stort antal studier har juridiska och kriminologiska aspekter på våld i nära relationer analyserats. Det är främst våld i heterosexuella relationer som behandlas, medan samkönat partnervåld diskuteras i mindre utsträckning.¹⁶⁰ Constance Ohms, som studerat samkönat partnervåld i Tyskland, Österrike och Belgien, uppskattar att mörkertalet för våld i samkönade relationer är så högt som 95–97 procent.¹⁶¹ Det är ytterst få incidenter som polisanmäls eller på annat sätt kommer till polisens kännedom. En problematisk följd av att det finns så få statistikförda fall är, enligt Ohms, att polisen och rättsväsendet antar att samkönat partnervåld inte existerar eller är extremt ovanligt.

I en jämförande studie från 2007 om polisväsendets hantering och rapportering av våld i heterosexuella och homosexuella relationer, visar juristerna April Pattavina et al. vilka skillnader som finns mellan de två grupperna.¹⁶² Studiens data baserades på statistik från National Incident-Based Reporting System, NIBRS, som samlar uppgifter om polisens rapportering, klassificering och rättsliga påföljder avseende våld i nära relationer. I studien ingick sammanlagt 176 488 fall av incidenter som rapporterats från polismyndigheter i 19 delstater i USA under år 2000. Varje enskild förövare och offer har enbart rapporterats vid ett tillfälle. Av de anmälda fallen resulterade 50 procent i att en person blev anhållen. Statistiken bestod till övervägande del av heterosexuella par (99 procent). Knappt en procent av incidenterna gällde homosexuella par, sammanlagt 1 077 ärenden.

Studien uppvisade små skillnader när de gällde rapporterade fall och påföljder för våld i homosexuella och heterosexuella relationer när gruppen studerades som en helhet. Dock påvisades vissa skillnader mellan lesbiskas och homosexuella mäns parrelationer när rapporterade fall av partnervåld i homosexuella relationer studerades separat. Det krävdes mindre allvarliga incidenter för att en kvinnlig förövare i en lesbisk relation skulle anhållas än i en parrelation mellan två män. Författarna menar att detta kan härledas till föreställningar om att kvinnor vanligen är offer för våld i nära relationer, vilket de menar får konsekvenser för hur ärendena

hanteras. Att rättsväsendets personal i högre utsträckning tenderar att betrakta kvinnor som offer bör, enligt studiens författare, även ses i samband med att mäns våld mot kvinnor i nära relationer uppmärksammats i betydligt större omfattning, något som i sig innebär att kvinnor vanligen föreställs vara den utsatta parten. Vad gällde våld i parrelationer mellan homosexuella män visade studiens resultat att färre anmälda incidenter ledde till att någon blev anhållen. Dessa ärenden bedömdes också i större utsträckning som mindre allvarliga och färre anmälningar rapporterades därför som grövre kriminella brott. Pattavina et al. konstaterar att det är betydelsefullt att inte betrakta lesbiska kvinnor och homosexuella män som ett könsneutralt kollektiv utan istället fokusera på kön i studier av våld i samkönade relationer.¹⁶³

I studiens teoretiska diskussion argumenterar författarna för att analysen av hur våldsincidenter hanteras i homosexuella och heterosexuella relationer måste ses i samband med homosexuella medborgares allmänna rättsläge i USA. Det har funnits ett utbrett motstånd i många stater mot att ge homosexuella personer ett skydd likvärdigt det heterosexuella personer garanteras när det gäller såväl civilrättsliga som straffrättsliga frågor.¹⁶⁴ I vissa amerikanska delstater har personer som utsätts för våld i en heterosexuell relation ett starkare rättsligt skydd än de som lever i en samkönad relation. Det finns också exempel på att samkönade relationer inte omfattas av lagstiftningen som gäller våld i nära relationer. En del delstater använder sig av könsneutrala formuleringar i lagen vilket möjliggör en vidare tolkning. Betydelsen av att homosexuella nämns explicit i lagtexter betonas.¹⁶⁵

Våldsutsatta hbt-personers upplevelser av att söka stöd och hjälp

I ett flertal studier har frågan om varför hbt-personer i så liten utsträckning söker stöd och hjälp inom sociala instanser belysts.¹⁶⁶ Faktorer som ansetts förklara detta är bland annat hbt-personers erfarenheter av att bli homofobiskt bemötta, men också att felaktiga antaganden och myter lett till att våldsutsatta personer som sökt hjälp inte fått korrekt behandling. I ett antal undersökningar behandlas stödverksamhetens program och arbetsmetoder med särskilt fokus på hur frågor om samkönat partnervåld inkluderas och integreras i arbetet med våldsutsatta heterosexuella kvinnor och det mer generella arbetet för att bekämpa mäns våld mot

¹⁵⁹ Hassouneh, Dena & Glass, Nancy (2008) "The Influence of Gender Role Stereotyping on Women's Experiences of Female Same-Sex Intimate Partner Violence", *Violence Against Women*, 14. (310–325). s. 320–322.

¹⁶⁰ Puzone, Carol A., Saltzman, Linda E., Kresnow, Marcie-Jo, Thompson, Martie P. & Mercy, James A. (2000) "National Trends in Intimate Partner Homicide: United States, 1976–1995", *Violence Against Women*, Vol. 6, No. 4. s. 409–426, ges exempelvis en historisk genomgång av hur våld i nära relationer hanterats i USA. I Danis, Fran S. (2003) "Domestic Violence and Crime Victim Compensation: A Research Agenda", *Violence Against Women*, Vol. 9, No. 3. s. 374–390, undersöks problematiken ur ett kriminologiskt perspektiv.

¹⁶¹ Ohms, Constance (red.) (2002) *Against Violence. Guidelines for Counselling Services and Police on Dealing with Violence in Lesbian Partnerships*, s. 11.

¹⁶² Pattavina, April, Hirschel, David, Buzawa, Eve, Faggiani, Don & Bentley, Helen (2007) "A Comparison of the Police Response to Heterosexual Versus Same-Sex Intimate Partner Violence", *Violence Against Women*, 13. s. 374–394.

¹⁶³ Pattavina, April, Hirschel, David, Buzawa, Eve, Faggiani, Don & Bentley, Helen (2007) "A Comparison of the Police Response to Heterosexual Versus Same-Sex Intimate Partner Violence", *Violence Against Women*, 13. (374–394). s. 390.

¹⁶⁴ Scarce, Michael (1997) "Same sex rape of male college students", *Journal of American College Health*, 45. s. 378–379.

¹⁶⁵ Ibid. Se även Girshick, Lori B. (2002) "No sugar, no spice: Reflections on research on woman-to-woman sexual violence", *Violence Against Women*, 8 (12). s. 1500–1520.

¹⁶⁶ Se exempelvis Renzetti, Clarice M. (1996) "The Poverty of Services for Battered Lesbians", *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, 4. s. 61–68, Poorman, Paula B. (2001) "Forging Community Links to Address Abuse in Lesbian Relationships", *Women and Therapy*, 23. s. 7–24, och Merrill, Gregory S. & Wolfe, Valerie A. (2000) "Battered gay men: An exploration of abuse, help seeking, and why they stay", *Journal of Homosexuality*, 39 (2). s. 1–30.

kvinnor. En enkätundersökning som behandlade i vilken utsträckning olika stöd- och jourverksamheter som arbetar med våld i nära relationer i USA vände sig till lesbiska våldsutsatta kvinnor visade att 96 procent uppgav att de välkomnade lesbiska kvinnor. Endast 10 procent hade dock tagit fram ett specifikt material och service för denna grupp. Mindre än hälften av verksamheternas personal och volontärer hade fått utbildning om våld i samkönade relationer.¹⁶⁷

De amerikanska psykologerna Susan C. Turell och Molly M. Herrmann har genom djupintervjuer studerat elva lesbiska och bisexuella kvinnors erfarenheter av att söka stöd och hjälp för utsatthet av våld i samkönade relationer. Resultaten visar bland annat att många av kvinnorna tyckte att det var svårt att berätta att de var utsatta för våld.¹⁶⁸ De visste inte vart de skulle vända sig och hade få personer i sitt sociala kontaktnät som de kunde delge sina erfarenheter. Kvinnorna upplevde sig vara mycket isolerade då de inte kunde berätta om sin situation. Den våldsutövande partnern använde också denna isolering för att upprätthålla sin dominans över partnern. Respondenterna ombads att beskriva sina erfarenheter både av att söka hjälp inom allmänna program som arbetade med våld i nära relationer och inom stödverksamhet som erbjöds av hbt-organisationer. Flera av deltagarna beskriver att deras känslor inför att söka hjälp hade varit blandade. De var till exempel oroliga för att våld i lesbiska relationer skulle uppfattas som något som utövas "ömsesidigt" och att personalen inte skulle ha kunskap om deras situation.¹⁶⁹ Av de respondenter som utsatts för våld upplevde ett flertal att de blivit heterosexistiskt bemötta när de vänt sig till stödverksamheter såsom kvinnojourer. De lesbiska kvinnorna upplevde även ett obehag inför att bo på ett skyddat boende där de andra kvinnorna var heterosexuella och där verksamheten framför allt var organiserad kring frågor om mäns våld mot kvinnor. Författarna beskriver de upplevelser som de utsatta kvinnorna gav uttryck för som en "andra traumatisering". Även tidigare studier har visat att kvinnor som inte lever upp till bilden av hur en våldsutsatt kvinna normalt uppträder, eller uttrycker en femininitet som inte stämmer överens med föreställningar om "normala" kvinnliga könsuttryck, riskerar att bemötas negativt. Ristocks undersökning visar exempelvis att personal som arbetar med frågor om våld i nära relationer tenderar att ge ett mer professionellt bemötande till våldsutsatta kvinnor som uppvisar ett traditionell femininitetsuttryck.¹⁷⁰

Turell och Herrmann såg i sin studie att vissa av de intervjuade kvinnorna upplevde att deras våldsutsatthet kunde ge en negativ bild av lesbiska relationer

¹⁶⁷ Renzetti, Clarice M. (1996) "The Poverty of Services for Battered Lesbians", *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, 4. s. 61–68.

¹⁶⁸ Turell, Susan C. & Herrmann, Molly M. (2008) "Family" Support for Family Violence: Exploring Community Support Systems for Lesbian and Bisexual Women Who Have Experienced Abuse", *Journal of Lesbian Studies*, 12:2. s. 211–224. Se även Girshick, Lori. B. (2002) *Woman-To-Woman Sexual Violence – Does She Call It Rape?*, där kvinnors upplevelser och erfarenheter av att söka stöd och hjälp undersökts.

¹⁶⁹ Se även Hassouneh, Dena & Glass, Nancy (2008) "The Influence of Gender Role Stereotyping on Women's Experiences of Female Same-Sex Intimate Partner Violence", *Violence Against Women*, 14. s. 310–325.

¹⁷⁰ Ristock, Janice L. (2002) *No More Secrets: Violence in Lesbian Relationships*.

i allmänhet. En del av respondenterna uppgav också att de kände att de var illojala mot sin partner när de beskrev sin situation för en person inom den egna hbt-sfären. Denna osäkerhet gällde framför allt när respondenterna hade talat med en gemensam bekant eller vän till paret. Respondenterna var i dessa fall både rädda för att personen skulle sympatisera med den förövande partnern och för att partnern skulle informeras om att de sökt hjälp. Två faktorer var särskilt framträdande när de gällde respondenternas inställning till att söka hjälp. Den ena är rädslan för att förlora sin anonymitet då de kontaktade en person inom hbt-samhället och den andra är en fruktan att bemötas homofobiskt eller heterosexistiskt när de sökte hjälp utanför hbt-sfären. Respondenterna sa sig först och främst föredra att söka hjälp av en hbt-organisation som kunde ge dem anonymt stöd. I de fall då denna möjlighet inte fanns var de villiga att söka hjälp inom allmänna sociala instanser. En del respondenter beskrev dock att dessa verksamheter var präglade av en heteronormativ förståelse av våld i parrelationer. Samtidigt som respondenterna var kritiska till den hjälp de fått inom exempelvis sjukvården och sociala myndigheter, menade de också att dessa stödverksamheter hade en mycket vital och betydelsefull samhällsfunktion. De ansåg det inte vara realistiskt att all slags samhällsservice och specifika stödverksamheter skulle kunna tillhandahållas av hbt-organisationer, men framhöll att det därför var viktigt att det fanns kompetens att bemöta våldsutsatta hbt-personer.

Sammantaget visar studien att lesbiska och bisexuella kvinnor efterfrågar olika typer av stöd och hjälp. Detta hade delvis att göra med var i uppbrottsprocessen respondenterna befann sig. Initialt sökte de våldsutsatta kvinnorna stöd i den närmsta kretsen av bekanta eller hbt-organisationer för att sedan få mer praktisk hjälp av allmänna serviceorgan.¹⁷¹ Resultaten visar att det finns ett behov av förbättrat samarbete mellan verksamheter på olika nivåer. Tidigare studier som behandlat hur våldsutsatta homosexuella män, men även lesbiska, söker stöd och hjälp har visat att såväl män som kvinnor väljer att i första hand vända sig till vänner, rådgivare och släktingar. Först som ett andra alternativ kontaktas polis, allmänna stöd- och jourverksamheter för våldsutsatta och skyddade boenden.¹⁷²

En aspekt som belyses i studien är att flera av respondenterna hade erfarenheter av utsatthet av samkönat våld från sin tjänstgöring i militären. Den policy som funnits i den amerikanska militären, som innebär att man inte får berätta om sin homo-

¹⁷¹ Turell, Susan C. & Herrmann, Molly M. (2008) "Family" Support for Family Violence: Exploring Community Support Systems for Lesbian and Bisexual Women Who Have Experienced Abuse", *Journal of Lesbian Studies*, 12:2. s. 211–224.

¹⁷² McClennen, Joan C., Summers, Anne B. & Vaughan, Charles (2002) "Gay men's domestic violence: Dynamics, help-seeking behaviors, and correlates", *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 14 (1). s. 23–49., Merrill, Gregory S. & Wolfe, Valerie A. (2000) "Battered gay men: An exploration of abuse, help seeking, and why they stay", *Journal of Homosexuality*, 39 (2). s. 1–30., Renzetti, Clarice M. (1996) "The Poverty of Services for Battered Lesbians", *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, 4. s. 61–68., Scherzer, Teresa (1998) "Domestic Violence in Lesbian Relationships: Findings of the Lesbian Relationships Research Project", *Journal of Lesbian Studies*, 2(1). s. 29–47, Turell, Susan C. (2000) "A Descriptive Analysis of Same-Sex Relationship Violence for a Diverse Sample", *Journal of Family Violence*, Vol. 15, No. 3. s. 281–293.

sexuella orientering, medförde omfattande problem när det gällde möjligheterna för kvinnorna att söka hjälp och berätta om övergrepp som de varit med om.¹⁷³

Sexuellt våld

Kunskapen om sexuellt våld i samkönade relationer är begränsad. Ett genomgående resultat i de studier som gjorts är dock att våldet utgörs av både påtvingade sexuella handlingar och fysiskt våld riktade mot genitalierna. Den brittiska forskaren Michelle Davies, M.D., konstaterar att forskning kring och stöd- och hjälpverksamhet riktad till manliga våldtäktsoffer ligger så långt som 20 år efter den forskning och verksamhet som riktar sig till kvinnliga våldtäktsoffer.¹⁷⁴ En av de senast publicerade böckerna om män som offer för sexualbrott är den engelska kriminologen Noreen Abdullah-Khans *Male rape. The emergence of a social and legal issue* från 2008. Abdullah-Khan visar att kunskapen om manliga våldtäktsoffer är mycket begränsad. De studier som har gjorts är ofta baserade på attitydundersökningar, där attityder till och föreställningar om män som offer för sexualbrott undersökts. I dessa studier mäts skillnader i reaktioner hos observatörer beroende på om offret exempelvis anges vara man eller kvinna, heterosexuell eller homosexuell. Det har även gjorts ett antal omfångsundersökningar som genom enkäter och intervjuer med våldutsatta män studerat deras erfarenheter och upplevelser av sexuella övergrepp.¹⁷⁵

Normer och föreställningar om mäns sexualitet är ett centralt tema i studier av mäns utsatthet för olika former av sexuellt våld. Synen på män som sexuellt aktiva och virila försvårar möjligheten att betrakta män som möjliga offer för våldtäkt och sexuella övergrepp.¹⁷⁶ Mannen som våldtäktsoffer stämmer inte överens med det hegemoniska maskulinitetsideal där den per definition heterosexuelle mannen stereotypiseras som stark, sexuellt dominant och omnipotent.¹⁷⁷ Män anses i ljuset av den hegemoniska maskuliniteten vara kapabla att försvara sig mot våldtäkt och avvärja våldtäktsförsök. Davis kunskapsöversikt visar dock att de flesta män som utsätts för sexuella övergrepp uppgett att de inte har kunnat försvara sig, något som inneburit att många våldtäktsoffer skuldbelägger sig själva och betraktar sig som medansvariga för det inträffade övergreppet.¹⁷⁸ Bilden av män som ständigt

sexuellt intresserade och virila bidrar också till myter om våldtäkt som försvårar den mentala läkningsprocessen för de män som utsätts.¹⁷⁹

En brittisk studie från 1994 visar att av 930 homo- och bisexuella män rapporterade knappt 30 procent att de haft sexuella handlingar mot sin vilja, varav en majoritet uppgav att det skett med andra män. Nära hälften av dessa rapporterade anal våldtäkt och 65 procent uppgav att förövaren var en tillfällig partner.¹⁸⁰ En ansevärd del av våldtäkterna av homo- och bisexuella män begicks av en nuvarande partner, en före detta partner eller en bekant. Tidigare forskning har även visat att homosexuella män riskerar att utsättas för sexuellt våld i bland annat parker och andra offentliga platser där män söker sexuella kontakter med andra män.¹⁸¹ Davis framhåller även att hatbrott kan ha inslag av sexuellt våld. Homo- och bisexuella män står inför en avsevärd risk att utsättas för sexuellt våld med homofoba inslag. Sexualiserade hatbrott inbegriper även verbala kränkningar som syftar till att ytterligare nedvärdera offret, exempelvis genom misogynt språkbruk eller genom att referera till offret som "aids-smittbärare".¹⁸²

De brittiska forskarna Jayne Walker, John Archer och Michelle Davies har i en deskriptiv undersökning studerat det sexuella våldets former, samt psykologiska och fysiologiska följder av sexuella övergrepp. Studien baserades på intervjuer med 40 manliga våldtäktsoffer i Storbritannien. Underlaget är inte kliniskt utan respondenterna har sökts via dagspress och tidskrifter som specifikt riktar sig till homosexuella män. Drygt 60 procent av respondenterna var homo- eller bisexuella och medelåldern då övergreppet utfördes var 24 år. Den låga medelåldern ger anledning till att diskutera huruvida yngre män i högre grad än äldre riskerar att befinna sig i sociala miljöer där utsattheten för sexualbrott är större, menar studiens författare. En annan förklaring till unga mäns överrepresentation kan vara att yngre våldsoffer anmäler övergrepp i större utsträckning än äldre.¹⁸³

I studien av Walker et al. beskrev en majoritet av respondenterna att övergreppen begicks av en förövare som de kände sedan tidigare och att övergreppet hade skett inomhus, vanligen i den utsattes eller förövarens bostad. I mer än hälften av fallen ingick fysiskt våld såsom sparkar, knuffar och slag. Flertalet av respondenterna rapporterade också att de fått fysiska skador till följd av övergreppet. Det kunde röra sig om sönderslitningar och blödningar i analöppningen, blåmärken, brutna ben,

¹⁷³ Turell, Susan C. & Herrmann, Molly M. (2008) "'Family' Support for Family Violence: Exploring Community Support Systems for Lesbian and Bisexual Women Who Have Experienced Abuse" i *Journal of Lesbian Studies* 12:2, s. 217.

¹⁷⁴ Davies, Michelle (2002) "Male sexual assault victims: a selective review of the literature and implications for support services", *Aggression and Violent Behavior*, 7. (203–214), s. 204. Se även Walker, Jayne, Archer, John & Davis, Michelle (2005) "Effects of Rape on Men: A Descriptive Analysis", *Archives of Sexual Behaviour*, Vol. 34, nr 1. (69–80), s. 69.

¹⁷⁵ Abdullah-Khan, Noreen (2008) *Male rape. The emergence of a social and legal issue*. s. 93–95.

¹⁷⁶ Ibid., se även Davies, Michelle (2002) "Male sexual assault victims: a selective review of the literature and implications for support services", *Aggression and Violent Behavior*, 7. s. 203–214. Se även Todahl, Jeffrey L., Linville, Deanna, Bustin, Amy, Wheeler, Jenna, Gau, Jeff (2009) "Sexual Assault Support Services and Community Systems: Understanding Critical Issues and Needs in the LGBTQ Community", *Violence Against Women*, Vol. 15, No. 8, (952–976).

¹⁷⁷ Davies, Michelle (2002) "Male sexual assault victims: a selective review of the literature and implications for support services", *Aggression and Violent Behavior*, 7. s. 204. Se även Connell, Bob (1995) *Masculinities*.

¹⁷⁸ Davies, Michelle (2002) "Male sexual assault victims: a selective review of the literature and implications for support services", *Aggression and Violent Behavior*, 7. s. 210.

¹⁷⁹ Davies, Michelle (2002) "Male sexual assault victims: a selective review of the literature and implications for support services", *Aggression and Violent Behavior*, 7. s. 206.

¹⁸⁰ Hickson, Ford C. I., Davies, Peter M., Hunt, Andrew J., Weatherburn, Peter, McManus, Thomas J. & Coxon, Anthony P. M. (1994) "Gay men as victims of non-consensual sex", *Archives of Sexual Behaviour*, 23. (281–294).

¹⁸¹ Davies, Michelle (2002) "Male sexual assault victims: a selective review of the literature and implications for support services", *Aggression and Violent Behavior*, 7. s. 207.

¹⁸² Scarce, Michael (1997) "Same sex rape of male college students", *Journal of American College Health*, 45. (171–173).

¹⁸³ Walker, Jayne, Archer, John & Davies, Michelle (2005) "Effects of Rape on Men: A Descriptive Analysis", *Archives of Sexual Behaviour*, Vol. 34, nr 1. (69–80). s. 69–80. Se även Tewksbury, Richard & Mustaine, Elizabeth Ehrhardt (2001) "Life-style factors associated with the sexual assault of men: A routine activity theory analysis", *Journal of Men's Studies*, nr. 9. s. 153–182.

skärsår och brännskador.¹⁸⁴ Förutom att ha utsatts för ett analt övergrepp, vilket var ett kriterium för att ingå i undersökningen, hade hälften av respondenterna erfarenhet av oral penetration, av en eller flera förövare. I nära tre fjärdedelar av fallen utfördes våldtäkten av en förövare och i en fjärdedel av fallen av två förövare. Vid ett mindre antal av övergreppen var tre eller fler förövare inblandade.¹⁸⁵ Respondenterna ombads även att beskriva sina reaktioner efter övergreppet och resultaten visade en variation av psykologiska effekter. En majoritet beskrev att de hade reagerat med paralyserad rädsla, hjälplöshet eller resignation, och endast en knapp fjärdedel av männen uppgav att de upplevt sig vara förmögna att fysiskt försvara sig och slå tillbaka mot förövaren. En stor del av de tillfrågade beskrev att det mest traumatiserande med övergreppet var känslan av hjälplöshet och förlorad kontroll. Många män uppgav att erfarenheten av sexuella övergrepp lett till långvariga och allvarliga psykologiska effekter och även inverkat på deras kognitiva förmåga. Även om varje våldtäktsoffer reagerar unikt, rapporterade många av respondenterna att de känt sig känslomässigt splittrade, deprimerade eller upplevt en tilltagande ilska. En stor del uppgav också att de fick återkommande minnesbilder av övergreppet och ökade självmordstankar. Deras sociala relationer påverkades även av de psykologiska effekterna av övergreppen, till exempelvis fick de sämre självkänsla och upplevde sig vara emotionellt distanserade.¹⁸⁶

Davies framhåller att män som utsatts för sexuellt våld ofta drabbas på flera sätt; dels av det fysiska övergreppet, dels av social stigmatisering och misstro efter våldtäkten. Hon uppmärksammar även ett flertal studier som visat att det finns allvarliga missuppfattningar och mytbildningar kring manliga våldtäktsoffer bland personal på våldtäktsmottagningar. En amerikansk studie från 1996, där 30 kris-mottagningar för våldtäktsoffer undersöktes, visade att majoriteten av den personal som ingick i studien ansåg att våldtäkter mot män inte var ett reellt problem eftersom de inte brukade ha manliga patienter.¹⁸⁷ En annan studie som syftade till att kartlägga framtida sjukvårdspersonals inställning till våldtäkt och deras attityder till manliga och kvinnliga våldtäktsoffer, visade att manliga studenter hade en mer negativ inställning till våldtäktsoffer, oavsett kön, än de kvinnliga studenterna. Studien baserades på intervjuer med 240 medicinstuderande i Storbritannien och visade även att manliga läkarstudenter uppvisade en mer negativ attityd mot manliga våldtäktsoffer än mot kvinnliga.¹⁸⁸ Även resultaten från en studie gjord av de amerikanska forskarna Connie Best, Bonnie Dansky och Dean Kilpatrick visar att läkarstudenter tenderar att skuldbelägga våldtäktsoffer som inte passar in i den

¹⁸⁴ Walker, Jayne, Archer, John & Davies, Michelle (2005) "Effects of Rape on Men: A Descriptive Analysis", *Archives of Sexual Behaviour*, Vol. 34, nr 1. (69–80). s. 78–79.

¹⁸⁵ Ibid. s. 73.

¹⁸⁶ Ibid. s. 78.

¹⁸⁷ Donnelly, Denise A. & Stacy, Kenyon (1996) "'Honey, we don't do men': Gender stereotypes and the provision of services to sexually assaulted males", *Journal of Interpersonal Violence*, 11. s. 441–448.

¹⁸⁸ Anderson, Irina & Quinn, Alison (2009) "Gender differences in medical students' attitudes towards male and female rape victims", *Psychology, Health & Medicine*, 14:1. (105–110). s. 108

stereotypa bilden av ett våldtäktsoffer, som karaktäriseras av en ung kvinna som våldtas av en främling på en offentlig plats.¹⁸⁹ Våldsutsatta personer som inte uppträder i enlighet med idén om våldtäktsoffer som traumatiserade och känslomässigt upprörda riskerar att mötas av mer negativa attityder. Det gäller också i de fall då våldtäkten är nöjeslivsrelaterad.¹⁹⁰

Ett stort problem är att få män som utsatts för sexuellt våld polisanmäler övergreppet eller söker hjälp hos sociala instanser.¹⁹¹ Detta kan som tidigare nämnts bero på rädsla för negativa reaktioner från myndighetspersoner som homofobi, misstro och skuldbeläggande.¹⁹² En problematisk konsekvens, menar Davies, är att den låga anmälningsfrekvensen kan bidra till att personal inom sjukvård och rättsväsende reproducerar föreställningar om att sexuellt våld riktat mot män inte är ett reellt problem. Manliga våldtäktsoffer tenderar även att söka sjukvård och/eller anmäla brottet till polisen endast om de fysiska skadorna efter övergreppet varit påtagliga eller grava.¹⁹³

Den amerikanska forskaren Lori B. Girshick har studerat lesbiska kvinnors utsatthet för sexuellt våld i en parrelation och menar att anledningen till att det har varit svårt att sätta frågan om sexuellt våld i lesbiska relationer på agendan i USA har att göra med föreställningar om kvinnors och mäns sexuella beteenden som grundar sig i att kvinnor inte är kapabla att utöva sexuellt våld. När lesbiska kvinnor förklarar att "våldtäktsmannen" som förgrep sig på dem var en kvinna, har såväl allmänhet som vård- och rättsväsendets personal svårt att ta till sig informationen.¹⁹⁴ I boken *Woman-To-Woman Sexual Violence – Does She Call It Rape?* undersöker Girshick 70 lesbiska och bisexuella kvinnors erfarenhet av sexuellt våld som utförts av en kvinna. Studien visade att 27 av respondenterna hade utsatts för sexuellt våld i mer än en relation.¹⁹⁵ Av de 70 kvinnor som ingick i studien hade även hälften utsatts för våldtäkt av en man vid minst ett tillfälle.¹⁹⁶ Många av de kvinnor som utsatts för sexuellt våld fick flera psykologiska och medicinska effekter till följd av övergreppet. Det kunde exempelvis röra sig om posttraumatiskt stressyndrom (PTSD), som bland annat innebar att de återupplevde

¹⁸⁹ Best, Connie L., Dansky, Bonnie S. & Kilpatrick Dean G. (1992) "Medical students' attitudes about female rape victims", *Journal of Interpersonal Violence*, 7. (175–188), Williams, Lisa, Forster, Greta, & Petrak, Jenny. (1999) "Rape attitudes amongst British medical students", *Medical Education*, 33. (24–27).

¹⁹⁰ Anderson, Irina & Quinn, Alison (2009) "Gender differences in medical students' attitudes towards male and female rape victims", *Psychology, Health & Medicine*, 14:1. (105–110). s. 106, se även Stermac, Lana, del Bove, Giannetta & Addison, Mary (2004) "Stranger and Acquaintance Sexual Assault of Adult Males", *Journal of Interpersonal Violence*, 19. s. 901–914.

¹⁹¹ Davies, Michelle (2002) "Male sexual assault victims: a selective review of the literature and implications for support services", *Aggression and Violent Behavior*, 7. (203–214). s. 205 och s. 208.

¹⁹² Mezey, Gillian C. & King, Michael B. (1989) "The effects of sexual assault on men: A survey of 22 victims", *Psychological Medicine*, 19. (205–209). s. 206.

¹⁹³ Ibid. s. 206.

¹⁹⁴ Ibid. s. 1502.

¹⁹⁵ Girshick, Lori B. (2002) *Woman-To-Woman Sexual Violence – Does She Call It Rape?*. s. 64.

¹⁹⁶ Ibid. s. 119.

övergreppet i återkommande minnesbilder.¹⁹⁷ Dessa resultat har flera likheter med de efterföljande konsekvenser som påvisades i forskningen om manliga våldtäktsoffer.

Girshick visar också i sin undersökning att bisexuella kvinnor som utsatts för sexuellt våld av en kvinnlig partner kan få sin sexualitet vänd emot sig. Detta är ofta en konsekvens av internaliserad bifobi som kan ta sig flera olika uttryck. Exempelvis kan den våldsutövande partnern använda ett redskap för att penetrera sin partner mot dennas vilja, med argumentet att partnern egentligen vill bli penetrerad av en man eftersom partnern är bisexuell. En annan konsekvens av internaliserad bifobi är att föreställningar om bisexuella som promiskuösa och opålitliga används i våldsutövningen. I de fall då den våldsutövande partnern skyller övergreppet på den bisexuella partnerns orientering är det vanligt att den våldsutsatta personen upplever att det är den sexuella orienteringen som orsakar övergreppet.¹⁹⁸

Girshick för även ett resonemang om att det är problematiskt att många länders lagstiftningar gällande våldtäktsbrott utgår ifrån en penetrationsdefinition. Trots att definitionen i flera fall har utvidgats till att omfatta penetration med främmande objekt eller andra kroppsdelar än könsdelar (det vill säga inte endast genital penetration), samt oral penetration, är fortfarande den allmänt utbredda uppfattningen att våldtäkt definieras av penetration med penis, menar Girshick. En problematisk konsekvens för kvinnor som utsatts för sexuellt våld av en annan kvinna är att penetration med fingrar eller andra handlingar som åsamkar smärta, skador eller sker mot personens vilja, uppfattas som sexuellt ofredande snarare än våldtäkt. I Girshicks studie var det bara 4 av 91 incidenter av sexuellt våld som anmäldes och följdes upp juridiskt.¹⁹⁹

Ett ämne som uppmärksammats i studier av lesbiska och bisexuella kvinnors utsatthet för sexuellt våld är så kallade omvändelsevåldtäkter (curative rapes).²⁰⁰ Begreppet omvändelsevåldtäkter är relativt nytt och betecknar våldtäkter som dessa kvinnor utsatts för i syfte att "bota" eller avvänja dem ifrån icke-heterosexuella begärsmönster. Omvändelsevåldtäkterna har beskrivits som en sorts sexualiserade hatbrott som utförs i syfte att upprätthålla mäns överordnade position och säkerställa att kvinnors kroppar är tillgängliga för män. Det handlar även om att bestraffa dem som lever i andra samlevnadsformer än heterosexuella. Omvändelsevåldtäkterna utförs ofta av offrets familj och släktingar, men även av andra personer. Fenomenet började uppmärksammas i södra Afrika där omvändelsevåldtäkter är mycket vanliga, men denna typ av sexuellt våld förekommer över hela världen. En studie av lesbiska kvinnor i Sydafrika visar att tio procent av de svarta lesbiska kvinnorna och

fyra procent av de vita lesbiska kvinnorna har blivit utsatta för omvändelsevåldtäkter. Studien uppskattar också att en av tre svarta lesbiska kvinnor har utsatts för våldtäkt före 25 års ålder.²⁰¹

Transpersoner är särskilt utsatta och forskning om dessa personers erfarenhet av sexuellt våld är eftersatt. Denna grupp är osynliggjord i både sociala och kulturella sammanhang och i sociala instanser såsom hälso- och sjukvård, socialtjänst och rättsväsendet. Davies uppmärksammar att transpersoner diskriminerades i brittisk lag fram till 2004 eftersom de inte tilläts byta kön. Det har lett till förstärkta fördomar mot transpersoner bland till exempel sjukvårdens och rättsväsendets personal.²⁰² Vidare riskerar de etablerade stödverksamheter som riktar sig till våldtäktsoffer att inte bemöta transpersoner på adekvat sätt. På grund av bristande kunskap om denna grupp behandlas offer i enlighet med biologiskt, i stället för självupplevt, kön.²⁰³ Davies tar fallet Brandon Teena som exempel på transpersoners utsatthet. Teena, en amerikansk kvinna-till-man-transsexuell, har blivit en symbolgestalt inom transrörelsen efter att han på 1990-talet blev utsatt för en gruppvåldtäkt. Händelsen rapporterades till polisen, som trivialiserade problemet och nekade Teena rätt till skydd mot förövarna. Ett par dagar efter våldtäkten mördades Teena av förövarna.²⁰⁴

Inom såväl svensk som amerikansk sjukvård används även ett klassifikations-system med standarddiagnoser, DSM-IV, för psykiatriska sjukdomar. Enligt DSM-IV patologiseras transvestism, men endast i den mån beteendet orsakar lidande eller funktionsnedsättning hos individen, eller om andra i individens omgivning skadas. Patologiseringen kan ändå uppfattas som nedsättande mot transpersoner och leda till att dessa personer inte söker kontakt med hälso- och sjukvård av rädsla för att sjukförklaras.²⁰⁵ Dessutom riskerar transpersoner att inte få adekvat sjukvård på grund av sjukvårdspersonalens fördomar eller bristande kompetens. Ett sådant fall är Tyra Hunter, en amerikansk man-till-kvinna-transsexuell, som efter en bilolycka inte fick sjukvård och avled till följd av detta. I den efterföljande rättegången fastslogs att ambulanspersonalens fördomar mot Hunter som transperson låg till grund för försummelsen. Witten och Eylers studie visar att transpersoner i ett livsloppsperspektiv är mer utsatta för olika former av våld än icke-transpersoner.²⁰⁶

²⁰¹ ILGA report, issue 121, *Lesbian and Bisexual Women's Health: Common Concerns, Local Issues*, ILGA (The International Lesbian and Gay Association), March 2006.

²⁰² Davies, Michelle (2002) "Male sexual assault victims: a selective review of the literature and implications for support services", *Aggression and Violent Behavior*, 7. (203–214). s. 209, se även Witten, Tarynn M., Eyler, Amy E. (1999) "Hate crimes and violence against the Transgendered", *Peace Review. A Journal of Social Justice*, 11:3, (461–468). s. 464.

²⁰³ Davies, Michelle (2002) "Male sexual assault victims: a selective review of the literature and implications for support services", *Aggression and Violent Behavior*, 7. (203–214). s. 211.

²⁰⁴ Ibid. s. 209, för utförlig diskussion om Brandon Teena se Califia, Pat. (1997) *Sex-changes: the politics of transgenderism*.

²⁰⁵ Witten, Tarynn M., Eyler, Amy E. (1999) "Hate crimes and violence against the Transgendered", *Peace Review. A Journal of Social Justice*, 11:3, (461–468). s. 462.

²⁰⁶ Ibid. s. 465.

¹⁹⁷ Girshick, Lori B. (2002) *Woman-To-Woman Sexual Violence – Does She Call It Rape?*. s. 125.

¹⁹⁸ Girshick, Lori B. (2002) "No sugar, no spice: Reflections on research on woman-to-woman sexual violence", *Violence Against Women*, 8 (12). (1500–1520). s. 1502.

¹⁹⁹ Ibid. s. 1506–1508.

²⁰⁰ Se exempelvis Muthien, Bernedette (2007) "Queering Borders. An Afrikan Activist Perspective", *Journal of Lesbian Studies*, 1540–3548, Volume 11. s. 321–330.

Hälsa och missbruk

Våld i nära relationer har konstaterats vara den tredje vanligaste hälsoproblematiken bland homosexuella män efter aids och alkohol- och drogmissbruk.²⁰⁷ Under de senaste åren har sambandet mellan erfarenheter av våld i nära relationer och hälsofaktorer undersökts. Hälsfaktorer som studerats är till exempel alkohol- och drogkonsumtion och så kallat sexuellt riskbeteende, vilket bland annat innebär utsatthet för sexuellt överförbara sjukdomar.²⁰⁸ Ett exempel är de amerikanska forskarna Eric Houstons och David J. McKirnans undersökning från 2007, där sambandet mellan olika folkhälsofaktorer och utsatthet för parrelationsvåld kartlagts.²⁰⁹ I studien ingick 817 män som har sex med män, vilka var bosatta i och omkring staden Chicago i delstaten Illinois. 32 procent av respondenterna rapporterade att de utnyttjats fysiskt, psykiskt eller sexuellt i sin nuvarande eller före detta relation. 21 procent uppgav att de utsatts för verbala övergrepp, 19 procent att de utsatts för fysiskt våld och 19 procent att de haft sex mot sin vilja. Av de män som uppgett att de utsatts för något av dessa våldsuttryck har 54 procent även rapporterat fler än en typ av våld. Studiens resultat visade också att depression och alkohol- och drogmissbruk var starkt korrelerat med våld i nära relationer. Män som rapporterade att de hade haft oskyddat samlag uppgav också i högre utsträckning att de utsatts för våld.

Houston och McKirnan menar att studiens resultat indikerar att erfarenheter av våld i nära relationer kan vara en bakomliggande orsak till olika typer av hälsoproblem. Samtidigt framhålls att det utifrån den genomförda studien inte är möjligt att fastställa ett kausalt samband. I frågeformuläret ombads inte respondenterna att uppge om det var en nuvarande eller tidigare partner, alternativt en yttlig bekantskap som utsatt dem för våld. Dessa kategorier ingick i samma svarsalternativ, vilket givit upphov till vissa begränsningar när det gäller att beskriva förhållandet mellan den utsatta parten och förövaren.²¹⁰

I ytterligare en amerikansk studie från 2001 jämför Tonda L. Hughes et al. i vilken omfattning lesbiska och heterosexuella kvinnors utsatthet för sexuella övergrepp

samvarierar med alkoholmissbruk.²¹¹ Datamaterialet består av djupintervjuer med 63 lesbiska och 57 heterosexuella amerikanska kvinnor som hade olika utbildningsnivå, klassbakgrund och etnisk härkomst. Mer än hälften av respondenterna i de båda urvalsgrupperna uppgav att de levde i en etablerad parrelation.

Studien visade att lesbiska kvinnor i högre utsträckning rapporterade erfarenheter av sexuella övergrepp under barndomen och att de oftare hade blivit sexuellt utnyttjade som barn. Erfarenheter av detta slag korrelerade med långvarigt alkoholmissbruk både bland de lesbiska och heterosexuella respondenterna. Erfarenheter av sexuella övergrepp i vuxen ålder och alkoholmissbruk visade sig dock enbart ha ett samband hos de heterosexuella kvinnorna. De heterosexuella kvinnor som rapporterat erfarenheter av sexuella övergrepp uppgav oftare att de utsatts av den partner de levde med eller av en tillfällig partner, medan lesbiska kvinnor oftare uppgav att de utsatts av en familjemedlem.²¹² Att ha blivit utsatt för sexuella övergrepp är en vanlig erfarenhet bland både lesbiska och heterosexuella kvinnor, konstaterar Hughes et al. utifrån studiens resultat. De menar därför att det är betydelsefullt att sjukvårdspersonal ställer frågor om sexuella övergrepp i anamnesen (patientens sjukdomshistoria), i synnerhet när patienter söker hjälp för missbruksproblem.²¹³ Lesbiska kvinnor var signifikant överrepresenterade när det gällde uppgifter om alkoholrelaterade problem och alkoholmissbruk. Samtidigt påpekar författarna att dessa resultat måste ses i samband med att lesbiska i flera avseenden är en stigmatiserad och marginaliserad grupp i samhället och inte tolkas som att lesbiska per definition oftare har alkoholproblem än heterosexuella kvinnor.²¹⁴

Betydelsen av våld i uppväxtmiljön

I en puertoricansk studie från 2004, utförd av psykologerna José Toro-Alfonso och Sheilla Rodríguez-Madera, undersöks sambandet mellan erfarenheter av våld i nära relationer och våld inom familjen under uppväxtåren.²¹⁵ 199 homo- och bisexuella män ingick i studien. Ett urvalskriterium var att respondenterna hade haft minst en etablerad relation och att de själva identifierade sig som homo- eller bisexuella. I undersökningen ingick frågor om i vilken utsträckning respondenterna hade erfarenhet av våld i nära relationer (tre olika typer av våld efterfrågades:

²⁰⁷ Peterman, M. & Dixon, G. (2003) "Intimate partner abuse between same-sex partners: Implications for counselling", *Journal of Counselling and Development*, 81. (40–59). s. 40. Se även Island, David & Letellier, Patrick (1991) *Men Who Beat the Men Who Love Them: Battered Gay Men and Domestic Violence*.

²⁰⁸ Se exempelvis Eaton, Lisa, Kaufman, Michelle, Fuhrel, Andrea, Cain, Demetria, Cherry, Charsey, Pope & Kalichman, Seth C. (2008) "Examining Factors Co-Existing with Interpersonal Violence in Lesbian Relationships", *Journal of Family Violence*, 23. s. 697–705, Houston, Eric & McKirnan, David J. (2007) "Intimate Partner Abuse among Gay and Bisexual Men: Risk Correlates and Health Outcomes", *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine*, Vol. 84, No. 5. s. 681–690, Campbell, Rebecca, Sefl, Tracy & Ahrens, Courtney E. (2004) "The impact of rape on women's sexual health risk behaviors", *Health Psychology*, 23. s. 67–74. Cooperman, Nina A., Falkin, Gregory P. & Cleland, Charles (2005) "Changes in women's sexual risk behaviors after therapeutic community treatment", *AIDS Education and Prevention*, 17. s. 345–349.

²⁰⁹ Houston, Eric & McKirnan, David J. (2007) "Intimate Partner Abuse among Gay and Bisexual Men: Risk Correlates and Health Outcomes", *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine*, Vol. 84, No. 5. s. 681–690.

²¹⁰ Ibid. s. 688.

²¹¹ Hughes, Tonda L. Johnson, Timothy & Wilsnack, Sharon C. (2001) "Sexual assault and alcohol abuse: A comparison of lesbians and heterosexual women", *Journal of Substance Abuse*, 13. s. 515–532, Hughes, Tonda L., Smith, Carrol & Dan, Alice (2003) *Mental Health Issues for Sexual Minority Women*, Eaton, Lisa, Kaufman, Michelle, Fuhrel, Andrea, Cain, Demetria, Cherry, Charsey, Pope & Kalichman, Seth C. (2008) "Examining Factors Co-Existing with Interpersonal Violence in Lesbian Relationships", *Journal of Family Violence* 23. s. 697–705.

²¹² Hughes, Tonda L. Johnson, Timothy & Wilsnack, Sharon C. (2001) "Sexual assault and alcohol abuse: A comparison of lesbians and heterosexual women", *Journal of Substance Abuse*, 13. (515–532). s. 523.

²¹³ Ibid. s. 529.

²¹⁴ Ibid. s. 528.

²¹⁵ Toro-Alfonso, José & Rodríguez-Madera, Sheilla (2004) "Domestic Violence in Puerto Rican Gay Male Couples: Perceived Prevalence, Intergenerational Violence, Addictive Behaviors, and Conflict Resolution Skills", *Journal of Interpersonal Violence*, 19. s. 639–653.

verbalt, psykiskt och fysiskt), i vilken omfattning våld förekommit i deras uppväxtfamilj, i vilken grad respondenterna hade missbruks- och beroendeproblematik och hur utsatta de varit för denna typ av problematik i sin uppväxtmiljö, samt hur deras konflikthanteringsförmåga såg ut.

Studien utgår från den sociala miljöns betydelse för frågor om våld, både när det gäller personer som tenderar att utöva våld och personer som utsätts för våld. Mönster av våldsutövning tolkas i viss bemärkelse som något som överförs mellan generationer, vilket föranleder fördjupade studier av maktdynamiken inom uppväxtfamiljen, menar studiens författare. Barn som växer upp i hem där våld förekommer antar föräldrarnas "roller", vilka sedan utvecklas på ett likartat sätt när de i vuxen ålder lever i en parrelation.²¹⁶ Det framkommer dock inte om det är den våldsutövande eller den våldsutsatta förälderns beteende som barnet internaliserar, vilket inte heller diskuteras av Toro-Alfonso och Rodríguez-Madera.

Studiens resultat visade ett signifikant samband mellan erfarenheter av psykiskt, fysiskt och sexuellt våld under barndomen och erfarenheter av fysiskt och sexuellt våld i en relation i vuxen ålder. Drygt hälften av respondenterna rapporterade att de bevittnat våld i sitt uppväxtem. Våld i nära relationer förklaras till viss del vara en följd av ett inlärt beteende, och ett resultat av en socialkontext som befrämjar ett aggressivt uppförande och en bristande förmåga att hantera menings-skiljaktigheter i vardagen. Nästan hälften av respondenterna uppgav också att de hade en beroende- och missbruksproblematik. Det kunde exempelvis röra sig om missbruk av alkohol, droger, mat och/eller sex. Ofta uppgav respondenterna mer än ett missbruk. Av dem som rapporterade beroende- och missbruksproblematik beskrev de flesta att dessa levnadsvanor även förekommit i deras uppväxtem, hos till exempel föräldrar och halvsyskon.

Närmare hälften av de respondenter som ingick i studien uppgav att våld förekommit i deras parrelationer. Framför allt var psykiskt våld vanligt förekommande. Det noterades att trots att 40 procent av deltagarna rapporterade att deras partner hade utövat psykiskt våld mot dem, så var det få som uppfattade och definierade dessa erfarenheter som våld i nära relationer. Studiens författare menar att detta kan ha att göra med att våld i nära relationer ofta associeras med fysiskt och sexuellt våld, något som bidrar till att förminska aspekter av psykiskt våld. 24 procent av respondenterna uppgav att de levde i våldsamt relation. Av de respondenter som uppgav att de blivit utsatta för sexuellt tvång av sin partner hade fler än en fjärdedel uppgett att de också tvingats att ha oskyddat samlag, och därmed utsattes för risk att smittas av sexuellt överförbara sjukdomar såsom hiv.²¹⁷ Problemet är

²¹⁶ Se till exempel O'Leary, Daniel K. (1988) "Physical aggression between spouses: A social learning theory perspective" i Bellack, Alan S., Hersen, Michel, Morrison, R.L. & van Hasselt, Vincent B. (red.) *Handbook of family violence*. s. 31–56, West, Carolyn M. (1998) "Leaving the Second Closet – Outing Partner Violence in Same-Sex Couples" i Jasinski, Jana L. & Williams, Linda M. (red.) *Partner Violence – A Comprehensive Review 20 Years of Research*. s. 163–183.

²¹⁷ Krahe, Barbara, Schutze, Stephan, Fritsche, Immo, & Waizenhofer, Eva (2000) "The prevalence of sexual aggression and victimization among homosexual men", *Journal of Sex Research*, 37. s. 142–150.

allvarligt och leder förutom till ökad risk för hiv-infektion och andra sexuellt överförbara sjukdomar till försämrad tillit och psykologiska påfrestningar.²¹⁸

En stor del av respondenterna uppgav att de hade måttlig förmåga att sätta gränser utan att förminska sig själva eller sära sin partner. I studien framkommer att en bristande förmåga att sätta gränser av detta slag i kombination med ett aggressivt beteende i samband med konfliktlösning är särskilt allvarligt. En stor del av respondenterna uppgav att de inte hade tillräckligt god förmåga att uttrycka sina känslor och att de som en följd av bristande konflikthanteringsförmåga tenderade att reagera aggressivt då konflikter och problem uppstod. Toro-Alfonso och Rodríguez-Maderas menar att kombinationen av dessa faktorer skapar en särskild grogrund för våld i nära relationer. De menar också att psykiskt våld bör ses som ett tydligt våldsutövningsmönster, vilket utgör en signifikant del av våldscykeln. Frekventa och upprepade incidenter av psykisk våldsutövning bidrar till att skapa ett särskilt utrymme för andra former av våld.

Det förs ingen diskussion om huruvida generationsbundet våld är särskilt vanligt bland homosexuella par. Däremot konstateras mot bakgrund av tidigare forskning att våldsutsatta hbt-personer kan ha svårare att lämna en relation där våld förekommer på grund av isolering till följd av social stigmatisering och bristande möjlighet att få adekvat vård.²¹⁹

Lesbiska mödrars och deras barns upplevelser av våld i familjen

Homo- och bisexuella föräldrar som utsätts för våld är ett relativt outforskat ämne. Detsamma gäller studier om barns upplevelser och erfarenheter av våld i familjer där föräldrarna, alternativt den ena föräldern, lever i en samkönad relation. Barns erfarenheter av att bevittna våld i heterosexuella relationer har dock studerats i mer omfattande utsträckning. Fäders våld mot mödrar började studeras i USA i slutet av 1970-talet, och studierna handlade framför allt om barns upplevelser av att bevittna våld. Med bevittna menas att se, höra eller på olika sätt bli inblandad i det våld som barnens mödrar utsatts för, samt följderna av våldet som barnet upplever. Sådana följder är barnets egen rädsla och psykiska ohälsa, moderns rädsla samt materiell förstörelse.²²⁰ Prevalensundersökningar som enbart behandlar barn som upplever våld i hemmet saknas i USA, däremot har forskare försökt att uppskatta problemets omfattning. En undersökning som det ofta hänvisas till i

²¹⁸ Toro-Alfonso, José & Rodríguez-Madera, Sheilla (2004) "Domestic Violence in Puerto Rican Gay Male Couples: Perceived Prevalence, Intergenerational Violence, Addictive Behaviors, and Conflict Resolution Skills", *Journal of Interpersonal Violence*, 19. (639–653). s. 650.

²¹⁹ Coleman, Vallerie E. (1997) "Shattering illusions: Same sex domestic violence" i Dworkin, Sari H. & Gutierrez, Fernando J. (red.), *Gay men and lesbians: Journey to the end of the rainbow*. s. 231–242, Merrill, Gregory S. & Wolfe, Valerie A. (2000) "Battered gay men: An exploration of abuse, help seeking, and why they stay", *Journal of Homosexuality*, 39. s. 1–30.

²²⁰ Holden, George A., Geffner, Robert & Jouriles, Ernest N. (1998) *Children exposed to marital violence. Theory, research and applied issues*.

sammanhanget är gjord av George A. Holden et al., som har beräknat att omkring 17,8 miljoner barn i USA har bevittnat våld inom familjen. Det statistiska underlaget kommer från en studie som undersökte amerikanska collagestudenters erfarenheter av våld och visade att 37 procent hade upplevt att en förälder använt våld mot den andra föräldern under sin uppväxttid.²²¹

De amerikanska forskarna Jennifer L. Hardesty et al. uppskattar att även homosexuella föräldrar och deras barn i betydande utsträckning är utsatta för familjerelaterat våld.²²² I Renzettis studie från 1988 framkom att 35 av 100 lesbiska kvinnor som utsatts för våld i en parrelation levde med sina egna eller partnerns barn. Närmare 30 procent av de lesbiska mödrarna rapporterade att deras partner även utsatte barnen för våld och 20 procent uppgav att deras partner misshandlade dem fysiskt inför barnen.²²³ Resultaten från en amerikansk studie från 2001 visar att i en av tre lesbiska familjer lever minderåriga barn och tonåringar.²²⁴ Det saknas däremot kunskap om homosexuella fäders och deras barns erfarenheter av våld i en relation.

Lesbiska och heterosexuella mödrars upplevelser av att utsättas för våld av en partner är likartade och utmärks av en rädsla för deras barns säkerhet. Att barnen far illa av våldet är även en faktor som inverkar på kvinnans beslut att lämna den våldsutövande partnern och exempelvis söka sig till ett skyddat boende.²²⁵ Lesbiska och heterosexuella kvinnors erfarenheter skiljer sig dock åt i vissa avseenden. I synnerhet är det den sociala stigmatiseringen av homosexuella och konsekvenserna av homofobi som gör att lesbiska mödrar som utsätts för våld i en nära relation är en särskilt utsatt grupp.²²⁶ Lesbiska mödrars juridiska utsatthet vid vårdnadstvister är också en faktor som uppmärksammas. Detta har inneburit att många lesbiska mödrar döljer sin sexuella orientering, vilket även medför att utsattheten gentemot den våldsutövande partnern ökar i och med att paret lever mer isolerat och hemlighåller relationen.²²⁷

Hardesty et al. har undersökt lesbiska mödrars erfarenheter av våld i nära relationer i en studie baserad på 24 intervjuer. I undersökningen behandlas frågor om

²²¹ Silvern, Louise, Karyl, Jane, Waelde, Lynn, Hodges, William F., Starek, Joanna, Heidt Elizabeth & Min, Kyung (1995) "Retrospective reports of parental partner abuse: Relationships to depression, trauma symptoms and self-esteem among college students", *Journal of Family Violence*, 10. s. 177–202.

²²² Hardesty, Jennifer L., Faith Oswald, Ramona, Khaw, Lyndal, Fonseca, Carol & Chung, Grace H. (2008) "Lesbian Mothering in the Context of Intimate Partner Violence", *Journal of Lesbian Studies*, Vol.12 (2–3) s. 191–210.

²²³ Renzetti, Claire M. (1988) "Violence in Lesbian Relationships: A Preliminary Analysis of Causal Factors", *Journal of Interpersonal Violence*, 3–4. s. 381–399.

²²⁴ Smith, David M. & Gates, Gary J. (2001) *Gay and Lesbian Families in the United States: Same-Sex Unmarried Partner Households*.

²²⁵ Ericksen, Janet R. & Henderson, Angela D. (1998) "Diverging Realities: Abused Women and Their Children" i Campbell, Jacquelyn C. (red.) *Empowering Survivors of Abuse: Health Care for Battered Women and Their Children*. s. 138–155.

²²⁶ Patterson, Charlotte J. (1992) "Children of Lesbian and Gay Parents", *Child Development*, 62 (5) s. 1025–1042, Stacey, Judith & Biblarz, Timothy J (2001) "(How) Does the Sexual Orientation of Parents Matter?", *American Sociological Review*, 66(2). s. 159–183.

²²⁷ Stacey, Judith & Biblarz, Timothy J (2001) "(How) Does the Sexual Orientation of Parents Matter?", *American Sociological Review*, 66(2). s. 159–183.

vilken typ av våld lesbiska mödrar utsätts för av nuvarande eller före detta partner, vilken typ av relation de har eller har haft till förövaren, hur deras våldsutsatthet påverkat deras relation med barnen samt hur förövarens relation till barnet ser ut eller tidigare har sett ut.²²⁸ Studien visar att ett fåtal av respondenterna hade skaffat barn tillsammans med partnern under relationen och var gemensamma vårdnadshavare. De flesta hade ensam vårdnaden om barnet/barnen.²²⁹ Av de våldsutsatta lesbiska mödrarna rapporterade en majoritet att de utsatts för fysisk misshandel vid tre eller fler tillfällen.²³⁰

De lesbiska mödrar som ingick i studien försökte alla på olika sätt skydda sina barn från våld. De strategier som respondenterna beskrev skiljde sig dock påtagligt åt. Vissa mödrar uppgav att försökte dölja sin våldsutsatthet för barnen, andra att de försökte minska våldets påverkan på barnen och ytterligare några berättade öppet för barnen att de utsattes för våld av partnern. De mödrar som försökte dölja våldet menade att de hade förmåga att separera relationen med barnen och relationen med sin våldsutövande partner. Respondenterna som hade äldre barn som bodde hos en annan vårdnadshavare undvek att träffa barnen i sin hemmiljö. Andra strategier gick ut på att se till att våldet skedde då barnen inte var hemma eller då barnen sov. I de fall då barnen upptäckte mödrarnas våldsutsatthet och konfronterade dem, började mödrarna successivt att samtala med barnen om våldet. De äldre barnen försökte också stödja sina mödrar i deras våldsutsatthet och hjälpte dem då de fick skador och behövde praktisk assistans.²³¹ Respondenterna beskrev också att de försökte samtala med barnen om hur de tillsammans skulle kunna undvika att partnern blev våldsam genom att ändra sina beteenden i syfte inte provocera partnern. Flera av respondenterna skapade allianser tillsammans med sina barn, vilket exempelvis innebar att de höll sin relation och deras dagliga aktiviteter med barnen separerade från förövaren.²³²

Unga hbt-personers våldsutsatthet

Förhållandevis få studier har undersökt yngre och äldre åldersgruppers utsatthet för våld i nära relationer. En möjlig orsak kan vara att studierna riktar fokus mot erfarenheter av våld i *parrelationer*, och att forskarna därför vänder sig till miljöer där de tror sig kunna finna respondenter som har erfarenheter av att leva i en etablerad parrelation. I huvudsak är det medelålders personer som ingår i undersökningarnas populationer. En norsk omfångsstudie från 2007 visar dock att unga homo- och bisexuella ungdomar i högre utsträckning än heterosexuella ungdomar

²²⁸ Hardesty, Jennifer L., Faith Oswald, Ramona, Khaw, Lyndal, Fonseca, Carol & Chung, Grace H. (2008) "Lesbian Mothering in the Context of Intimate Partner Violence", *Journal of Lesbian Studies*, Vol.12 (2–3) (191–210). s. 193–194.

²²⁹ Ibid.

²³⁰ Ibid.

²³¹ Ibid.

²³² Ibid.

är utsatta för olika former av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld. Undersökningen är gjord av sociologen Bera Ulstein Moseng, och baserades på ett nettourval av 11 519 enkätsvar från skolungdomar i åldrarna 14–16 år i Oslo.²³³

I studien ställdes bland annat frågor om hälsa, levnadsvanor, alkohol- och drogmissbruk samt erfarenheter av våld. Det var också den första norska omfångsundersökningen om levnadsvanor som blev forskningsetiskt godkänd när det gäller att inkludera frågor om sexuell orientering. Studiens resultat visar bland annat att homosexuella pojkar utsätts för mobbning och trakasserier i betydligt större utsträckning än heterosexuella pojkar. Homosexuella ungdomar är också fyra gånger mer utsatta för våld från sina föräldrar än vad heterosexuella ungdomar är. Resultaten visar också att de homosexuella ungdomarna i undersökningen hade gjort sin sexdebut tidigare (dubbelt så många homosexuella och bisexuella ungdomar hade debuterat sexuellt i jämförelse med heterosexuella ungdomar i samma ålder), använde droger i större omfattning och riskerade att utsättas för våld i offentliga miljöer oftare än heterosexuella ungdomar i samma åldersgrupp.

En av fem lesbiska eller bisexuella flickor och hälften av de homosexuella eller bisexuella pojkarna som har debuterat sexuellt uppger att de har haft sex före det att de hade fyllt elva år. Studiens författare menar samtidigt att korrelationen mellan tidig sexdebut, alkohol- och drogkonsumtion och utsatthet för våld inte innebär att ett orsakssamband mellan dessa faktorer kan fastställas. En intressant aspekt är också att de lesbiska flickorna visade sig vara mer utsatta för våld i offentliga miljöer än heterosexuella pojkar. Ett resultat som problematiserar bilden av unga män som den mest utsatta gruppen för våld av detta slag. Utifrån undersökningen är det inte heller möjligt att säga något om motiven bakom det våld som homosexuella och bisexuella ungdomar utsätts för. Huruvida homofobi och hatbrott är faktorer som inverkar på gruppens utsatthet kan således inte besvaras.²³⁴

²³³ Ulstein Moseng, Bera (2007) *Vold mot lesbiske og homofile tenåringer En representativ undersøkelse av omfang, risiko og beskyttelse*. Rapport 19/07, Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, (NOVA). s. 9–12.

²³⁴ Ibid. s. 9.

Svensk forskning

Mäns våld mot kvinnor i heterosexuella parrelationer är i dag ett förhållandevis etablerat forskningsområde i Sverige som studerats inom olika forskningsdiscipliner. Under 1990-talet uppmärksammades frågan i allt större utsträckning i den politiska sfären och definierades som ett allvarligt samhällsproblem. Våld i samkönade relationer är däremot ett ämne som har hamnat i skymundan i den svenska våldsforskningskontexten.²³⁵ Det finns få svenska studier i ämnet och behovet av ytterligare forskning är stort. Situationen är likartad i de övriga nordiska länderna. En sammanställning av Brottsofferfondens stöd till brottsofferforskning åren 1994–2007 visar att endast 2 av 118 fondfinansierade projekt har handlat om hbt-frågor.²³⁶ Avsaknaden av forskning leder också till en brist på kunskapsunderlag och evidensbaserade metoder för att förbättra samhällets stöd till kvinnor och män som utsatts för våld i samkönade relationer.

En av de första skrifterna som publicerades i ämnet är en litteraturgenomgång av teologen och genusvetaren Lars Gårdfeldt, på uppdrag av Nationellt råd för kvinnofrid 2003.²³⁷ Därutöver har ett antal vetenskapliga artiklar och informationsböcker i ämnet författats. Våld i samkönade relationer omnämns också i korthet i Christian Diesens antologi *Likhet inför lagen*, där det framhålls att homosexuella offer kan känna en osäkerhet inför att anmäla en misshandel i en nära relation då de riskerar att mötas av oförståelse och homofobiska attityder när de anmäler brottet eller berättar för omgivningen om sin våldsutsatthet. Diesen framhåller att homosexuella av den anledningen är särskilt skyddslösa när de drabbas av ett övergrepp i ett samkönat förhållande.²³⁸ Sociologerna Carin Holmberg och Ulrica Stjernqvists omfångsundersökning *Våldsamt lika och olika – Om våld i samkönade parrelationer* utgör den enda empiriska studien. Resultaten visar att våld i samkönade relationer är ett förekommande och allvarligt problem. Omfångsundersökningen kompletterades med en mindre uppföljning av frågorna som avsåg våldsutsatta personers erfarenhet av att söka stöd och hjälp.

²³⁵ Intresset för att undersöka problematiken har framförallt kommit till uttryck bland uppsatsskrivande studenter och ett flertal akademiska uppsatser på grundnivå har författats under de två senaste decennierna.

²³⁶ Andersson, Tommy (2009) *Brottsofferfondens stöd till brottsofferforskning åren 1994–2007 – En sammanställning*, Brottsoffermyndigheten. s. 24.

²³⁷ Nationellt råd för kvinnofrid inrättades år 2000 av den dåvarande regeringen och upphörde år 2003. Rådet hade bland annat till uppgift att fördjupa kunskaperna om våld i nära relationer. Ett av de prioriterade områdena var våld i samkönade relationer. Totalt sammanställdes nio skrifter var av en behandlade ämnet samkönat partnervåld.

²³⁸ Diesen, Christian (2005) "Processrättsligt perspektiv: Om positiv och negativ behandling straffprocessen" i Diesen, Christian., Lernestedt, Claes, Lindholm, Torun, Pettersson, Tove (red.) *Likhet inför lagen*. s. 331.

Heteronormativ förståelse av våld i parrelationer

I litteraturgenomgången *Kvinna slår kvinna. Man slår man – Homosexuell partnermisshandel* konstateras att förekomsten av partnermisshandel i homosexuella parrelationer är ett folkhälsoproblem som inte i tillräcklig utsträckning uppmärksammas i Sverige. Det är främst homosexuella personers situation som diskuteras, bisexuellas och transpersoners erfarenheter tas inte upp specifikt. Skriften baseras på beskrivningar av homosexuellas självupplevda erfarenheter av våld i nära relationer som alterneras med forskningsresultat. De ämnen som behandlas är våldets olika former och uttryck, misshandelsprocessen och våldets normalisering. Dessutom uppmärksammas våldsutsatta hbt-personers erfarenheter av bemötande i sin kontakt med sociala instanser. Det konstateras att möjligheten för homosexuella som utsatts för våld av sin partner att få professionell hjälp är mycket begränsad. Kvinnojourer och mansjourer riktar sig i första hand till heterosexuella och deras verksamhet uppfattas också av många homosexuella som "heterosexuellt kodad". Bristen på identifikation innebär även att homosexuella saknar referensramar för att förstå och definiera det våld de utsätts för.²³⁹ Det faktum att mäns våld mot män och kvinnors våld mot kvinnor i parrelationer förminskas och inte erkänns som ett reellt problem riskerar även att leda till ett försämrat bemötande av våldsutsatta hbt-personer inom socialtjänsten och rättsväsendet. Inom sjukvården tenderar sjukvårdspersonal också att betrakta misshandel som ett heterosexuellt fenomen. Samtidigt är okunskapen inte total utan homosexuella vittnar även om ett professionellt bemötande.²⁴⁰

Resultat från den första omfångsundersökningen

Omfångsundersökningen *Våldsamt lika och olika – Om våld i samkönade parrelationer* syftade till att undersöka förekomsten av våld samt att identifiera våldets olika uttrycksformer. Studien är baserad på en enkät som sändes via RFSL:s medlemstidning *Kom Ut* till organisationens samtliga medlemmar. Totalt distribuerades 4 977 enkäter och studiens population utgjordes av 2 013 respondenter.²⁴¹ Urvalet är selektivt och omfattar hbt-personer som i stor utsträckning, om än i olika grad, lever öppet. Det innebär att studiens resultat inte är representativa för samtliga hbt-personer som lever i Sverige.

Av den totala populationen uppgav en fjärdedel att de hade utsatts för någon form av psykiskt, sexuellt och/eller fysiskt våld i en nuvarande eller före detta parrelation. Av de respondenter som uppgett utsatthet i nuvarande relation var 33 procent lesbiska kvinnor och 46 procent homosexuella män. Lesbiska kvinnor

²³⁹ Gärdfeldt, Lars (2003) *Kvinna slår kvinna. Man slår man – Homosexuell partnermisshandel*, Nationellt råd för kvinnofrid, s. 21–23.

²⁴⁰ Ibid. s. 21.

²⁴¹ Holmberg, Carin & Stjernqvist, Ulrica (2005) *Våldsamt lika och olika – om våld i samkönade parrelationer*. s. 26–28.

var däremot den största gruppen utsatta i en före detta relation. När det gällde fysiskt våld uppgav 21 procent av undersökningens population att de utsatts i en nuvarande eller före detta relation. Ingen större skillnad påvisades mellan kvinnor och män. Bisexuella kvinnor rapporterade dock i högre grad utsatthet för fysiskt våld än lesbiska kvinnor. Knappt hälften av de bisexuella kvinnorna uppgav att de levde med en heterosexuell man.

När det gäller sexuellt våld svarade 31 procent av de våldsutsatta att de hade erfarenhet av denna typ av våld. Homosexuella män var den största gruppen utsatta i en nuvarande relation medan lesbiska kvinnor i större utsträckning uppgav att de utsatts för sexuellt våld av en före detta partner. Till största delen var det män som utövade sexuellt våld mot en partner. Studiens författare menar att det ger anledning till att studera kopplingen mellan våld, sexualitet och konstruktioner av manlighet, oavsett sexuell orientering.²⁴²

Även psykologisk kontroll och psykologisk isolering var vanligt förekommande. 18 procent uppgav att de utsatts för psykologisk kontroll och närmare 24 procent uppgav att de var utsatta för psykologisk isolering i en nuvarande eller före detta relation. Homosexuella män uppgav oftare att partnern som utsatt dem för våld var yngre medan lesbiska kvinnor uppgav att deras partner var äldre. Huruvida dessa resultat är ett uttryck för ett könsbundet mönster som är karakteristiskt för våld i samkönade relationer är dock inte möjligt att besvara utifrån studien i och med att resultaten inte har jämförts med en heterosexuell kontrollgrupp.²⁴³

Studien visade att många av respondenterna som rapporterade att de utsatts för våld i en nuvarande relation uppgav att de varit tillsammans med partnern under lång tid, från fem år upp till mer än tio år, och att de definierade sin relation som bra eller mycket bra. Detta tolkas av författarna som ett exempel på en normalisering av våldet. Samtidigt uppgav ett flertal av respondenterna att olika slags konflikter ofta uppstod när de skulle träffa familj och vänner. Holmberg och Stjernqvist drar slutsatsen att detta kan vara ett uttryck för homofobiska strukturer i två avseenden. För det första att hbt-personer kan uppleva en utsatthet som är kopplad till heterosexistiska normer och homofobiska attityder, vilket kan ge upphov till konflikter även inom relationen. För det andra att förövaren kan använda dessa strukturer för att isolera sin partner.²⁴⁴

I omfångsundersökningen ingick även en separat delstudie där ett antal ideella stödorganisationers och kommunala kriscentrums kunskap och kompetens om våld i samkönade relationer inventerades. Syftet var att undersöka i vilken utsträckning dessa verksamheter erbjöd hbt-personer stöd och skydd när de utsatts för partnervåld. När studien genomfördes fanns det ytterst få stödverksamheter dit en våldsutsatt

²⁴² Holmberg, Carin & Stjernqvist, Ulrica (2005) *Våldsamt lika och olika – om våld i samkönade parrelationer*. s. 125.

²⁴³ Ibid. s. 127.

²⁴⁴ Ibid. s. 125–126.

hbt-person kunde vända sig. Bland såväl ideella som professionella organisationer var bristen på kunskap om våld i samkönade relationer stor.²⁴⁵

Uppföljningsstudie med fokus på stöd och hjälp

Resultaten från omfångsundersökningen visade att relativt få personer hade vänt sig till någon form av stödverksamhet, och att bara sex procent av de våldsutsatta hade gjort en polisanmälan. Författarna konstaterar dock att uppgifterna kan vara en konsekvens av enkätens utformning då endast de personer som gjort en polisanmälan eller som tagit kontakt med polisen ombads att uppge om de även vänt sig till någon annan social instans. Det innebar att de respondenter som sökt hjälp utan att polisen varit inkopplad i fallet inte fick möjlighet att berätta om det stöd personen sökt. Detta medför troligtvis att en heltäckande bild av respondenternas erfarenhet av att söka stöd och hjälp inte har kunnat ges.²⁴⁶ En mindre kvalitativ uppföljningsstudie genomfördes i syfte att få ökad kännedom om till vilka instanser hbt-personer som utsatts för våld i en nära relation vänder sig för att söka stöd.

Uppföljningsstudien baserades på 57 enkätsvar och syftade till att undersöka vilken typ av våldsutsatthet som förekom, hur uppbrottet från relationen skedde, vilket stöd respondenterna sökt, samt vad de ansåg om den hjälp de hade fått. 7 personer rapporterade att de hade erfarenhet av våld i en nuvarande relation och 49 personer i en tidigare relation. Totalt hade 31 respondenter sökt hjälp, vilket innebar att knappt hälften överhuvudtaget inte hade sökt stöd. De våldsutsatta hade i första hand vänt sig till vänner i den närmaste kretsen och därefter till någon i ursprungsfamiljen. Det var även flera respondenter som sökt samtalsstöd, främst inom psykiatrin. Endast ett fåtal hade kontaktat polis eller socialtjänst. Därutöver hade ett antal respondenter vänt sig till kvinnojourer, mansjourer och Riksförbundet för sexuellt likaberättigande, RFSL:s, olika verksamheter.²⁴⁷

Ett intressant resultat som framkom rörande uppbrottsprocessen var att flera av respondenterna uppgav att deras partner hade lämnat dem. Att förövaren är den part som avslutat relationen har inte på motsvarande sätt uppvisats i studier av våld i heterosexuella parrelationer.²⁴⁸ Studiens underlag är dock för litet för att kunna besvara huruvida denna tendens är signifikant för våld i samkönade relationer.

²⁴⁵ Holmberg, Carin & Stjernqvist, Ulrica (2005) *Våldsamt lika och olika – om våld i samkönade parrelationer*. s. 41–43.

²⁴⁶ Holmberg, Carin & Stjernqvist, Ulrica (2007) "Samkönat partnervåld – vad är det och vilket stöd behövs?", *Tidskrift för genusvetenskap*, 4. (49–65). s. 49–50.

²⁴⁷ Ibid. s. 60–61.

²⁴⁸ Ibid. s. 56.

Handböcker och informationsskrifter om hbt-personers våldsutsatthet

Nedan redogörs för ett antal skrifter om våld i samkönade relationer som givits ut av frivilligorganisationer. Dessa skrifter är av praktisk karaktär och vänder sig till verksamma inom organisationerna och till yrkesverksamma som kan komma i kontakt med våldsutsatta hbt-personer.

RFSL och Sveriges Kvinnojourers Riksförbund (SKR), gav tillsammans ut skriften "Våld i lesbiska relationer" år 2001, som syftar till att ge konkreta råd avseende bemötande av våldsutsatta lesbiska kvinnor. I skriften behandlas bland annat hur heterosexism och homofobi påverkar lesbiska kvinnors relationer och livssituation.²⁴⁹

RFSL gav 2005 ut informationsskriften "Brott mot homo- och bisexuella och/eller transpersoner – till dig som möter brottsoffer". Förutom våld i samkönade relationer behandlas även andra typer av våld som drabbar hbt-personer såsom hatbrott, samt information om bemötande och juridiska frågor. I den avslutande delen som tar upp frågor av juridisk karaktär behandlas våldsutsatta hbt-personers allmänna rättsläge.²⁵⁰

En handbok med titeln *Våld i samkönade relationer* gavs ut av SKR 2007. Handboken syftade till att öka kunskapen om våld i samkönade relationer och till att uppmärksamma hur frågorna kan inkluderas i det praktiska kvinno- och tjejjourarbetet. Skriften innehåller även en diskussion om heteronormativitet, hatbrott och hedersrelaterat våld som homosexuella utsatts för, samt en genomgång av homosexuella personers juridiska rättigheter.²⁵¹

RFSL gav 2008 ut en populärvetenskaplig bearbetning av grundstudien *Våldsamt lika och olika – Om våld i samkönade parrelationer*. De teoretiska utgångspunkterna, resultaten och slutsatserna är detsamma i båda utgåvorna, vissa kompletterande avsnitt med ytterligare resultat från grundstudien presenteras dock i den populärvetenskapliga versionen.²⁵²

²⁴⁹ Sveriges Kvinnojourers Riksförbund och Riksförbundet för sexuellt likaberättigande, "Våld i lesbiska relationer – En skrift i samarbete mellan Riksförbundet för sexuellt likaberättigande och Sveriges Kvinnojourers Riksförbund", 2001. Skriften författades av Eva Ohlsson, Anna Mohr och Ann Colleen.

²⁵⁰ Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL), "Brott mot homo- och bisexuella och/eller transpersoner – till dig som möter brottsoffer", 2005. Skriften är författad av Anneli Svensson och Petra Östergren.

²⁵¹ Sveriges Kvinnojourers Riksförbund, *Våld i samkönade relationer – en handbok från SKR*, 2007. Skriften författades av Alexandra Hofrén.

²⁵² Journalisten Maria Jacobsson som stod bakom bearbetningen har även tagit fram och författat nytillkommet material.

Avslutande reflektioner

I arbetet med kunskaps- och forskningsöversikten har flera centrala teman och problemområden identifierats gällande metoder, begrepp, förklaringsfaktorer och kunskapsluckor. Nedan följer en reflektion kring dessa problem i syfte att belysa och diskutera generella tendenser inom kunskapsområdet.

Ett övergripande metodproblem rörande prevalensstudier om våld i samkönade relationer är att de flesta studier är baserade på ett selektivt urval, vilket innebär att hbt-personer som lever dolt inte har inkluderats i undersökningarna. För att inbegripa denna grupp krävs ett representativt urval. Det selektiva urvalet innebär att det hittills inte varit möjligt att ge en heltäckande bild av problemets omfattning. På grund av detta finns i nuläget en brist på kunskap om hbt-personer som lever dolt. Det är därför angeläget att få ökad kännedom om dessa personers hälsa och livssituation. För att öka kunskapen om hbt-gruppen som helhet bör frågor om sexuell orientering ingå i generella befolkningsundersökningar.

Prevalensstudierna saknar även tydliga och enhetliga definitioner av våld, vilket medför att det är svårt att göra jämförelser mellan studierna. Resultaten är i flera avseenden motsägelsefulla, vilket försvårar möjligheten att skapa en generell bild av problematiken. Konsekvensen av att studierna är baserade på specifika urvalsgrupper och har olika våldsdefinitioner är att en samlad, kumulativ utveckling av kunskapen har försvårats. Detta i kombination med det selektiva urvalet medför att det är svårt att jämföra prevalensstudier om våld i heterosexuella relationer med våld i samkönade relationer.

Det faktum att majoriteten av studierna undersöker våld i lesbiska parrelationer har även inneburit att kunskapen om våld i homosexuella mäns relationer är av mer hypotetisk karaktär. Resultaten förmodas ofta vara överensstämmande och sällan förs en diskussion om att homosexuella mäns livssituation i vissa avseenden skiljer sig åt från lesbiska kvinnors. Detta gäller även jämförelser mellan lesbiska och heterosexuella kvinnors erfarenheter av våld i parförhållanden, något som studerats i förhållandevis liten omfattning.

Möjligheten att jämföra studier från olika länder är också begränsad i och med att resultaten ofta är kontextbundna, vilket beror på att hbt-personers livssituation skiljer sig avsevärt åt mellan olika samhällen. Att den största andelen studier är gjorda av amerikanska forskare och att undersökningarna är baserade på en amerikansk population innebär att det är svårt att uttala sig om huruvida resultaten är applicerbara på svenska förhållanden. I de internationella studier om våld i samkönade relationer som presenterats har dock ett stort antal faktorer identifierats som är relevanta att studera i en svensk kontext, som till exempel betydelsen av minoritetsstress.

Det finns också ett behov av en problematiserande diskussion kring centrala begrepp. Den teoretiska innebörden av exempelvis kön, heteronormativitet och homofobi definieras och utreds inte på ett uttömmande sätt i befintlig forskning. På vilket sätt hierarkiska relationer kommer till uttryck i lesbiska, respektive homosexuella mäns relationer är inte heller ett ämne som utforskats och teoretiserats. Detta gäller även innebörden av normer kopplade till tvåsamhet och dess betydelse för våld i parrelationer. Begreppet "samkönade relationer" kan i sig självt alienera och utestänga hbt-personer som inte definierar sin relation som just "samkönad". Risken finns att en person som inte identifierar sig som någon som lever i en samkönad relation och inte känner sig inkluderad i begreppet, därför inte kan begripliggöra sina erfarenheter av våld i en relation. Våldsforskning kring relationer som varken definieras som heterosexuella eller samkönade, exempelvis polyamorösa förhållanden, saknas helt. En alltför ensidig och oproblematiserad fokusering på samkönade relationer kan leda till att våldsutsatta personer som lever i andra relationskonstellationer och livsformer inte heller inkluderas i framtida forskning. Just fokuseringen på våld inom parrelationer kan vara ett skäl till att hbt-personers utsatthet för våld inte heller har belyst ur ett livsloppsperspektiv och att det saknas kunskap om äldre och yngre personers våldsutsatthet på grund av att dessa i mindre utsträckning lever i etablerade relationer. Okunskapen om transpersoners våldsutsatthet är också stor. För att studera denna grupp bör inte relationsformen vara undersökningens utgångspunkt, i stället måste forskarna vända sig direkt till transpersoner.

Forskningen om våld i samkönade relationer har inte varit lika bunden till en teoretisk förståelse av hierarkiska könsrelationer. Det har lett till att andra betydelsefulla maktaspekter har identifierats. En alltför ensidig fokusering på kön innebär, enligt ett intersektionellt perspektiv, att andra maktordningar förbises, såsom etnicitet och klass. I vissa sammanhang kan dessa faktorer vara av större betydelse än kön enligt detta perspektiv. Vilka maktordningar och exkluderande situationer som uppstår i ett visst sammanhang är till viss del en empirisk fråga. Det är därför av betydelse att det teoretiska ramverk som används i studier av våld i samkönade relationer är öppet för olika maktformationer. Framför allt diskuteras i studierna hur forskningen om mäns våld mot kvinnor har fungerat begränsande. Den feministiska könsmaktsanalysen har kritiserats för att försvåra möjligheten att förklara våld i samkönade parrelationer. En heteronormativ analys av våld i nära relationer har även problematiserats i och med att den exkluderar hbt-personers upplevelser av våld i en relation. Däremot är det få forskare som diskuterar på vilket sätt könsmakts-teoretiska analyser kan ha bidragit till och berikat forskningen om våld i samkönade relationer. Kön har visat sig vara en viktig faktor när det gäller våld i samkönade relationer, bland annat på grund av att kön ofta framställs på ett annat sätt när kvinnor är förövare och män är offer. Det faktum att "offerbegreppet" feminiseras och att "förövarpositionen" ofta associeras till maskulinitet påverkar både den våldsutsatta personens möjlighet till identifikation

och självförståelse och omgivningens bemötande. Hur föreställningar om kön och sexuell orientering påverkar den svenska sjukvårdens och rättsväsendets hantering av våld i samkönade relationer är således en angelägen fråga.

Kunskaps- och forskningsöversikten åskådliggör också en skiljelinje mellan den våldsforskning som utgår ifrån en empiriskt orienterad tradition och den som utgår ifrån en teoretiserande och strukturorienterad tradition. Det finns även skillnader mellan de metodologiska angreppssätten. I forskningen där en kvantitativ metod används är syftet ofta att fastställa olika konsekvenser av våldet, alternativt att belysa faktorer som samvarierar med våldsutsatthet, såsom försämrad hälsa. I de kvalitativa studierna är syftet i stället att genom intervjuer förstå de våldsutsattas upplevelser, undersöka själva våldsprocessen och de utsattas uppbrottsstrategier. En viss förändring över tid kan skönjas vad gäller studiernas problemställningar och metodologiska angreppssätt. I den tidiga forskningen, som ofta är baserad på självupplevda berättelser, tycks ambitionen framför allt vara att beskriva våldet och de utsattas upplevelser. I senare studier har ambitionen snarare varit att förklara våldets mekanismer och drivkrafter, samt dess olika påverkansfaktorer. De empiri-orienterade kvantitativa metoderna är i liten utsträckning kombinerade med kvalitativa metoder. Det är tänkbart att en kombination av dessa ansatser ytterligare skulle kunna bidra till en bredare kunskap om våld i samkönade relationer. I dag är få studier tvärdisciplinära, såtillvida att minst två eller flera discipliner eller vetenskapliga traditioner kombineras i samma studier.²⁵³ Detta trots att våld i samkönade relationer har studerats inom ett flertal skilda vetenskapliga discipliner. I syfte att vidareutveckla den tvärvetenskapliga forskningstraditionen är det relevant att kombinera och integrera metoder, teorier och begrepp från olika vetenskapliga traditioner för att möjliggöra en fördjupad förståelse av kunskapsområdet.

²⁵³ Öberg, Gunilla (2008) *Praktisk tvärvetenskaplighet – tankar om och för gränsöverskridande projekt*, s. 44.

Förslag på framtida forskningsområden

Som ett led i arbetet med att sammanställa forskning och kunskap om våld i samkönade relationer arrangerade Nationellt centrum för kvinnofrid den 19 maj 2009 ett rundabordsamtal om forskningsområdet. Till samtalet inbjöds forskare som studerar kön, sexualitet, våld, maskulinitet, kriminalitet, heteronormativitet, homofobi eller intersektionalitet. Syftet var att utifrån ett tvärvetenskapligt perspektiv föra en diskussion om hur forskningsområdet kan utvecklas i Sverige. Samtalsledare var fil dr Carin Holmberg, brottsoffersamordnare på RFSL:s brottsofferjour och en av författarna till den första kvantitativa studien om våld i samkönade relationer i Sverige.

Diskussionen utgick delvis ifrån en tematisk struktur där relevanta områden identifierades, men även från en disciplinär struktur. Inom ramen för den sistnämnda diskuterades hur våld i samkönade relationer kan studeras inom olika vetenskapliga discipliner såsom genusvetenskap, historia/idéhistoria, juridik, kriminologi, medicin/socialmedicin, nationalekonomi, psykologi, sociologi/socialantropologi och statsvetenskap. Även olika metodologiska ansatser behandlades såsom prevalensstudier och djupintervjuer.

Vid samtalet konstaterades att det kan vara betydelsefullt att anlägga ett intersektionellt perspektiv i syfte att undersöka hur olika maktsituationer samverkar. Frågor som diskuterades i samband med detta var bland annat hur könsidentitet och sexuell orientering samspelar, samt vilken betydelse etnicitet, klass, ålder och funktionalitet kan ha i olika frågeställningar. Det konstaterades även att det i framtida forskning är viktigt att undersöka olika typer av våld som drabbar hbt-personer i både privata och offentliga miljöer. Nedan presenteras de forskningsområden som identifierades och diskuterades vid rundabordsamtalet.

- *Studier av våld i ett livsloppsperspektiv.* Tidigare forskning om våld i nära relationer har visat att det är viktigt att anlägga ett bredare perspektiv som inbegriper olika typer av våld som kan drabbar en person under dennas livstid. Det kan exempelvis vara våld som hbt-personer utsätts för av en obekant person, men även familjemedlemmar, släktingar, kollegor och grannar. I framtida studier är det även viktigt att undersöka vilken våldsutsatthet som är specifik för hbt-gruppen.
- *Våldets olika former och uttryck.* I studier av våld i samkönade relationer har olika former av våld identifierats såsom fysiskt, psykiskt och sexuellt våld, men även isolering, ekonomisk och social kontroll, trakasserier och materiell för-

störrelse. I framtida forskning är det angeläget att fördjupa analysen av de olika typer av våld som drabbar hbt-personer i en parrelation. Det är relevant att få ökad kunskap om våldsprocessen och hur olika typer av kontroll och maktutövning samspelar. Ett annat intressant tema är att studera våldsberättelser narrativt, med utgångspunkt i både våldsutsatta och våldsutövande personers beskrivningar av våld i samkönade relationer. Frågor som skulle kunna belysas är hur våldsutsatta och våldsutövande personer definierar våldet på olika sätt.

- *Våldsutsatta personers uppbrottsstrategier.* Det saknas till stor del forskning om våldsutsatta hbt-personers uppbrottsstrategier. Frågor som kan behandlas är exempelvis hur våldsprocessen ser ut och när en våldsutsatt person lämnar en våldsutövande partner. Det är också viktigt att undersöka vilken typ av stöd och hjälp våldsutsatta personer söker, samt vart man i så fall vänder sig. Forskning om detta skulle utgöra ett viktigt underlag till det praktiska arbetet med att utveckla särskilda metoder för att bemöta hbt-personer som utsatts för våld.
- *Betydelsen av kön och samhällliga könshierarkier.* Inom detta tema behövs det framför allt forskning om på vilket sätt olika sociala och kulturella värderingar/antaganden om femininitet och maskulinitet påverkar hur homosexuella, bisexuella och transpersoner betraktar sig själva i en våldsrelation. Det är även intressant att undersöka huruvida de föreställningar om samkönade relationer som icke-hierarkiska som identifierats i amerikansk forskning förekommer i en svensk kontext.
- *Betydelsen av homofobi och heteronormativitet.* Det finns ett stort behov av forskning om hur homofobi och heteronormativitet påverkar våld i samkönade relationer i Sverige. En fråga som bör belysas är hur "minoritetsstress" kommer till uttryck i en svensk kontext. Det är också betydelsefullt att integrera förståelsen av det våld som hbt-personer utsatts för i offentliga miljöer i analysen av våld i parrelationer. I en sådan studie kan det vara relevant att undersöka hur våldsutövning i den offentliga sfären samvarierar med och påverkar förekomsten av våldsutövning i den privata sfären.
- *Bemötande av våldsutsatta hbt-personer.* Det behövs mer forskning om hur hbt-personer bemöts när de söker hjälp och stöd hos hälso- och sjukvård, socialtjänst och inom rättsväsendet. Det är även relevant att undersöka hbt-personers erfarenhet av att söka hjälp hos brottsofferjourer, kvinno- och mansjourer. Ämnen som skulle kunna behandlas är exempelvis hur heteronormativa föreställningar kan komma till uttryck i dessa sammanhang. Det är även relevant att undersöka vilken typ av primär- och sekundärprevention som tillämpas inom hälso- och sjukvården, som till exempel hur olika vårdmottagningar arbetar med att rutinmässigt tillfråga patienter om deras erfarenheter av våld.

- *Jämförande studier.* Det finns alltför lite kunskap om skillnader och likheter mellan våld i heterosexuella relationer och våld i samkönade relationer. Det skulle därför vara angeläget att jämföra dessa grupper i framtida forskning. I och med att en stor del av det praktiska arbetet utgår från kunskap om heterosexuella kvinnors våldsutsatthet är sådana studier viktiga för att säkerställa att våldsutsatta hbt-personer får adekvat stöd och hjälp.
- *Ålderns betydelse.* En stor del av forskningen om våld i samkönade relationer har studerat medelålders personer. I framtida forskning skulle det vara relevant att undersöka vilka skilda typer av våld som drabbar våldsutsatta i olika åldrar och livsperioder inom hbt-gruppen. Det saknas exempelvis forskning om äldre hbt-personers utsatthet för våld. Resultaten från den norska omfångsundersökningen aktualiserar också behovet av att ytterligare studera yngre hbt-personers livssituation och våldsutsatthet.
- *Närfamilj och anhöriga.* Anhöriga till våldsutsatta hbt-personer är en grupp som inte belysts i tidigare forskning. Hbt-personers situation skiljer sig i vissa avseenden från exempelvis våldsutsatta heterosexuella kvinnors situation när det gäller kontakten med anhöriga i och med att vissa hbt-personer antingen väljer att dölja sin sexuella orientering för föräldrar och syskon eller att närfamiljen inte accepterar personens orientering. Ett relevant område att belysa är i vilken utsträckning homofobi i närfamiljen kan fungera som en utlösande faktor till våld i hbt-personers parrelationer.
- *Transpersoners utsatthet.* I framtida forskning är det viktigt att särskilt undersöka vilka olika typer av våld som drabbar transpersoner. Det är också betydelsefullt att studera på vilket sätt transpersoners livssituation och våldsutsatthet har likheter och skillnader med homo- och bisexuella kvinnors och mäns.
- *Sexuellt våld.* Det behövs mer kunskap om på vilket sätt och i vilken omfattning hbt-personer drabbas av sexuellt våld. Det vore värdefullt att studera vilka erfarenheter hbt-personer som utsatts för våldtäkt har av att söka hjälp hos hälso- och sjukvården, samt vilka erfarenheter de har av rättsväsendet i de fall då de polisanmält ett sexuellt övergrepp.
- *Teoretiska jämförelser mellan olika våldsforskningsperspektiv.* I den svenska forskningen om våld i nära relationer finns många olika teoribildningar representerade. I framtida studier skulle det vara angeläget att jämföra hur olika forskare har analyserat kopplingen mellan makt, kön och våld, och hur hbt-kontextens specifika betydelser har lyfts fram i olika teoretiska perspektiv. Det kan även vara intressant att undersöka i vilken omfattning olika perspektiv bidrar till att förstå och förklara våld i samkönade relationer.

- *Frågans politisering.* Ett ämne som är relevant att studera är hur frågan om våld i samkönade relationer har hanterats i svensk politik. Detta kan exempelvis undersökas i en aktörsorienterad analys av vilka som har arbetat för att politisera frågan om våld i samkönade relationer och hur deras arbete har gått till.

Referenser

Abdullah-Khan, Noreen (2008) *Male rape. The emergence of a social and legal issue.* New York: Palgrave Macmillan.

Ambjörnsson, Fanny (2006) *Vad är queer?.* Stockholm: Natur och kultur.

Amnesty International, "Hedersmord och islam", www.amnesty.se. Hämtat den 8 september 2009.

Amnéus, Diana (2005) "Kvinnor och mänskliga rättigheter" i Gunner, Göran & Namli, Elena (red.) *Allas värde och lika rätt. Perspektiv på mänskliga rättigheter.* Lund: Studentlitteratur.

Andersson, Tommy (2009) *Brottsofferfondens stöd till brottsofferforskning åren 1994–2007 – En sammanställning*, Brottsoffermyndigheten.

Anderson, Irina & Quinn, Alison (2009) "Gender differences in medical students' attitudes towards male and female rape victims", *Psychology, Health & Medicine*, 14:1. (105–110).

Avrahami, Diana (2007) *Vi dansar inte på bordet. Lesbiska invandrarkvinnor i Sverige: stigmatisering och stolthet.* Linköping: Linköpings universitet.

Balsam, Kimberly F. & Szymanski, Dawn M. (2005) "Relationship quality and domestic violence in women's same-sex relationships: The role of minority stress", *Psychology of Women Quarterly*, 29. (258–269).

Balsam, Kimberly F. (2001) "Nowhere to hide: Lesbian battering, homophobia, and minority stress" i Kaschak, Ellyn (red.) *Intimate betrayal: Domestic violence in lesbian relationships.* New York: The Haworth Press Inc.

Beckett, Clare & Macey, Marie (2001) "Race, Gender and Sexuality: The Oppression of Multiculturalism", *Women's Studies International Forum*, Vol. 24, No. 3/4 (309–319).

Best, Connie L., Dansky, Bonnie S. & Kilpatrick Dean G. (1992) "Medical students' attitudes about female rape victims", *Journal of Interpersonal Violence*, 7. (175–188).

Brottsförebyggande rådet, *Hatbrott 2006 – En sammanställning av polisanmälningar med främlingsfientliga, islamofobiska, antisemitiska och homofobiska motiv.* Rapport 2007:17.

Brottsförebyggande rådet, *Våld mot kvinnor och män i nära relationer. Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakt med rättsväsendet.* Rapport 2009:12.

- Brown, Carrie (2008) "Gender-Role Implications on Same-Sex Intimate Partner Abuse", *Journal of Family Violence*, 23. (457–462).
- Burke, Leslie K. & Follingstad, Diane R. (1999) "Violence in Lesbian and Gay Relationships: Theory, Prevalence and Correlational Factors", *Clinical Psychology Review*, Vol. 19, No. 5. (487–512).
- Butler, Judith (1990/2007) *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos.
- Butler, Judith (2004/2006), *Genus ogjort: kropp, begär och möjlig existens*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Califa, Pat (1997) *Sex-changes: the politics of transgenderism*. San Francisco: Cleis Press.
- Campbell, Rebecca, Sefl, Tracy & Ahrens, Courtney E. (2004) "The impact of rape on women's sexual health risk behaviors", *Health Psychology*, 23. (67–74).
- Card, Claudia (1995) *Lesbian choices*. New York: Columbia University Press.
- Cochran, Susan D. & Mays, Vickie (2001) "Mental Health Correlates of Perceived Discrimination Among Lesbian, Gay, and Bisexual Adults in the United States", *American Journal of Public Health*, 91. (1869–1876).
- Coleman, Vallerie E. (1997) "Shattering illusions: Same sex domestic violence" i Dworkin, Sari H. & Gutierrez, Fernando J. (red.), *Gay men and lesbians: Journey to the end of the rainbow*. American Counseling Association.
- Connell, Bob (1995) *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Cooperman, Nina A., Falkin, Gregory P. & Cleland, Charles (2005) "Changes in women's sexual risk behaviors after therapeutic community treatment", *AIDS Education and Prevention*, 17. (345–349).
- Crenshaw, Kimberlé W. (1991) "Mapping the Margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of colour", *Stanford Law Review*, 43(6) (1241–1299).
- Dahl, Ulrika (2005) "Det viktigaste är inte vad extremisterna tycker utan vad den stora majoriteten gör" – En kunskapsinventering av forskning om homofobi och heteronormativitet. Forum för levande historia och HomO, 2005.
- Danis, Fran S. (2003) "Domestic Violence and Crime Victim Compensation: A Research Agenda", *Violence Against Women*, Vol. 9, No. 3. (374–390).
- Davies, Michelle (2002) "Male sexual assault victims: a selective review of the literature and implications for support services", *Aggression and Violent Behavior*, 7. (203–214).
- de los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (2002) "Introduktion – Maktens (o)lika förklådnader" i *Maktens (o)lika förklådnader*. Stockholm: Atlas.
- de los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (red). (2005) *Intersektionalitet*. Stockholm: Liber.
- de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2005) *Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber.
- DeKeseredy, Walter S. (1999) "Tactics of the antifeminist backlash against Canadian national woman abuse surveys", *Violence Against Women*, 5 (11). 1258–1276.
- Diesen, Christian (2005) "Processrättsligt perspektiv: Om positiv och negativ behandling straffprocessen" i Diesen, Christian, Lernestedt, Claes, Lindholm, Torun, Pettersson, Tove (red.) *Likhet inför lagen*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Diskrimineringsombudsmannens webbplats, www.do.se/fakta/ordlista. Hämtat den 14 juli 2009.
- Donnelly, Denise A. & Stacy, Kenyon (1996) "'Honey, we don't do men': Gender stereotypes and the provision of services to sexually assaulted males", *Journal of Interpersonal Violence*, 11. (441–448).
- Donovan, Catherine, Hester, Marianne, Holmes, Jonathan & McCarry, Melanie (2006) *Comparing Domestic Abuse in Same Sex Heterosexual Relationships*. Violence Against Women Research Group, University of Bristol.
- Eaton, Lisa, Kaufman, Michelle, Fuhrel, Andrea, Cain, Demetria, Cherry, Charsey, Pope & Kalichman, Seth C. (2008) "Examining Factors Co-Existing with Interpersonal Violence in Lesbian Relationships", *Journal of Family Violence* 23. (697–705).
- Edenheim, Sara (2005) *Begärets lagar. Moderna statliga utredningar och heteronormativitetens genealogi*. Eslöv: Östlings bokförlag Symposion.
- Elliott, Pam (1996) "Shattering Illusions: Same-sex Domestic Violence" i Renzetti, Claire M. & Miley, Charles Harvey (red.) *Violence in Gay and Lesbian Domestic Partnerships*. New York: Harrington Park Press.
- Ericksen, Janet R. & Henderson, Angela D. (1998) "Diverging Realities: Abused Women and Their Children" i Campbell, Jacquelyn C. (red.) *Empowering Survivors of Abuse: Health Care for Battered Women and Their Children*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Förenta Nationerna, FN:s deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor (The Declaration on the Elimination of Violence against Women), 1993.

- Gay Men and Lesbians Against Discrimination, GLAD, *Not a Day Goes By: Report on the GLAD Survey into Discrimination and Violence against Lesbians and Gay Men in Victoria*, Melbourne 1994.
- Gilbert, Luan, Poorman, Paul and Simmons, Susan (1990) Guidelines for mental health systems response to lesbian battering”, i Elliott, Pam (red.), *Confronting lesbian battering: A manual for the battered women's movement*. St Paul, MN: Minnesota Coalition for Battered Women.
- Giorgio, Grace A., (2002) ”Speaking Silence: Definitional Dialogues in Abusive Lesbian Relationships”, *Violence Against Women*, Vol. 8, No. 10. (1233–1259).
- Girshick, Lori B. (2002) *Woman-To-Woman Sexual Violence – Does She Call It Rape?*. Boston: Northeastern University Press.
- Girshick, Lori B. (2002) ”No sugar, no spice: Reflections on research on woman-to-woman sexual violence”, *Violence Against Women*, 8 (12). (1500–1520).
- Gustavson, Malena (2001) ”Till tygellöst leverne: en bisexuell kritik av tvåsamhetens hegemoni”, *lambda nordica* 1–2 (7). (12–25).
- Gustavson, Malena (2006) *Blandade känslor: bisexuella kvinnors praktik och politik*, Linköping: Linköpings universitet.
- Gårdfeldt, Lars (2003) *Kvinna slår kvinna. Man slår man – Homosexuell partnermisshandel*, Nationellt råd för kvinnofrid.
- Haaland, Thomas, Clausen, Sten-Erik & Schei, Berit (2005) *Vold i parforhold – ulike perspektiver. Resultat fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge*. Norsk institut for by- og regionforskning (NIBR), NIBR-rapport 2005:3.
- Hanson, Bea & Maroney, Terry (1999) ”HIV and Same-Sex Domestic Violence” i Leventhal, Beth & Lundy, Sandra E. (red.) *Same-Sex Domestic Violence: Strategies for Change*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Hardesty, Jennifer L., Faith Oswald, Ramona, Khaw, Lyndal, Fonseca, Carol & Chung, Grace H. (2008) ”Lesbian Mothering in the Context of Intimate Partner Violence”, *Journal of Lesbian Studies*, Vol.12 (2–3) (191–210).
- Herek, Gregory M., Gillis, J. Roy & Cogan, Jeanine C. (1999) ”Psychological Sequelae of Hate Crime Victimization Among Lesbian, Gay, and Bisexual Adults”, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67. (945–951).
- Hart, Barbara (1986) ”Lesbian battering: An Examination” i Lobel, Kerry (red.) *Naming the Violence – Speaking Out About Lesbian Battering*. Seattle: Seal Press.
- Hassouneh, Dena & Glass, Nancy (2008) ”The Influence of Gender Role Stereotyping on Women’s Experiences of Female Same-Sex Intimate Partner Violence”, *Violence Against Women*, 14. (310–325).
- Helweg-Larsen, Karin & Fredriksen, Marie Louise (2008) *Vold mod mænd i Danmark. Omfang og karakter – 2008*, Ministeriet for Ligestilling, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.
- Hickson, Ford C. I., Davies, Peter M., Hunt, Andrew J., Weatherburn, Peter, McManus, Thomas J. & Coxon, Anthony P. M. (1994) ”Gay men as victims of non-consensual sex”, *Archives of Sexual Behaviour*, 23. (281–294).
- Hjärpe, Jan (2005) *Shari'a. Gudomlig lag i en värld i förändring*. Stockholm: Norstedt.
- Holden, George A., Geffner, Robert & Jouriles, Ernest N. (1998) *Children exposed to marital Violence. Theory, research and applied issues*. American Psychological Association, Washington DC.
- Holmberg, Carin & Stjernqvist, Ulrica (2005) *Våldsamt lika och olika – om våld i samkönade parrelationer*. Stockholms universitet, Centrum för genusstudier.
- Holmberg, Carin & Stjernqvist, Ulrica (2007) ”Samkönat partnervåld – vad är det och vilket stöd behövs?”, *Tidskrift för genusvetenskap*, 4. (49–65).
- Houston, Eric & McKirnan, David J. (2007) ”Intimate Partner Abuse among Gay and Bisexual Men: Risk Correlates and Health Outcomes”, *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine*, Vol. 84, No. 5. (681–690).
- Hughes, Tonda L., Johnson, Timothy & Wilsnack, Sharon C. (2001) ”Sexual assault and alcohol abuse: A comparison of lesbians and heterosexual women”, *Journal of Substance Abuse*, 13. (515–532).
- Hughes, Tonda L., Smith, Carrol & Dan, Alice (2003) *Mental Health Issues for Sexual Minority Women*. New York: Harrington Park Press.
- Human Rights Watch, ”’They Want Us Exterminated’ – Murder, Torture, Sexual Orientation and Gender in Iraq”, www.hrw.org. Hämtat den 17 augusti 2009.
- ILGA report, issue 121, *Lesbian and Bisexual Women's Health: Common Concerns, Local Issues*, ILGA (The International Lesbian and Gay Association), March 2006.
- Island, David & Letellier, Patrick (1991) *Men Who Beat the Men Who Love Them: Battered Gay Men and Domestic Violence*. New York: Harrington Park Press.
- Kanuha, Valli Kalei (2005) ”Compounding the Triple Jeopardy: Battering in Lesbian of Color Relationships” i Sokoloff, Natalie J. & Christina Pratt (red.) *Domestic Violence at the Margins. Readings on Race, Class, Gender and Culture*. Piscataway: Rutgers University.

- Kaschak, Ellyn (red.) (2001) *Intimate Betrayal: Domestic Violence in Lesbian Relationships*. New York: The Haworth Press Inc.
- Kimmel, Michael S. (1996) *Manhood in America. A Cultural History*. New York: Free Press.
- Kosofsky, Eve Sedgwick (1990) *Epistemology of the Closet*. Berkeley: University of California Press, cop.
- Krahe, Barbara, Schutze, Stephan, Fritsche, Immo, & Waizenhofer, Eva (2000) "The prevalence of sexual aggression and victimization among homosexual men", *Journal of Sex Research*, 37. (142–150).
- Kymlika, Will (1995) *Multicultural Citizenship*. Oxford: Oxford University Press.
- Kymlika, Will (1995) *The Rights of Minority Cultures*. Oxford: Oxford University Press.
- Mackinnon, Catharine A. (1989) *Toward a Feminist Theory of the State*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Marrujo, Becky & Kreger, Mary (1996) "Definitions of Roles in Abusive Lesbian Relationships" i Renzetti, Claire M. & Miley, Harvey (red.) *Violence in Gay and Lesbian Domestic Partnerships*. New York: Harrington Park Press.
- Margulies, Jennifer (1999) "Coalition Building 'Til It Hurts. Creation Safety Around S/M and Battering" i Leventhal, Beth & Lundy, Sandra E. (red.) *Same-Sex Domestic Violence: Strategies for Change*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Mason, Gail (1997) "Boundaries of Sexuality: Lesbian Experience and Feminist Discourse on Violence Against Women", *Australasian Gay and Lesbian Law Journal*, 7. (41–59).
- Mays, Vickie M., & Cochran, Susan D. (2001) Mental health correlates of perceived discrimination among lesbian, gay, and bisexual adults in the United States", *American Journal of Public Health*, 91. (1869–1876).
- McClennen, Joan C., Summers, Anne B. & Vaughan, Charles (2002) "Gay men's domestic violence: Dynamics, help-seeking behaviors, and correlates", *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 14 (1). (23–49).
- McLaughlin, Erin M. & Rozee, Patricia D. (2001) "Knowledge About Heterosexual versus Lesbian Battering Among Lesbians" i Kaschak, Ellyn (red.) *Intimate Betrayal: Domestic Violence in Lesbian Relationships*. New York: The Haworth Press Inc.
- Merrill, Gregory S. (1996) "Ruling the Exceptions: Same-Sex Battering and Domestic Violence Theory" i Renzetti, Claire M. & Miley, Charles H. (red.) *Violence in Gay and Lesbian Domestic Partnerships*. New York: Harrington Park Press.
- Merrill, Gregory S. & Wolfe, Valerie A. (2000) "Battered gay men: An exploration of abuse, help seeking, and why they stay", *Journal of Homosexuality*, 39 (2). (1–30).
- Meyer, Ilan H. (1995) "Minority Stress and Mental Health in Gay Men", *Journal of Health and Social Behavior*, Vol. 36, No. 1. (38–56).
- Mezey, Gillian C. & King, Michael B. (1989) "The effects of sexual assault on men: A survey of 22 victims", *Psychological Medicine*, 19. (205–209).
- Muthien, Bernedette (2007) "Queering Borders. An African Activist Perspective", *Journal of Lesbian Studies*, Volume 11, Issue 3. (321–330).
- Natalie J. Sokoloff & Duponts, Ida (2005) "Domestic Violence at the Intersections of Race, Class, and Gender: Challenges and Contributions to Understanding Violence Against Marginalized Women in Diverse Communities", *Violence Against Women*, 11. (38–64).
- National Coalition of Anti-Violence Programs, NCAVP, *Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Domestic Violence in the United States in 2007 – A Report of the National Coalition of Anti-Violence Programs*, 2007.
- Norberg, Anna (2009) *Samkönad tvåsamhet. Vardagsliv och heteronormativa praktiker*. Umeå: Umeå universitet.
- Leventhal, Beth & Lundy, Sandra. E. (red.) (1999). *Same-Sex Domestic Violence: Strategies for Change*. California: Sage Publications.
- Lobel, Kerry (red.) (1986) *Naming the Violence: Speaking Out About Lesbian Battering*. Seattle: Seal Press.
- Lykke, Nina (2003) "Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen", *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 1. (47–56).
- Ohms, Constance (red.) (2002) *Against Violence. Guidelines for Counselling Services and Police on Dealing with Violence in Lesbian Partnerships*. Anti-Violence Project of the Lesbian Information and Counselling Service Frankfurt/Main, Germany.
- Okin, Susan M. (red.) (1999) *Is Multiculturalism Bad For Women?*. Princeton: Princeton University Press.
- O'Leary, Daniel K. (1988) "Physical aggression between spouses: A social learning theory perspective" i Bellack, Alan S., Hersen, Michel, Morrison, R.L. & van Hasselt, Vincent B. (red.) *Handbook of family violence*. New York: Plenum Press.
- Ottosson, Daniel (2009) *State-sponsored Homophobia. A world survey of laws prohibiting same sex activity between consenting adults*, ILGA (The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association), Report May 2009.

- Pattavina, April, Hirschel, David, Buzawa, Eve, Faggiani, Don & Bentley, Helen (2007) "A Comparison of the Police Response to Heterosexual Versus Same-Sex Intimate Partner Violence", *Violence Against Women*, 13. (374–394).
- Patterson, Charlotte J. (1992) "Children of Lesbian and Gay Parents", *Child Development*, 62 (5) (1025–1042).
- Peterman, Linda M. & Dixon, Charlotte G. (2003) "Intimate partner abuse between same-sex partners: Implications for counselling", *Journal of Counselling and Development*, 81. (40–59).
- Poorman, Paula B. (2001) "Forging Community Links to Address Abuse in Lesbian Relationships" i Kaschak, Ellyn (red.) *Intimate Betrayal: Domestic Violence in Lesbian Relationships*. London: Routledge.
- Poorman, Paula B. (2001) "Forging Community Links to Address Abuse in Lesbian Relationships", *Women and Therapy*, 23. (7–24).
- Prince Waterhouse, Urwick, *Out the Blue: A police survey of violence and harassment against gay men and lesbians*, New South Wales Police Service, Australia, 1995.
- Proposition 2005/06:6, Flyktingskap och förföljelse på grund av kön eller sexuell läggning. Stockholm: Fritzes.
- Puzone, Carol A., Saltzman, Linda E., Kresnow, Marcie-Jo, Thompson, Martie P. & Mercy, James A. (2000) "National Trends in Intimate Partner Homicide: United States, 1976–1995", *Violence Against Women*, Vol. 6, No. 4. (409–426).
- Renzetti, Claire M. (1988) "Violence in Lesbian Relationships: A Preliminary Analysis of Causal Factors", *Journal of Interpersonal Violence*, 3–4. (381–399).
- Renzetti, Claire M. (1992). *Violent Betrayal: Partner Abuse in Lesbian Relationships*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Renzetti, Clarice M. & Miley, Charles H. (red.) (1996) *Violence in Gay and Lesbian Domestic Partnerships*. New York: Harrington Park Press.
- Renzetti, Clarice M. (1996) "The Poverty of Services for Battered Lesbians", *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, 4. (61–68).
- Renzetti, Clarice M. (1998) "Violence and abuse in lesbian relationships: Theoretical and empirical issues" i Bergen, Raquel Kennedy (red.) *Issues in Intimate Violence*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Rich, Adrienne (1980) "Obligatorisk heterosexualitet och lesbisk existens" i Esseveld, Johanna & Larsson, Lisbeth (red.) (1996), *Kvinnopolitiska nyckeltexter*. Lund: Studentlitteratur.
- Richie, Beth. R. (2005) "Foreword" i Sokoloff Natalie J. & Pratt, Christina (red.). *Domestic Violence at the Margins. Readings on Race, Class, Gender and Culture*. Piscataway, NJ: Rutgers University.
- Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL), "Brott mot homo- och bisexuella och/eller transpersoner – till dig som möter brottsoffer", 2005.
- Ristock, Janice L. (2002) *No More Secrets: Violence in Lesbian Relationships*. London: Routledge.
- Ristock, Janice L. (1998) "Community-based research: Lesbian abuse and other telling tales" i Ristock, Janice L. & Taylor, Catherine G. (red.) *Inside the academy and out: Lesbian/Gay/Queer Studies and social action*. Toronto, ON: University of Toronto Press.
- Ristock, Janice L. (2003) "Exploring Dynamics of Abusive Lesbian Relationships: Preliminary Analysis of a Multisite, Qualitative Study", *American Journal of Community Psychology*, Vol. 31, No. 3/4. (329–341).
- Rosenberg, Tiina (2002) *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.
- Rosenberg, Tiina (2006) *L-ordet: Vart tog alla lesbiska vägen?*. Stockholm: Normal.
- Rubin, Gayle (1984/1993) "Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality" i Abelow, Henry, Barale, Michèle A. & Halperin, David M. (red.) *The Lesbian and Gay Studies Reader*. New York: Routledge.
- Rubin, Gayle (1975) "Traffic in Women: Notes Toward a Political Economy of Sex" i Reiter, Rayna (red.) *Toward an Anthropology of Women*. New York and London: Monthly Review Press.
- Scarce, Michael (1997) "Same sex rape of male college students", *Journal of American College Health*, 45. (171–173).
- Scherzer, Teresa (1998) "Domestic Violence in Lesbian Relationships: Findings of the Lesbian Relationships Research Project", *Journal of Lesbian Studies*, 2(1). (29–47).
- Seelau, Sheila M., Seelau, Eric P. & Poorman, Paula B. (2003) "Gender and role-based perceptions of domestic abuse: Does sexual orientation matter?", *Behavioural Sciences and the Law*, 21. (199–214).
- Silvern, Louise, Karyl, Jane, Waelde, Lynn, Hodges, William F., Starek, Joanna, Heidt Elizabeth & Min, Kyung (1995) "Retrospective reports of parental partner abuse: Relationships to depression, trauma symptoms and self-esteem among college students", *Journal of Family Violence*, 10. (177–202).
- Smith, David M. & Gates, Gary J. (2001) *Gay and Lesbian Families in the United States: Same-Sex Unmarried Partner Households*. Washington, DC: Urban Institute.

Socialstyrelsen, *Det dubbla utanförskapet. Mångfald och sexuell läggning bland äldre*. Rapport, februari 2008.

Sokoloff, Natalie J. & Dupont, Ida (2005) "Domestic Violence: Examining the Intersections of Race, Class and Gender – An Introduction" i *Domestic Violence at the Margins. Readings on Race, Class, Gender and Culture*. Piscataway: Rutgers University.

Sokoloff, Natalie J. & Dupont, Ida (2005) "Domestic Violence at the Intersections of Race, Class, and Gender: Challenges and Contributions to Understanding Violence Against Marginalized Women in Diverse Communities", *Violence Against Women* nr. 11. (38–64).

Stacey, Judith & Biblarz, Timothy J. (2001) "(How) Does the Sexual Orientation of Parents Matter?", *American Sociological Review*, 66(2). (159–183).

Stermac, Lana, del Bove, Giannetta & Addison, Mary (2004) "Stranger and Acquaintance Sexual Assault of Adult Males", *Journal of Interpersonal Violence*, 19. (901–914).

Strauss, Murray A., Gelles, Richard J. & Steinmetz, Suzanne K. (1980) *Behind closed doors: Violence in the American family*. New York: Anchor Books.

Strauss, Murray A. (1990) "The conflict tactics scale and its critics: An evaluation and new data on validity and reliability" i Strauss, Murray A. & Gelles, Richard J. (red.) *Physical violence in American families: Risk factors and adaptations to violence in 8,145 families*. New Brunswick: Transaction Publishers.

Sveriges Kvinnojourers Riksförbund och Riksförbundet för sexuellt likaberättigande, "Våld i lesbiska relationer – En skrift i samarbete mellan Riksförbundet för sexuellt likaberättigande och Sveriges Kvinnojourers Riksförbund", 2001.

Sveriges Kvinnojourers Riksförbund, *Våld i samkönade relationer – en handbok från SKR*, 2007.

Szymanski, Dawn M. & Chung, Barry Y. (2003) "Internalized homophobia in lesbians", *Journal of Lesbian Studies*, Vol. 7(1). (115–125).

Sörensdotter, Renita (2008) *Omsorgsarbete i omvandling. Genus, klass och etnicitet inom hemtjänsten*. Stockholm: Makadam.

Taylor, Joelle & Chandler, Tracy (red). (1995) *Lesbians Talk Violent Relationships*. London: Scarlet Press.

Tewksbury, Richard & Mustaine, Elizabeth Ehrhardt (2001) "Life-style factors associated with the sexual assault of men: A routine activity theory analysis", *Journal of Men's Studies* nr. 9. (153–182).

Tiby, Eva & Sörberg, Anna-Maria (2006) *En studie av homofoba hatbrott i Sverige*, Rapport, Forum för levande historia.

Tiby, Eva (2004) "Vem vinner vem försvinner? från händelse till hatbrott" i Seppänen Sterky, Manu (red.) *Kärlekens pris – en antologi om homofobi och heteronormativitet*.

Tiby, Eva "Hatbrotten har fördubblats på åtta år' Ny undersökning: Brott mot hbt-personer drabbar nu lika ofta kvinnor som män", *Dagens Nyheter* den 27 juli 2004.

Toro-Alfonso, José & Rodriguez-Madera, Sheilla (2004) "Domestic Violence in Puerto Rican Gay Male Couples: Perceived Prevalence, Intergenerational Violence, Addictive Behaviors, and Conflict Resolution Skills", *Journal of Interpersonal Violence*, 19. (639–653).

Todahl, Jeffrey L., Linville, Deanna, Bustin, Amy, Wheeler, Jenna, Gau, Jeff (2009) "Sexual Assault Support Services and Community Systems: Understanding Critical Issues and Needs in the LGBTQ Community", *Violence Against Women*, Vol. 15, No. 8, (952–976).

Turell, Susan C. (2000) "A Descriptive Analysis of Same-Sex Relationship Violence for a Diverse Sample", *Journal of Family Violence*, Vol. 15, No. 3. (281–293).

Turell, Susan C. & Herrmann, Molly M. (2008) "'Family' Support for Family Violence: Exploring Community Support Systems for Lesbian and Bisexual Women Who Have Experienced Abuse", *Journal of Lesbian Studies*, 12:2. (211–224).

Waldner-Haugrud, Lisa K., Gratch, Linda V. & Magruder, Brian (1997) "Victimization and perpetration rates of violence in gay and lesbian relationships: Gender issues explored", *Violence and Victims*, 12. (173–184).

Walker, Jayne, Archer, John & Davies, Michelle (2005) "Effects of Rape on Men: A Descriptive Analysis", *Archives of Sexual Behaviour*, Vol. 34, nr 1. (69–80).

Warner, Michael (1999) *The Trouble with Normal. Sex, Politics, and the Ethics of Queer Life*. Cambridge: Harvard Univ. Press.

Weeks, Jeffrey, Heaphy, Brian & Donovan, Catherine (2001) *Same Sex Intimacies: Families of Choice and Other Life Experiments*. London: Routledge.

Weinberg, George (1972) *Society and the Healthy Homosexual*. First Edition. New York: St. Martin's Press.

Wendt Höjer, Maria & Åse, Cecilia (1999) *Politikens paradoxer: en introduktion till feministisk politisk teori*. Lund: Academia adacta.

West, Carolyn M. (1998) "Leaving the Second Closet – Outing Partner Violence in Same-Sex Couples" i Jasinski, Jana L. & Williams, Linda M. (red.) *Partner Violence – A Comprehensive Review 20 Years of Research*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Westerståhl, Anna, (2004) "Hälsofrågor och lesbiska kvinnor. Ett exempel på heteronormativiteten inom det medicinska kunskapsområdet" i Olsson, Anna-Clara & Olsson, Caroline (red.) *I den akademiska garderoben*. Stockholm: Atlas.

Williams, Lisa, Forster, Greta, & Petrak, Jenny. (1999) "Rape attitudes amongst British medical students", *Medical Education*, 33. (24–27).

Witten, Tarynn M., Eyler, Amy E. (1999) "Hate crimes and violence against the Transgendered", *Peace Review. A Journal of Social Justice*, 11:3, (461–468).

Ulstein Moseng, Bera (2007) *Vold mot lesbiske og homofile tenåringer En representativ undersøkelse av omfang, risiko og beskyttelse*. Rapport 19/07, Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, (NOVA).

Zemsky, Beth. (1990) "Lesbian battering: Considerations for intervention" i Elliott, Pam (red.) *Confronting lesbian battering: A manual for the battered women's movement*. St. Paul: Minnesota Coalition for Battered Women.

Öberg, Gunilla, (2008) *Praktisk tvärvetenskaplighet – tankar om och för gränsöverskridande projekt*. Lund: Studentlitteratur.

NCK

Nationellt centrum för kvinnofrid | Uppsala universitet
Akademiska sjukhuset | 751 85 Uppsala
Tel: 018-611 27 93 | www.nck.uu.se

NCK-rapport 2009:2 | ISSN 1654-7195
Första tryckningen